

EFTA-domstolens tekstsamling

Domstolens organisasjon
og rettergangsordning

EFTA-domstolens tekstsamling

**Domstolens organisasjon
og rettergangsordning**

Denne publikasjon er utarbeidet av EFTA-domstolen og er kun ment som et arbeidsverktøy. EFTA-domstolen fraskriver seg ethvert ansvar for eventuelle unøyaktigheter den måtte inneholde.

Konsept og design av

Imprimerie Centrale, Luxembourg

Trykt av

Imprimerie Centrale, Luxembourg

© EFTA COURT, Luxembourg, 2023

Gjengivelse er tillatt, bortsett fra kommersielle formål,
forutsatt at kilden blir oppgitt.

FORORD

Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS)

Formålet med EØS-avtalen er å sikre fri bevegelse for personer, varer, tjenester og kapital, sørge for like konkurransevilkår og å avskaffe diskriminering på grunnlag av nasjonalitet i alle de 30 EØS-statene – de 27 EU-statene og de 3 EFTA-statene som er part i avtalen.

Et vellykket EØS avhenger av at de felles reglene gjennomføres og anvendes likt i alle EØS-statene. For dette formål er det utviklet et to-pilarsystem for tilsyn: EUs medlemsstater er undergitt tilsyn av EU-kommisjonen og EFTA-statene av EFTAs overvåkingsorgan.

Et to-pilarsystem er også etablert for domstolskontroll; EFTA-domstolen arbeider parallelt med den europeiske unions domstol.

EFTA-domstolen

EFTA-domstolen har myndighet overfor EFTA-stater som er part i EØS-avtalen, dvs., Island, Liechtenstein og Norge. Domstolen har kompetanse til å behandle overtredelsessøksmål anlagt av EFTAs overvåkingsorgan mot en EFTA-stat om gjennomføring, anvendelse eller tolking av en EØS-regel, løsning av tvister mellom to eller flere EFTA-stater, klager over vedtak truffet av EFTAs overvåkingsorgan, og til å gi rådgivende uttalelser til domstoler i EFTA-statene om tolkningen av EØS-regler.

Rettergangen ved EFTA-domstolen består av en skriftlig og en muntlig del, og hele rettergangen foregår på engelsk. Partene i saker der en nasjonal domstol i en EFTA-stat ber om en rådgivende uttalelse, kan imidlertid henvende seg til EFTA-domstolen på språket til den anmodende domstol.

Denne publikasjonen

Denne publikasjonen gjengir hovedtekstene knyttet til EFTA-domstolens organisasjon, kompetanse og rettergangsordning, slik de er på tidspunktet for denne publikasjonen. Disse er:

- Avtale mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkingsorgan og en domstol (Overvåkings- og domstolsavtalen) (hoveddel). Teksten er levert av Lovdata.
- Protokoll 5 til Overvåkings- og domstolsavtalen om vedtektene for EFTA domstolen. Teksten er levert av Lovdata.
- Rettergangsordning for EFTA-domstolen (endret og trådt i kraft 1. august 2021).
- Veiledning for prosessfullmektiger i forbindelse med den skriftlige og muntlige forhandling ved EFTA-domstolen.
- Veiledning i forbindelse med anmodninger om rådgivende uttalelser for nasjonale domstoler.

I tillegg er EØS-avtalens hoveddel gjengitt på slutten av denne publikasjonen. Teksten er levert av Lovdata.

Denne publikasjonen er utarbeidet av EFTA-domstolen og er kun ment som et arbeidsredskap.

Organisasjon

EFTA-domstolen består av tre dommere, én nominert av hver av EFTA-statene som er part i EØS-avtalen. Dommerne er utnevnt ved felles overenskomst mellom regjeringene for en periode på seks år. Dommerne velger sin president for en periode på tre år.

I tillegg til de ordinære dommerne er det etablert en ordning med ad hoc-dommere etter Overvåkings- og domstolsavtalen artikkel 30 fjerde ledd, for de tilfeller der en ordinær dommer ikke kan ta del i en særskilt sak.

Justissekretæren er ansvarlig for EFTA-domstolens administrasjon og for visse prosessuelle og andre gjøremål.

I tillegg til de tre dommerne og justissekretæren, har domstolen for tiden en stab på 15 personer som yter juridisk og administrativ bistand til domstolen.

Domstolen er permanent i virksomhet. Domstolen behandler alle saker i plenum og dens avgjørelser treffes ved flertallsbeslutning. Saksbehandlingsreglene for domstolen er fastsatt i vedtektene for EFTA-domstolen og i dens rettergangsordning.

Contents

I. Avtale mellom EFTA-statene om opprettelse av et Overvåkingsorgan og en Domstol (Overvåkings- og domstolsavtalen) (hoveddelen) (Teksten er levert av Lovdata).....	1
II. Protokoll 5 til Overvåkings- og domstolsavtalen om vedtektene for EFTA-domstolen (Teksten er levert av Lovdata)	19
III. Rettergangsordning	31
IV. Veiledning for prosessfullmektiger i forbindelse med den skriftlige og muntlige forhandling ved EFTA-domstolen	95
V. Veiledning i forbindelse med anmodninger om rådgivende uttalelser for nasjonale domstoler	121
 Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (hoveddelen) (Teksten er levert av Lovdata)	 127

**Avtale mellom EFTA-statene
om opprettelse av et
Overvåkingsorgan og en Domstol
(Overvåkings- og domstolsavtalen)
(hoveddelen)**

Avtale mellom EFTA-statene om opprettelse av et Overvåkingsorgan og en Domstol*

Republikken Island, fyrstedømmet Liechtenstein og kongeriket Norge -

Som viser til EØS-avtalen,

Som tar i betaktning at EFTA-statene i samsvar med artikkel 108 nr 1 i EØS-avtalen skal opprette et uavhengig overvåkingsorgan (EFTAs overvåkingsorgan) samt fastsette saksbehandlingsregler tilsvarende dem som finnes i Fellesskapet, herunder fremgangsmåter for å sikre at forpliktelsene etter EØS-avtalen oppfylles, og for kontroll med lovligheten av avgjørelser i EFTAs overvåkingsorgan i konkurransesaker,

Som videre tar i betraktning at EFTA-statene i samsvar med artikkel 108 nr. 2 i EØS-avtalen skal opprette en EFTA-domstol,

Som minner om at formålet for partene i EØS-avtalen, med full respekt for domstolenes uavhengighet, er å nå frem til og opprettholde en lik fortolkning og anvendelse av EØS-avtalen og de bestemmelser i Fellesskapets regelverk som i det vesentlige er gjengitt i nevnte avtale, og å nå frem til lik behandling av enkeltpersoner og markedsdeltagere med hensyn til de fire friheter og konkurransevilkårene,

Som gjentar at EFTAs overvåkingsorgan og Kommisjonen for De europeiske fellesskap skal samarbeide, utveksle opplysninger og rådføre seg med hverandre om overvåkingen og om enkeltsaker,

Som tar i betraktning at innledningen til rettsakter som er vedtatt i henhold til traktatene om opprettelse av Det europeiske økonomiske fellesskap og Det europeiske kull- og stålfellesskap, så langt rettsaktene tilsvarende bestemmelsene i protokoll 4 og bestemmelsene i de rettsakter som svarer til dem som er oppført i vedlegg I og II til denne avtale, skal være relevante i den utstrekning som er nødvendig for en riktig fortolkning og anvendelse av bestemmelsene i de nevnte protokoller og vedlegg,

* Teksten er levert av Lovdata.

Som tar i betraktning at det ved anvendelse av protokoll 4 til denne avtale skal tas tilbørlig hensyn til tolknings- og forvaltningspraksis i Kommisjonen for De europeiske fellesskap før denne avtale trer i kraft -

Har besluttet å inngå denne avtale:

- 0 Endret ved protokoll 17 mars 1993 og ved Justeringsavtale til ODA mellom Norge og Island, inngått i desember 1994.

Del I

Art 1

I denne avtale menes med

- a) «EØS-avtalen»: EØS-avtalens hoveddel, dens protokoller og vedlegg samt de rettsakter som er omhandlet i dem,
- b) «EFTA-stater»: Republikken Island og Kongeriket Norge og, på de vilkår som er fastsatt i artikkel 1 nr. 2 i protokollen om justering av avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkingsorgan og en domstol, Fyrstedømmet Liechtenstein,

- 0 Endret ved protokoll 17 mars 1993 og ved Justeringsavtale mellom Norge og Island inngått i desember 1994.

Art 2¹

EFTA-statene skal treffe alle generelle eller særlige tiltak som er egnet til å oppfylle de forpliktelser som følger av denne avtale.

De skal avholde seg fra alle tiltak som kan sette virkeliggjøringen av denne avtales mål i fare.

- 1 Jf. EØS-avtalen art. 3.

Art 3

1. Ved gjennomføringen og anvendelsen av bestemmelsene i protokoll 1-4 og bestemmelsene i de rettsakter som svarer til dem som er oppført i vedlegg I og II til denne avtale, og, med forbehold for den fremtidig utvikling eller rettspraksis, skal bestemmelsene, så langt de i sitt materielle innhold er identiske med de tilsvarende regler i traktaten om opprettelse av Det europeiske økonomiske fellesskap og traktaten om opprettelse av Det europeiske kull- og stålfellesskap og med rettsakter som er vedtatt i henhold

til de to traktatene, fortolkes i samsvar med de relevante rettsavgjørelser som De europeiske fellesskaps domstol¹ har truffet før undertegningen av EØS-avtalen.²

2. EFTAs overvåkingsorgan og EFTA-domstolen skal gjennom fortolkningen og anvendelsen av EØS-avtalen og denne avtale ta tilbørlig hensyn til de prinsipper som er fastlagt gjennom de relevante rettsavgjørelser som De europeiske fellesskaps domstol har truffet etter undertegningen av EØS-avtalen, og som berører fortolkningen av EØS-avtalen eller av regler i traktaten om opprettelse av Det europeiske økonomiske fellesskap og traktaten om opprettelse av Det europeiske kull- og stålfellesskap så langt de i sitt materielle innhold er identiske med bestemmelsene i EØS-avtalen eller bestemmelsene i protokoll 1-4 og bestemmelsene i de rettsakter som svarer til dem som er oppført i vedlegg I og II til denne avtale.

1 Nå Den europeiske unions domstol.

2 Jf. EØS-avtalen art. 6.

Del II **EFTAs overvåkingsorgan**

Art 4

Det skal opprettes et uavhengig overvåkingsorgan, EFTAs overvåkingsorgan, for EFTA-statene.

Art 5

1. EFTAs overvåkingsorgan skal, i samsvar med bestemmelsene i denne avtale og bestemmelsene i EØS-avtalen, og for å sikre at EØS-avtalen virker etter sin hensikt:
  - a) sikre at EFTA-statene oppfyller sine forpliktelser etter EØS-avtalen og denne avtale,
  - b) sikre anvendelsen av konkurransereglene i EØS-avtalen,
  - c) følge med i de øvrige avtaleparters anvendelse av EØS-avtalen.
2. For dette formål skal EFTAs overvåkingsorgan:
  - a) gjøre vedtak og treffe andre tiltak i tilfelle fastsatt i denne avtale og i EØS-avtalen,

- b) utforme anbefalinger, gi uttalelser og utferdige meldinger eller retningslinjer om spørsmål som EØS-avtalen omhandler, dersom EØS-avtalen eller denne avtale uttrykkelig bestemmer det, eller EFTAs overvåkingsorgan anser det nødvendig,
- c) samarbeide, utveksle opplysninger og rådføre seg med Kommisjonen for De europeiske fellesskap som fastsatt i denne avtale og i EØS avtalen,
- d) utføre funksjoner som ved anvendelse av protokoll 1 til EØS-avtalen følger av rettsaktene omhandlet i vedleggene til EØS-avtalen, som angitt i protokoll 1 til denne avtale.

Art 6

I samsvar med bestemmelsene i denne avtale og EØS-avtalen kan EFTAs overvåkingsorgan ved utførelsen av de oppgaver det er pålagt, anmode om alle nødvendige opplysninger fra regjeringer og vedkommende myndigheter i EFTA-statene og fra foretak og sammenslutninger av foretak.

Art 7

EFTAs overvåkingsorgan skal bestå av tre medlemmer valgt i kraft av sin innsikt, og hvis uavhengighet er uomtvistelig.

Unntatt i tilfeller som nevnt i artikkel 9 tredje ledd, skal minst to av tre medlemmer være statsborgere fra EFTA-statene.

0 Endret ved protokoll 17 mars 1993 og Justeringsavtale mellom Norge og Island inngått i desember 1994.

Art 8

Medlemmene av EFTAs overvåkingorgan skal utføre sitt verv i full uavhengighet. De skal hverken anmode om eller motta instruks fra noen regjering eller instans. De skal avholde seg fra enhver handling som er uforenlig med deres verv. Enhver EFTA-stat forplikter seg til å respektere dette prinsipp og til ikke å forsøke å påvirke medlemmene av EFTAs overvåkingsorgan under utførelsen av deres oppgaver.

Medlemmene av EFTAs overvåkingsorgan skal ikke utøve noe annet lønnet eller ulønnet yrke så lenge deres verv varer.

Når de tiltrer sine verv, skal de avgi høytidelig forsikring om at de i sin funksjonstid og etter at den har opphørt, vil overholde de forpliktelser som følger med vervet, og de skal særlig forsikre at de vil vise redelighet og varsomhet med hensyn til å ta imot bestemte verv eller fordeler etter at de har fratrudd. Blir disse forpliktelser krenket, kan EFTA-domstolen etter begjæring fra EFTAs overvåkingsorgan, alt etter omstendighetene, bestemme at vedkommende medlem skal avsettes fra sin stilling eller tape retten til pensjon eller andre tilsvarende fordeler.

Art 9

Medlemmene av EFTAs overvåkingsorgan skal oppnevnes av EFTA-statenes regjeringer ved felles overenskomst.

Deres verv skal vare i fire år. Medlemmene kan oppnevnes på nytt.

Dersom ett av medlemmene etter de to andre medlemmenes mening ikke kan behandle en bestemt sak fordi han er ugild, skal de to andre medlemmene bli enige om en person til å erstatte ham, valgt fra en liste utarbeidet av EFTA-statenes regjeringer ved felles overenskomst. Dersom de ikke kommer til enighet, skal vedkommende velges fra listen ved loddtrekning foretatt av EFTA-domstolens president. Reglene som gjelder for ordinære medlemmer får tilsvarende anvendelse på et medlem valgt etter denne fremgangsmåten. Artikkel 8 annet ledd og artikkel 10 kommer ikke i noe tilfelle til anvendelse.

0 Tredje ledd tilføyd ved Justeringsavtale mellom Norge og Island inngått i desember 1994.

Art 10

Foruten ved vanlig fratreden når perioden utløper, og ved dødsfall skal vervet som medlem av EFTAs overvåkingsorgan i det enkelte tilfelle opphøre ved frivillig fratredelse eller ved avsettelse. Vedkommende medlem skal erstattes for resten av funksjonstiden.

Art 11

Dersom et medlem av EFTAs overvåkingsorgan ikke lenger fyller de nødvendige vilkår for å gjøre tjeneste, eller dersom vedkommende har gjort seg skyldig i en alvorlig forseelse, kan EFTA-domstolen, etter begjæring fra EFTAs overvåkingsorgan, erklære vedkommende avsatt.

Art 12

EFTA-statenes regjeringer skal ved felles overenskomst oppnevne formannen for EFTAs overvåkingsorgan blant medlemmene for to år.

Art 13

EFTAs overvåkingsorgan skal selv fastsette sin forretningsorden.

Art 14

EFTAs overvåkingsorgan skal utpeke tjenestemenn og andre ansatte som er nødvendig for dets virksomhet.

EFTAs overvåkingsorgan kan rådspørre sakkyndige eller beslutte å nedsette komiteer eller andre instanser som det anser nødvendig for å bistå seg i utførelsen av sine oppgaver.

Tjenestemenn og andre ansatte i EFTAs overvåkingsorgan skal under utførelsen av sine plikter hverken anmode om eller motta instruks fra noen regjering eller instans utenfor EFTAs overvåkingsorgan.

Medlemmer av EFTAs overvåkingsorgan, tjenestemenn og andre ansatte samt komitémedlemmer skal, selv etter at deres funksjoner har opphørt være forpliktet til ikke å røpe opplysninger som etter sin art er å betrakte som tjenestehemmeligheter, særlig opplysninger om foretak og om deres forretningsforbindelser eller data om deres produksjonskostnader.

Art 15

EFTAs overvåkingsorgan skal treffe sine beslutninger med et flertall av dets medlemmer.

Forretningsordenen skal bestemme det antall medlemmer som må være til stede for at organet skal være beslutningsdyktig.

⁰ Endret ved Justeringsavtale inngått mellom Norge og Island i desember 1994.

Art 16

Vedtak av EFTAs overvåkingsorgan skal begrunnes.

Art 17

Dersom ikke annet er bestemt i denne avtale eller i EØS-avtalen, skal vedtak av EFTAs overvåkingsorgan meddeles dem de er rettet til og få virkning i og med denne underretning.

Art 18

Vedtak av EFTAs overvåkingsorgan skal offentliggjøres i samsvar med bestemmelsene i denne avtale og EØS-avtalen.

Art 19

De vedtak av EFTAs overvåkingsorgan som pålegger andre enn statene en pengeforpliktelse, skal i seg selv utgjøre tvangsgrunnlag i samsvar med artikkel 110 i EØS-avtalen.

Art 20

Enkeltpersoner og markedsdeltagere skal ha rett til å henvende seg til og motta henvendelser fra EFTAs overvåkingsorgan på alle offisielle språk i EFTA-statene og i De europeiske fellesskap når det gjelder meldinger, anmodninger og klager. Dette skal også gjelde alle trinn i behandlingen av en sak, enten den innledes ved en melding, en anmodning eller en klage, eller av EFTAs overvåkingsorgan av eget tiltak.

Art 21

EFTAs overvåkingsorgan skal hvert år offentliggjøre en alminnelig beretning om sin virksomhet.

Del III EFTA-statenes oppfyllelse av sine forpliktelser etter EØS-avtalen og denne avtale

Art 22

For å sikre at EØS-avtalen anvendes etter sin hensikt skal EFTAs overvåkingsorgan overvåke EFTA-statenes anvendelse av bestemmelsene i EØS-avtalen og i denne avtale.

Art 23

EFTAs overvåkingsorgan skal i samsvar med denne avtales artikkel 22 og 37 og EØS-avtalen artikkel 65 nr. 1 og 109 og vedlegg XVI, og i henhold til bestemmelsene i protokoll 2 til denne avtale, sikre at EØS-avtalens bestemmelser om offentlige innkjøp blir anvendt av EFTA-statene.

Art 24

EFTAs overvåkingsorgan skal i samsvar med EØS-avtalens artikkel 49, 61-64 og 109, protokoll 14, 26 og 27, vedlegg XIII avdeling I iv)¹ og vedlegg XV, og i henhold til bestemmelsene i protokoll 3 til denne avtale, håndheve EØS-avtalens bestemmelser om statsstøtte og sikre at bestemmelsene blir anvendt av EFTA-statene.

I medhold av artikkel 5 nr. 2 bokstav b) skal EFTAs overvåkingsorgan ved denne avtales ikrafttredelse særlig vedta rettsakter som svarer til dem som er oppført i vedlegg I.

Art 25

EFTAs overvåkingsorgan skal i samsvar med EØS-avtalens artikkel 53-60 og 109, protokoll 21-25 og vedlegg XIV, og i henhold til bestemmelsene i protokoll 4 til denne avtale, håndheve EØS-avtalens bestemmelser om gjennomføring av konkurransereglene for foretak og sikre at bestemmelsene blir anvendt.

I medhold av artikkel 5 nr. 2 bokstav b) skal EFTAs overvåkingsorgan ved denne avtales ikrafttredelse særlig vedta rettsakter som svarer til dem som er oppført i vedlegg II.

Art 25a

EFTAs overvåkingsorgan skal, i samsvar med rettsaktene omhandlet i EØS-avtalens vedlegg IX som innenfor Den europeiske union gir myndighet til en europeisk tilsynsmyndighet som, når det gjelder EFTA-statene og ifølge tilpasningene i nevnte vedlegg skal utøves av EFTAs overvåkingsorgan, og i henhold til bestemmelsene i protokoll 8 til denne avtale, håndheve de relevante bestemmelsene i EØS-avtalen og sikre at bestemmelsene blir anvendt.

⁰ Tilføyd ved Avtale 6 okt 2016 om endring av avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkingsorgan og en domstol ved tilføyelse av en ny artikkel 25a og en ny protokoll 8 til avtalen, ikr. 25 nov 2106.

Art 26

Bestemmelser om samarbeid, utveksling av opplysninger og samråd mellom EFTAs overvåkingsorgan og Kommisjonen for De europeiske fellesskap om anvendelsen av EØS-avtalen er fastsatt i EØS-avtalens artikkel 109 samt i artikkel 58 og 62 nr. 2 og protokoll 1, 23, 24 og 27.

Del IV EFTA-domstolen

Art 27

Det skal opprettes en domstol for EFTA-statene, heretter kalt EFTA-domstolen. Den skal virke i samsvar med bestemmelsene i denne avtale og EØS-avtalen.

Art 28

EFTA-domstolen skal bestå av tre dommere.

0 Endret ved protokoll 17 mars 1993 og Justeringsavtale mellom Norge og Island inngått i desember 1994.

Art 29

Domstolens avgjørelser skal være gyldige bare når alle medlemmene deltar i rådslagningene og avstemningene.

0 Endret ved protokoll 17 mars 1993 og Justeringsavtale mellom Norge og Island inngått i desember 1994.

Art 30¹

Dommerne skal velges ut blant personer hvis uavhengighet er uomtvistelig, og som fyller de krav som stilles for å inneha de høyeste dommerembeter i deres hjemland, eller hvis faglige dyktighet som jurister er alminnelig anerkjent. De skal oppnevnes av EFTA-statenes regjeringer ved felles overenskomst for seks år.

De fratredende dommere kan oppnevnes på nytt.

Dommerne skal i sin midte velge EFTA-domstolens president for tre år. Presidenten kan gjenvelges.

Dersom én av dommerne etter de to andre dommernes mening ikke kan behandle en bestemt sak fordi han er ugild,² skal de to andre dommerne bli enige om en person til å erstatte ham, valgt fra en liste utarbeidet av EFTA-statenes regjeringer ved felles overenskomst. Dersom de ikke kommer til enighet, skal vedkommende velges fra listen ved loddtrekning foretatt av presidenten. Reglene som gjelder for ordinære dommere, får tilsvarende på en dommer valgt etter denne framgangsmåte. Protokoll 5 artikkel 4 annet ledd og artikkel 13 kommer ikke i noe tilfelle til anvendelse.

0 Endret ved protokoll 17 mars 1993 og Justeringsavtale mellom Norge og Island inngått i desember 1994.

1 Sml. TEUV art. 253, tidl. EF-traktaten art. 223 (før 1 mai 1999 art. 167).

2 Jf. ODA protokoll 5 artikkel 15.

Art 31¹

Finner EFTAs overvåkingsorgan at en EFTA-stat har unnlatt å oppfylle en av sine forpliktelser etter EØS-avtalen eller denne avtale, skal den, med mindre annet er bestemt i denne avtale, avgi en grunngitt uttalelse om dette etter å ha gitt vedkommende stat anledning til å uttale seg.

Dersom vedkommende stat ikke retter seg etter denne uttalelse innen den frist EFTAs overvåkingsorgan har satt, kan EFTAs overvåkingsorgan bringe saken inn for EFTA-domstolen.

1 Sml. TEUV art. 258, tidl. EF-traktaten art. 226 (før 1 mai 1999 art. 169).

Art 32¹

Det hører under EFTA-domstolen å avgjøre saker som gjelder tvisteløsning mellom to eller flere EFTA-stater i tilknytning til fortolkning og anvendelse av EØS-avtalen, avtalen om en fast komité for EFTA-statene og denne avtale.

1 Sml. TEUV art. 259, tidl. EF-traktaten art. 227 (før 1 mai 1999 art. 170).

Art 33¹

Vedkommende EFTA-stater skal treffe de tiltak som er nødvendige for å oppfylle EFTA-domstolens avgjørelser.

1 Sml. TEUV art. 260 nr. 1, tidl. EF-traktaten art. 228 nr. 1 (før 1 mai 1999 art. 170 nr. 1).

Art 34¹

Det hører under EFTA-domstolen å gi rådgivende uttalelser om fortolkningen av EØS-avtalen.

Når et slikt spørsmål blir reist ved en domstol i en EFTA-stat, og domstolen finner at en uttalelse er nødvendig før den avsier sin dom, kan den anmode EFTA-domstolen om å gi en slik uttalelse.

En EFTA-stat kan i sin interne lovgivning begrense retten til å anmode om en rådgivende uttalelse til domstoler som etter den nasjonale lovgivning dømmer i siste instans.

1 Sml. TEUV art. 267, tidl. EF-traktaten art. 234 (før 1 mai 1999 art. 177).

Art 35¹

EFTA-domstolen skal ha full domsmyndighet når det gjelder de sanksjoner som ilegges av EFTAs overvåkingsorgan.

1 Sml. TEUV art. 261, tidl. EF-traktaten art. 229 (før 1 mai 1999 art. 172).

Art 36¹

EFTA-domstolen skal ha myndighet til å behandle saker som en EFTA-stat har reist mot et vedtak av EFTAs overvåkingsorgan på grunnlag av manglende kompetanse, vesentlige formfeil, krenkelse av denne avtale eller av EØS-avtalen eller av rettsregler som gjelder anvendelsen av dem, eller myndighetsmisbruk.

Enhver fysisk eller juridisk person kan på samme vilkår reise sak for EFTA-domstolen for å få prøvet et vedtak av EFTAs overvåkingsorgan som er rettet til vedkommende, og vedtak som angår vedkommende direkte og personlig, selv om vedtaket er rettet til en annen.

Saker som omtalt i denne artikkel må være reist innen to måneder fra det tidspunkt avgjørelsen enten ble kunngjort eller ble meddelt saksøkeren eller, i mangel av slik underretning, fra den dag saksøkeren fikk kjennskap til avgjørelsen.

Dersom saksøkeren må gis medhold, skal vedtaket av EFTAs overvåkingsorgan erklæres ugyldig.

1 Sml. TEUV art. 236 og 264 første ledd, tidl. EF-traktaten art. 230 og 231 første ledd (før 1 mai 1999 art. 173 og 174 første ledd).

Art 37¹

Unnlater EFTAs overvåkingsorgan, i strid med denne avtale eller med bestemmelsene i EØS-avtalen, å treffe en beslutning, kan en EFTA-stat reise sak for EFTA-domstolen for å få krenkelsen fastslått.

Saken kan behandles bare dersom EFTAs overvåkingsorgan på forhånd har vært anmodet om å treffe beslutningen. Har EFTAs overvåkingsorgan ikke tatt standpunkt innen to måneder etter anmodningen, kan saken fremmes innenfor en ny frist på to måneder.

Enhver fysisk eller juridisk person kan på de vilkår som er fastsatt i de foregående ledd, reise sak for EFTA-domstolen på det grunnlag at EFTAs overvåkingsorgan har unnlatt å treffe en avgjørelse som berører vedkommende.

¹ Sml. TEUV art. 265, tidl. EF-traktaten art. 232 (før 1 mai 1999 art. 175).

Art 38¹

Dersom et vedtak av EFTAs overvåkingsorgan er blitt erklært ugyldig eller det er fastslått at EFTAs overvåkingsorgan, i strid med denne avtale eller med bestemmelsene i EØS-avtalen, har unnlatt å treffe en beslutning, skal EFTAs overvåkingsorgan treffe de tiltak som følger av dommen.

Dette påbudet begrenser ikke den forpliktelsen som måtte følge av anvendelsen av artikkel 46 annet ledd.

¹ Sml. TEUV art. 266, tidl. EF-traktaten art. 233 (før 1 mai 1999 art. 176).

Art 39¹

Dersom ikke annet er bestemt i protokoll 7 til denne avtale, skal det høre under EFTA-domstolen å avgjøre saker som reises mot EFTAs overvåkingsorgan om skadeserstatning i henhold til artikkel 46 annet ledd.

¹ Sml. TEUV art. 268, tidl. EF-traktaten art. 235 (før 1 mai 1999 art. 178).

Art 40¹

Saker reist for EFTA-domstolen skal ikke ha oppsettende virkning. Dersom EFTA-domstolen finner at det på grunn av omstendighetene er nødvendig, kan den imidlertid beslutte at gjennomføringen av den påklagede avgjørelse skal utsettes.

¹ Sml. TEUV art. 278, tidl. EF-traktaten art. 242 (før 1 mai 1999 art. 185).

Art 41¹

EFTA-domstolen kan i nødvendig utstrekning treffe beslutning om midlertidige forføyninger i saker som er innbrakt for den.

¹ Sml. TEUV art. 279, tidl. EF-traktaten art. 243 (for 1 mai 1999 art. 186).

Del V Alminnelige bestemmelser og sluttbestemmelser

Art 42

Protokollene og vedleggene til denne avtale skal utgjøre en integrerende del av den.

Art 43

1. EFTA-domstolens vedtekter er fastsatt i protokoll 5 til denne avtale.
2. EFTA-domstolen skal fastsette prosessordningen, som må godkjennes av regjeringene i EFTA-statene ved felles overenskomst.

Art 44

1. Den rettsevne, de privilegier og den immunitet som EFTA-statene skal innrømme i forbindelse med EFTAs overvåkingsorgan og EFTA-domstolen, er fastlagt i henholdsvis protokoll 6 og 7 til denne avtale.
2. EFTAs overvåkingsorgan og EFTA-domstolen kan hver for seg slutte en avtale med regjeringene i de stater på hvis territorium de har sitt sete, om de privilegier og den immunitet som skal innrømmes.

Art 44a

Særlige bestemmelser om Det forente kongerike Storbritannia og Nord-Irlands uttreden fra Den europeiske union og EØS-avtalen er fastsatt i protokoll 9 til denne avtalen.

⁰ Tilføyd ved Avtale 30 jan 2020 om endring av avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkingsorgan og en domstol ved tilføyelse av artikkel 44a og protokoll 9 til avtalen, ikr. 25 juni 2020.

Art 45

Setet for henholdsvis EFTAs overvåkingsorgan og EFTA-domstolen skal fastsettes av EFTA-statens regjeringer ved felles overenskomst.

Art 46

EFTAs overvåkingsorgans erstatningsansvar i kontraktsforhold skal være underlagt den lovgivning som gjelder for vedkommende kontrakt.

Når det gjelder erstatningsansvar utenfor kontraktsforhold skal EFTAs overvåkingsorgan, i samsvar med de alminnelige rettsprinsipper, gjøre godt igjen den skade som det eller dets ansatte eventuelt voldrer i utførelsen av sine oppgaver.

Art 47

EFTA-statenes regjeringer skal på forslag fra EFTAs overvåkingsorgan og etter å ha rådspurt en komité som består av de medlemmer av EFTA-statenes nasjonalforsamlinger som er medlemmer av Parlamentariker-komiteen for EØS, hvert år før 1. januar ved felles overenskomst fastsette et budsjett for det påfølgende år og fordele utgiftene mellom EFTA-statene.

EFTAs overvåkingsorgan skal rådspørres før det gjøres vedtak om endringer i dets budsjettforslag.

Art 48

EFTA-statenes regjeringer skal på forslag fra EFTA-domstolen hvert år før 1. januar ved felles overenskomst fastsette et budsjett for det påfølgende år og fordele utgiftene mellom EFTA-statene.

Art 49

EFTA-statenes regjeringer kan, på forslag fra eller etter å ha hørt EFTAs overvåkingsorgan og dersom ikke annet er bestemt i denne avtale, ved felles overenskomst endre avtalens hoveddel samt protokoll 1-4 og 6-9. Slike endringer skal forelegges EFTA-statene for godkjenning og tre i kraft dersom de blir godkjent av alle EFTA-statene. Godkjenningsdokumentene skal deponeres hos Kongeriket Sveriges regjering, som skal underrette de øvrige EFTA-statene.

⁰ Endret ved Avtale 6 okt 2016 om endring av avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkingsorgan og en domstol ved tilføyelse av en ny artikkel 25a og en ny protokoll 8 til avtalen, ikr. 25 nov 2016, og ved Avtale 30 jan 2020 om endring av avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkingsorgan og en domstol ved tilføyelse av artikkel 44a og protokoll 9 til avtalen, ikr. 25 juni 2020.

Art 50

1. Enhver EFTA-stat som trekker seg fra EØS-avtalen, skal dermed opphøre å være part i denne avtale fra den dag tilbaketrekningen får virkning.
2. Enhver EFTA-stat som tiltrer De europeiske fellesskap, skal dermed opphøre å være part i denne avtale fra den dag tiltredelsen får virkning.
3. Regjeringene i de EFTA-stater som blir igjen, skal ved felles overenskomst bestemme hvilke endringer som må gjøres i denne avtale.

Art 51

Enhver EFTA-stat som tiltrer EØS-avtalen, skal tiltre denne avtale på de vilkår som fastsettes av EFTA-statene ved felles overenskomst. Tiltredelsesdokumentene skal deponeres hos Kongeriket Sveriges regjering, som skal underrette de øvrige EFTA-statene.

Art 52

EFTA-statene skal oversende EFTAs overvåkingsorgan de tiltak som treffes for å gjennomføre denne avtale.

Art 53

1. Denne avtale, som er utarbeidet i ett eksemplar og med gyldighet på engelsk, skal ratifiseres av avtalepartene i samsvar med deres forfatningsregler. Før avtalen trer i kraft, skal den utarbeides også på finsk fransk, islandsk, italiensk, norsk, svensk og tysk, som skal gis samme gyldighet.
2. Denne avtale skal deponeres hos Kongeriket Sveriges regjering, som skal sende en bekreftet kopi til hver EFTA-stat. Ratifikasjonsdokumentene skal deponeres hos Kongeriket Sveriges regjering, som skal underrette de øvrige EFTA-statene.
3. Denne avtale skal tre i kraft på det tidspunkt og på de vilkår som er fastsatt i protokollen om justering av avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkingsorgan og en domstol.

0 Endret ved protokoll 17 mars 1993.

Til bekreftelse på dette har de befullmektigede undertegnet denne avtale.

Utferdiget i Oporto 2. mai 1992 i ett eksemplar med gyldighet på engelsk, som skal deponeres hos Kongeriket Sveriges regjering. Depositaren skal sende bekreftede kopier til alle stater som har undertegnet eller tiltrer denne avtale.

**Protokoll 5 til Overvåkings- og
domstolsavtalen om vedtektene for
EFTA-domstolen**

Protokoll 5

Om vedtektene for EFTA-domstolen

Artikkel 1

EFTA-domstolen som er opprettet ved artikkel 27 i denne avtale, skal konstitueres og utøve sine funksjoner i samsvar med bestemmelsene i denne avtale og disse vedtekter.

Del I

Dommerne

Artikkel 2

Enhver dommer skal, før han overtar sitt embete, avlegge ed for åpne dører på at han vil utføre sitt verv fullt ut upartisk og samvittighetsfullt og ikke røpe hemmelige opplysninger fra domstolens rådslagninger og avstemninger.

[ ]⁽¹⁾

Artikkel 4

Dommerne kan ikke utøve noe politisk eller forvaltningsmessig verv.

Dommerne kan ikke utøve noe lønnet eller ulønnet yrke dersom ikke EFTA-statenes regjeringer ved felles overenskomst har gitt dispensasjon.

Når dommerne tiltrer sine embeter, skal de avgi høytidelig forsikring om at de i sin funksjonstid og etter at den har opphørt, vil overholde de forpliktelser som følger med vervet. Særlig skal de forsikre at de vil vise redelighet og varsomhet med hensyn til å ta imot bestemte verv eller fordeler etter at de har fratrudd.

Tvilstilfeller avgjøres av domstolen.

Artikkel 5

Foruten ved vanlig fratreden når perioden utløper og ved dødsfall, skal vervet som dommer i det enkelte tilfelle opphøre etter avskjedssøknad.

---

1   Artikkel 3 ble opphevet i avtale av 29. desember 1994.

Når en dommer tar avskjed, skal søknaden rettes til domstolens president for videresending til EFTA-statenes regjeringer. Den sistnevnte underretning medfører ledighet i embetet.

Utenom de tilfeller der artikkel 6 finner anvendelse, skal dommeren fortsatt bekle embetet inntil hans etterfølger har tiltrådt.

Artikkel 6

En dommer kan avsettes eller fratras retten til pensjon eller andre tilsvarende fordeler bare når domstolen i plenum enstemmig finner at han ikke lenger fyller de vilkår som er foreskrevet, eller utfører de plikter som følger med embetet. Vedkommende dommer tar ikke del i rådslagninger og avstemninger om dette.

Justissekretæren skal oversende en slik avgjørelse til EFTA-statenes regjeringer.

Artikkel 7

Når dommeres verv opphører før utløpet av funksjonstiden, skal de erstattes for resten av funksjonstiden.

Del II Organisasjon

Artikkel 8

Domstolens avgjørelser skal treffes ved flertall av de dommere som deltar i rådslagningene og avstemningene, og i samsvar med de vilkår som fastsettes i prosessordningen.

Artikkel 9

Domstolen skal oppnevne sin justissekretær og fastsette instruks for stillingen.

Artikkel 10

Justissekretæren skal avlegge ed for domstolen på at han vil utføre sitt verv fullt ut upartisk og samvittighetsfullt og ikke røpe hemmelige opplysninger fra domstolens rådslagninger og avstemninger.

Artikkel 11⁽²⁾

Domstolen bestemmer i hvilken grad justissekretæren skal møte for domstolen, og skal sørge for en stedfortreder for justissekretæren for det tilfelle at denne har forfall.

Artikkel 12

Tjenestemenn og andre ansatte skal knyttes til domstolen for å sikre at den skal kunne utøve sin virksomhet. De skal være underlagt justissekretæren under presidentens tilsyn.

Artikkel 13

Dommerne og justissekretæren skal være bosatt på det sted der domstolen har sitt sete.

Artikkel 14

Domstolen skal alltid være i funksjon. Rettsferienes lengde skal fastsettes av domstolen, idet det tas hensyn til tjenestens krav.

Artikkel 15

Dommerne kan ikke delta i behandlingen av en sak som de tidligere har opptrådt i som befullmektiget, rådgiver eller advokat for en av partene, eller som de har avgitt uttalelse i som medlem av en domstol, av en undersøkelseskomisjon eller i hvilken som helst annen egenskap.

Dersom en dommer av en eller annen særlig grunn finner ikke å kunne delta i pådømmelsen eller i undersøkelsen av en bestemt sak, skal han underrette domstolens president om dette. Finner presidenten at en dommer av en eller annen grunn ikke bør ta sete i en bestemt sak, skal han underrette vedkommende om dette.

Tvilstilfeller som måtte oppstå i forbindelse med anvendelse av denne artikkel skal avklares i samsvar med artikkel 30 fjerde ledd i denne avtale.⁽³⁾

---

2 Endret ved vedtak av 10. august 1996.

3 Avsnitt erstattet ved avtale av 29. desember 1994.

(⁴) Dersom en dommer ikke skal delta i en bestemt sak i samsvar med denne artikkel, skal det, i samsvar med artikkel 30 fjerde ledd i avtalen, velges en stedfortreder for vedkommende blant de personer på listen som er oppnevnt av den regjering som har oppnevnt dommeren som skal ha stedfortreder.

En part kan ikke, som grunnlag for en begjæring om endring i sammensetningen av domstolen, påberope seg en dommers statsborgerskap eller at ingen dommer i domstolen har samme statsborgerskap som parten selv.

Artikkel 16

Reglene for språkbruken ved domstolen skal fastsettes i domstolens prosessordning.

Del III Rettergangen

Artikkel 17

EFTA-statene, EFTAs overvåkingsorgan, Unionen og Europakommisjonen skal for domstolen være representert av en befullmektiget oppnevnt for den enkelte sak; den befullmektigede kan bistås av en rådgiver eller av en advokat.⁽⁵⁾(⁶)

Andre parter skal være representert av en advokat.⁽⁷⁾

Bare en advokat som er autorisert til å opptre for domstolene til en av avtalepartene til EØS-avtalen, kan representere eller bistå en part for domstolen.⁽⁸⁾

De befullmektigede, rådgivere og advokater som opptrer for domstolen skal, på de vilkår som fastsettes i domstolens prosessordning, ha de rettigheter og garantier som er nødvendige for at de fritt skal kunne utføre sitt verv.

Domstolen skal overfor de rådgivere og advokater som opptrer for domstolen, ha den myndighet som normalt er tillagt domstoler, i samsvar med domstolens prosessordning.

---

4 Avsnitt satt inn ved vedtak av 10. august 1996.

5 Avsnitt endret ved vedtak av 10. august 1996.

6 Avsnitt endret ved vedtak av 8. desember 2010.

7 Avsnitt endret ved vedtak av 10. august 1996.

8 Avsnitt satt inn ved vedtak av 10. august 1996.

Artikkel 17a⁽⁹⁾

En advokat med rett til å opptre for domstolene i Det forente kongerike som representerer eller bistår en part i saker ved EFTA-domstolen eller i forbindelse med anmodninger om rådgivende uttalelser før utløpet av perioden nevnt i artikkel 2 bokstav h) i avtalen om ordninger mellom Island, Fyrstedømmet Liechtenstein, Kongeriket Norge og Det forente kongerike Storbritannia og Nord-Irland som følge av Det forente kongerikes uttreden fra Den europeiske union, EØS-avtalen og andre avtaler som gjelder mellom Det forente kongerike og EØS/EFTA-statene i henhold til Det forente kongerikes medlemskap i Den europeiske union («separasjonsavtalen»), kan fortsatt representere eller bistå nevnte part i forbindelse med disse sakene eller anmodningene. Denne retten skal omfatte alle faser i saken. Artikkel 17 i disse vedtektene gjelder for disse advokatene.

Advokater med rett til å opptre for domstolene i Det forente kongerike skal når de representerer eller bistår en part ved EFTA-domstolen i tilfellene nevnt i nr. 1, på alle måter behandles som advokater med rett til å opptre for domstolene i EFTA-statene som representerer eller bistår en part ved EFTA-domstolen.

Artikkel 18

Rettergangen ved domstolen faller i en skriftlig og en muntlig del.

Den skriftlige prosedyre omfatter oversending til partene av stevninger, saksfremstillinger, tilsvær og erklæringer, og eventuelt av replikker så vel som av alle slags aktstykker og dokumenter i bevisøyemed, eller bekreftede kopier av disse.

Oversendingen besørges av justissekretæren i den rekkefølge og innen de frister som fastsettes i domstolens prosessordning.

Den muntlige prosedyre består i at den fremstilling som er fremlagt av den dommer som har forestått saksforberedelsen, oppleses, og at domstolen hører de befullmektigede, rådgiverne og advokatene, samt at i tilfelle også vitner og sakkynndige avhøres.

---

9 Avsnitt satt inn ved vedtak av 1. desember 2020.

Artikkel 19

En sak bringes inn for domstolen gjennom en stevning rettet til justissekretæren. Stevningen skal inneholde opplysninger om saksøkerens navn og bopel og om underskriverens stilling, angivelse av den eller de parter som saken reises mot, og av tvistens gjenstand, påstanden og en kort framstilling av søksmålsgrunnene.⁽¹⁰⁾

Stevningen skal, i tilfelle, være vedlagt den avgjørelse som søkes kjent ugyldig, eller andre relevante dokumenter. Dersom disse dokumentene ikke er vedlagt stevningen, skal justissekretæren anmode vedkommende part om å skaffe dem til veie innen en rimelig frist; stevningen kan imidlertid ikke avvises som før sent fremsatt om fremleggelsen først skjer etter utløpet av fristen for saksanlegg.

Artikkel 20⁽¹¹⁾(¹²)

Justissekretæren skal underrette EFTA-statenes regjeringer, EFTAs overvåkningsorgan, Unionen og Europakommisjonen om enhver sak som behandles av domstolen. Innen en frist på to måneder etter at denne meddelelse ble gitt, kan EFTA-statene, EFTAs overvåkningsorgan, Unionen og Europakommisjonen inngi skriftlige saksfremstillinger eller erklæringer til domstolen.

Artikkel 21

Domstolen kan forlange at partene fremlegger alle de dokumenter og gir alle de opplysninger den anser ønskelige. I tilfelle av vegring skal domstolen uttrykkelig fastslå dette.

Av EFTA-stater som ikke er part i saken, kan domstolen likeledes forlange alle de opplysninger den anser nødvendige for saken.

Artikkel 22

Domstolen kan når som helst gi oppdrag som sakkyndig til personer, grupper, kontorer, kommisjoner eller instanser som den selv velger.

Artikkel 23

Vitner kan avhøres i samsvar med domstolens prosessordning.

---

10 Avsnitt endret ved vedtak av 10. august 1996.

11 Artikkel endret ved vedtak 25. mars 1999.

12 Artikkel endret ved vedtak 8. desember 2010.

Artikkel 24

Vitner og sakkyndige kan avhøres under ed etter edsformularet i domstolens prosessordning, eller på den måten som er fastsatt i vedkommende vitnes eller sakkyndiges nasjonale lovgivning.

Artikkel 25

Domstolen kan bestemme at et vitne eller en sakkyndig skal avhøres av rettsinstansen på det sted der han har sin bopel.

Denne beslutning skal, i samsvar med bestemmelsene i domstolens prosessordning, oversendes vedkommende rettsinstans til forføyning. De dokumenter som fremkommer når rettsanmodningen utføres, skal sendes tilbake til domstolen etter de samme regler.

Domstolen skal dekke utgiftene, men kan eventuelt belaste partene for dem.

Artikkel 26

Enhver EFTA-stat skal behandle vitner som uteblir, eller falsk beediget forklaring av vitner og sakkyndige som den tilsvarende straffbare handling begått for en nasjonal domstol i en sivil sak. Etter anmeldelse fra domstolen skal EFTA-staten reise tiltale mot gjerningsmennene ved den kompetente nasjonale domstol.

Artikkel 27

Rettsmøtene skal være offentlige, med mindre domstolen av tungtveiende grunner, av eget tiltak eller etter begjæring av partene, beslutter noe annet.

Artikkel 28

Under forhandlingene kan domstolen avhøre sakkyndige og vitner så vel som sakens parter. De sistnevnte kan imidlertid prosedere bare gjennom sin representant.

Artikkel 29

For hvert rettsmøte skal det settes opp en protokoll underskrevet av presidenten og justissekretæren eller en dommer utpekt til å sette opp protokollen.⁽¹³⁾

---

13 Avsnitt endret ved vedtak 10. august 1996.

Artikkel 30

Sakslisten skal settes opp av presidenten.

Artikkel 31

Domstolens rådslagninger og avstemninger skal være og forbli hemmelige.

Artikkel 32

Dommene skal ha grunner. De skal inneholde navnene på de dommere som har deltatt i avgjørelsen.

Artikkel 33

Dommene skal underskrives av presidenten og justissekretæren. De skal oppleses i åpent rettsmøte.

Artikkel 34

Saksomkostningene fastsettes av domstolen.

Artikkel 35

Domstolens president kan, etter en summarisk rettergang som i nødvendig utstrekning kan avvike fra visse av reglene i denne avtale, og som prosessordningen skal gi bestemmelser om, avgjøre en begjæring om utsettelse i henhold til artikkel 40 i denne avtale, om midlertidige forføyninger etter artikkel 41 i denne avtale eller om utsettelse av tvangsfullbyrdelsen i henhold til EØS-avtalens artikkel 110 fjerde ledd.

Dersom presidenten har forfall, skal en annen dommer tre i hans sted i samsvar med prosessordningen.

Den avgjørelse som treffes av presidenten eller hans stedfortreder, er foreløpig og foregriper ikke på noe punkt domstolens avgjørelse i hovedspørsmålet.

Artikkel 36

Enhver EFTA-stat, EFTAs overvåkningsorgan, Unionen og Europakommisjonen kan tre inn som intervenient i saker som er brakt inn for domstolen.⁽¹⁴⁾

---

14 Avsnitt endret ved vedtak 8. desember 2010.

Den samme rett har enhver annen person som godtgjør at han har en interesse i utfallet av en sak for domstolen, med unntak for saker mellom EFTA-stater eller mellom EFTA-stater og EFTAs overvåkningsorgan.

En intervensjonserklæring kan bare gå ut på å støtte en av partenes påstand.⁽¹⁵⁾

Artikkel 37

Når saksøkte, etter å være blitt varslet på foreskrevne måte, unnlater å inngi tilsvarende, skal det avsies uteblivelsesdom mot ham. Det kan i så fall begjæres oppfriskning innen en måned etter at dommen er forkynt. Oppfriskningsbegjæringen skal ikke ha oppsettende virkning for fullbyrdelsen av uteblivelsesdommen med mindre domstolen bestemmer noe annet.

Artikkel 38

EFTA-statene og alle andre fysiske eller juridiske personer kan i de tilfeller og på de vilkår som fastsettes i prosessordningen, reise tredjemannsinnsigelse mot dom som er blitt avsagt uten at de er blitt innkalt, dersom dommen gjør inngrep i deres rettigheter.

Artikkel 39

I tilfelle av tvil med hensyn til betydningen og rekkevidden av en dom hører det under domstolen å fortolke den etter begjæring fra en part som godtgjør en interesse i dette, eller fra EFTAs overvåkningsorgan.

Artikkel 40

En sak som er pådømt, kan ikke begjæres gjenopptatt av domstolen med mindre det fremkommer opplysninger om en faktisk omstendighet av avgjørende betydning som forut for domsavsigelsen var ukjent for domstolen og den part som begjærer gjenopptakelse.

Gjenopptakelsessaken innledes med en kjennelse der domstolen uttrykkelig fastslår at det foreligger en ny faktisk omstendighet av en slik art at den betinger gjenopptakelse av saken og erklærer at begjæringen derfor kan tas til følge.

Begjæring om gjenopptakelse kan ikke fremsettes senere enn ti år etter domsavsigelsen.

---

¹⁵ Avsnitt endret ved vedtak 10. august 1996.

Artikkel 41

Domstolens prosessordning skal inneholde bestemmelser om frister avpasset etter avstandene.

Det skal ikke inntre rettstap på grunn av oversittelse av frister dersom vedkommende part godtgjør at oversittelsen skyldes en upåregnelig begivenhet eller force majeure.

Artikkel 42

Krav mot EFTAs overvåkingsorgan om ansvar utenfor kontraktsforhold foreldes fem år etter at det erstatningsbetingende forhold inntraff. Foreldelsen avbrytes ved at stevning inngis til domstolen, eller ved at skadelidte først gjør sitt krav gjeldende overfor EFTAs overvåkingsorgan. I sistnevnte tilfelle må stevning inngis innen to måneder fra det tidspunkt da avgjørelsen enten ble kunngjort eller ble meddelt saksøkeren eller, i mangel av slik underretning, fra den dag saksøkeren fikk kjennskap til avgjørelsen.

Del IV Alminnelige bestemmelser

Artikkel 43

Domstolens prosessordning skal, foruten de bestemmelser som er forutsatt i disse vedtekter, inneholde alle andre bestemmelser som er nødvendige for å anvende vedtektene og eventuelt utfylle dem.

Artikkel 44

EFTA-statenes regjeringer kan etter forslag fra domstolen eller etter å ha rådspurt domstolen ved felles overenskomst endre disse vedtekter.

Rettergangsordning

RETTERGANGSORDNING FOR EFTA-DOMSTOLEN

EFTA-domstolen har,

under henvisning til avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde, særlig artikkel 108 nr. 2,

under henvisning til den myndighet som er gitt domstolen ved avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkingsorgan og en domstol, særlig artikkel 43 nr. 2, og artikkel 43 i protokoll 5 til nevnte avtale (EFTA-domstolens vedtekter),

under henvisning til det samtykke som er gitt av EFTA-statenes regjeringer,

VEDTATT FØLGENDE RETTERGANGSORDNING:

INNLEDENDE BESTEMMELSER

Artikkel 1 Definisjoner

1. I denne rettergangsordning menes med
  - (a) «EØS-avtalen»: hoveddelen av avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde, med protokoller og vedlegg samt de rettsakter det vises til der,
  - (b) «ODA»: avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkingsorgan og en domstol, med protokoller og vedlegg,
  - (c) «vedtektene»: protokoll 5 til ODA om vedtektene for EFTA-domstolen,
  - (d) «EFTA-stat»: et medlem av Det europeiske frihandelsforbund som er part i EØS-avtalen og ODA,
  - (e) «EU-stat»: en medlemsstat i Den europeiske union som er part i EØS-avtalen,
  - (f) «interesserte personer»: de stater og institusjoner som etter vedtektene artikkel 20 har tillatelse til å inngi saksfremstillinger eller innlegg til EFTA-domstolen,
  - (g) «part» og «parter»: med mindre annet er angitt, enhver part i rettergangen, herunder intervenienter,
  - (h) «hovedpart» og «hovedparter»: saksøker og/eller saksøkte, alt etter som,
  - (i) «ad hoc-dommer»: en person som erstatter en dommer, valgt fra en liste utarbeidet ved felles overenskomst av regjeringene i EFTA-statene som fastsatt i ODA artikkel 30 fjerde ledd. Vedkommende velges ut blant de personer på listen som er oppnevnt av den regjering som har oppnevnt den faste dommer som skal erstattes.

2. Alle henvisninger til hankjønn forstås som henvisninger til alle kjønn, alt etter hva som er passer.

Artikkel 2 Formål

Denne rettergangsordning gjennomfører og supplerer i nødvendig grad de relevante bestemmelser i EØS-avtalen, ODA og vedtektene.

AVDELING I DOMSTOLENS ORGANISASJON

Kapittel 1 DOMMERE

Artikkel 3

Begynnelsestidspunkt for en dommers embetsperiode

En dommers embetsperiode begynner på den dag som er fastsatt i oppnevnedokumentet. Er det i oppnevnedokumentet ikke fastsatt noen dato, begynner embetsperioden på den dag dokumentet er datert.

Artikkel 4 Edsavleggelse

Før en dommer tiltrer sitt embete, skal han i samsvar med vedtektene artikkel 2, ved det første av domstolens åpne rettsmøter som han deltar i etter sin oppnevning, avlegge følgende ed eller høytidelige forsikring:

«Jeg [sverger/lover høytidelig] at jeg vil utføre mine plikter upartisk og samvittighetsfullt, og at jeg ikke vil røpe noe fra EFTA-domstolens rådslagninger og avstemninger.»

Artikkel 5 Høytidelig forsikring

Umiddelbart etter at dommeren har avlagt eden, skal han etter vedtektene artikkel 4 undertegne en erklæring der han høytidelig forsikrer at han både i sin embetsperiode og etter at den har opphørt, vil overholde de forpliktelser som følger med vervet, særlig plikten til å vise redelighet og varsomhet med hensyn til å ta imot bestemte verv eller fordeler etter at han har fratrudd.

Artikkel 6 Avsettelse av en dommer

1. Når domstolen etter vedtektene artikkel 6 skal avgjøre om en dommer ikke lenger oppfyller de nødvendige vilkår eller utfører de plikter som følger med embetet, skal presidenten oppfordre vedkommende dommer til å fremsette sine synspunkter for domstolen i lukket møte, der justissekretæren ikke er til stede.

2. Domstolen skal treffe sin avgjørelse uten justissekretæren til stede. Vedkommende dommer skal ikke delta i rådslagningen og avstemningen.

Artikkel 7

Ansiennitetsrekkefølge

1. Dommernes ansiennitet regnes fra den dato da de tiltrådte sitt embete.
2. Ved lik ansiennitet i embetet avgjøres ansiennitetsrekkefølgen etter alder.
3. Dommere hvis embete fornyes, beholder sin tidligere ansiennitet.
4. Dommere valgt fra listen som er fastsatt i ODA artikkel 30 fjerde ledd, har rang etter de faste dommere. Dersom to eller flere slike dommere deltar i samme sak, skal rangen mellom dem avgjøres etter alder.

Kapittel 2 PRESIDENT

Artikkel 8

Valg av president

1. Dommerne skal, etter ODA artikkel 30, i sin midte velge president for en periode på tre år.
2. Dersom embetet som president blir ledig før den ordinære utløpsdato, velger domstolen en etterfølger for resten av funksjonsperioden.
3. Valgene etter denne artikkel skjer ved hemmelig avstemning. Hvis en dommer oppnår absolutt flertall, er han valgt. Dersom ingen dommer oppnår absolutt flertall, skal det holdes ny avstemning, og den dommer som oppnår flest stemmer, er valgt. Når to eller flere dommere oppnår like mange stemmer, skal den eldste av dem anses som valgt.
4. Navnet på den president som blir valgt etter denne artikkel, skal offentliggjøres i EØS-avdelingen av og EØS-tillegget til *Den europeiske unions tidende*.

Artikkel 9

Presidentens oppgaver

1. Presidenten representerer domstolen.
2. Presidenten leder domstolens dømmende virksomhet og dens administrasjon. Han leder rettsmøtene, rådslagninger og avstemninger samt administrative møter.
3. Presidenten sikrer at domstolen fungerer tilfredsstillende.

Artikkel 10 **Ved forfall hos presidenten**

Har presidenten forfall, eller presidentvervet er ubesatt, utføres presidentens oppgaver av en dommer etter ansiennitetsrekkefølgen fastsatt i artikkel 7.

Kapittel 3 **DOMSTOLENS KONTOR**

Artikkel 11 **Utnevnelse av justissekretær**

1. Domstolen utnevner justissekretæren.
2. Dersom stillingen som justissekretær blir ledig skal den utlyses offentlig, og personer som er interessert i stillingen anmodes om å sende inn sin søknad innen en frist som ikke kan være på mindre enn tre uker, med fulle opplysninger, herunder om sin alder, nasjonalitet, universitetsgrader, språkkunnskaper, nåværende og tidligere beskjeftigelser og eventuell erfaring fra rettspleie og internasjonal virksomhet.
3. Utnevnelsen skjer etter fremgangsmåten fastsatt i artikkel 8 nr. 3.
4. Justissekretæren utnevnes for en periode på tre år. Han kan gjenutnevnes. Domstolen kan beslutte å fornye den sittende justissekretærens embetsperiode uten å benytte fremgangsmåten fastsatt i nr. 2.
5. Justissekretæren skal avlegge eden fastsatt i artikkel 4 og undertegne forsikringen fastsatt i artikkel 5.
6. Justissekretæren kan avsettes fra sitt embete bare dersom han ikke lenger oppfyller de nødvendige vilkår eller utfører de plikter som følger med embetet. Domstolen treffer sin avgjørelse etter å ha gitt justissekretæren anledning til å fremsette sine synspunkter.
7. Dersom embetet som justissekretær blir ledig før den ordinære utløpsdato, utnevner domstolen en ny justissekretær for en periode på tre år.
8. Navnet på den justissekretær som er valgt etter denne artikkel, skal offentliggjøres i EØS-avdelingen av og EØS-tillegget til *Den europeiske unions tidende*.

Artikkel 12 **Assisterende justissekretær**

Domstolen kan utnevne en assisterende justissekretær for å bistå justissekretæren og tre i hans sted dersom han har forfall.

Artikkel 13

Ved forfall hos justissekretæren og assisterende justissekretær

Ved forfall hos justissekretæren og eventuelt også assisterende justissekretær skal presidenten om nødvendig utpeke en tjenestemann til å utføre justissekretærens oppgaver.

Artikkel 14

Justissekretærens oppgaver

1. Justissekretæren er på presidentens vegne ansvarlig for å motta, videresende og oppbevare alle dokumenter og for å utføre forkynnelser etter denne rettergangsordning.
2. Justissekretæren skal bistå dommerne i alle deres offisielle oppgaver.
3. Justissekretæren oppbevarer seglene og er ansvarlig for arkivet. Han har ansvaret for domstolens publikasjoner og særlig for EFTA-domstolens samling, samt for offentliggjøring på internett av dokumenter som gjelder domstolen.
4. Han er på presidentens vegne ansvarlig for personalforvaltningen og domstolens administrasjon samt for dens økonomiske forvaltning og regnskap, herunder for utarbeidelsen og gjennomføringen av budsjettet.
5. Domstolen fastsetter instruks for justissekretæren etter forslag fra presidenten.
6. Med mindre annet følger av denne rettergangsordning, er justissekretæren til stede på domstolens møter.

Artikkel 15

Føring av registeret

1. Justissekretæren har ansvar for at det på domstolens kontor føres et register der alle prosesskrift og dokumenter og øvrige bilag som påberopes, føres inn i den rekkefølge de inngis.
2. Når et dokument er innført i registeret, gjør justissekretæren en påtegning om det på originalen og, dersom en part begjærer det, på en kopi som parten fremlegger for dette formål.
3. Innføringene i registeret og påtegningene etter nr. 2 har rettsvirkning som autentiske bevis.
4. Nærmere regler om føring av registeret fastsettes i instruksen for justissekretæren omhandlet i artikkel 14 nr. 5.

5. Det skal offentliggjøres en melding i EØS-avdelingen av og EØS-tillegget til *Den europeiske unions tidende* som angir datoen for innføring av en begjæring som innleder en rettergang i registeret, partenes navn, de nedlagte påstander, samt et sammendrag av de rettslige anførsler og de viktigste argumenter eller eventuelt datoen for innlevering av en anmodning om rådgivende uttalelse, den anmodende domstols identitet, partene i hovedsaken og spørsmålene som er forelagt domstolen.

Artikkel 16

Innsyn i registeret og i dommer og beslutninger

1. Enhver kan se gjennom registeret på domstolens kontor og få kopier eller utdrag, herunder bekreftede kopier av dommer og beslutninger, mot betaling av et gebyr etter en tariff fastsatt av domstolen etter forslag fra justissekretæren.
2. Med mindre annet følger av artikkel 59 og 60, kan partene i en sak, mot betaling etter tariffen fastsatt i samsvar med foregående nummer, få bekreftede kopier av prosessdokumenter og utskrifter av beslutninger og dommer.
3. Ingen tredjepart, verken privat eller offentlig, kan gis tilgang til dokumentene i en sak uten etter uttrykkelig tillatelse fra presidenten, etter at partene har uttalt seg. Slik tillatelse kan gis helt eller delvis og bare etter skriftlig anmodning ledsaget av en detaljert redegjørelse for tredjepartens legitime interesse i å ha tilgang til dokumentene.
4. Regler for adgang til domstolens historiske arkiv kan fastsettes av domstolen.

Artikkel 17

Tillatelse til å tilby registerfunksjoner

Etter samtykke fra EFTA-statene kan domstolen tilby registerfunksjoner til internasjonale rettsinstanser.

Kapittel 4

TJENESTEMENN OG ANDRE ANSATTE

Artikkel 18

Utnevnelse

1. Domstolens tjenestemenn og andre ansatte utnevnes i samsvar med bestemmelsene i personalvedtektene for EFTA-domstolen.

2. Før en tjenestemann eller en annen ansatt tiltrer sin stilling, skal vedkommende avlegge følgende ed eller høytidelige forsikring overfor presidenten, i nærvær av justissekretæren:

«Jeg [svoger/lover høytidelig] at jeg lojalt og samvittighetsfullt vil utføre de plikter som er pålagt meg av EFTA-domstolen.»

Artikkel 19 **Organisasjon**

Domstolens organisasjon fastsettes, og kan endres, av domstolen.

Kapittel 5 **ARBEIDET VED DOMSTOLEN**

Artikkel 20 **Domstolens kalender**

1. Rettsåret begynner 1. januar og slutter 31. desember hvert kalenderår.
2. Rettsferiene fastsettes av domstolen.
3. I presserende tilfeller kan presidenten sammenkalle dommerne i rettsferiene.
4. Domstolen skal overholde de offisielle helligdager på det sted der den har sitt sete.
5. Domstolen kan, når det foreligger rimelig grunn til det, gi enhver dommer tjenestefri.
6. Datoene for rettsferiene og listen over offisielle helligdager offentliggjøres årlig i EØS-avdelingen av og EØS-tillegget til *Den europeiske unions tidende*.

Artikkel 21 **Utpeking av saksforberedende dommer**

1. Så snart som mulig etter at et dokument som innleder en rettergang er innlevert, skal presidenten utpeke en saksforberedende dommer for saken.
2. Ved forfall hos den utpekte saksforberedende dommer treffer presidenten de nødvendige tiltak for å utpeke en annen saksforberedende dommer.

Artikkel 22 **Ugildhet**

1. Dersom en dommer anser at han etter vedtektene artikkel 15 ikke bør delta i behandlingen av en sak, skal han underrette presidenten om dette, og denne skal frita ham fra å delta.

2. Dersom presidenten anser at en dommer etter vedtektene artikkel 15 første og andre ledd ikke bør delta i behandlingen av en sak, skal han underrette den berørte dommer og gi vedkommende anledning til å uttale seg før han treffer sin avgjørelse.
3. Etter vedtektene artikkel 15 tredje ledd skal ethvert tvilstilfelle som måtte oppstå i forbindelse med anvendelsen av denne artikkel, avgjøres i samsvar med ODA artikkel 30 fjerde ledd.
4. Dersom en dommer etter denne artikkel er ugild, skal en ad hoc-dommer velges til å erstatte ham, i samsvar med ODA artikkel 30 fjerde ledd.

Artikkel 23

Ved forfall hos en dommer

Dersom domstolen ikke er fulltallig som følge av forfall hos en dommer, skal det velges en ad hoc-dommer til erstatning for ham i samsvar med ODA artikkel 30 fjerde ledd.

Artikkel 24

Rettsmøter

1. Dato og klokkeslett for domstolens rettsmøter fastsettes av presidenten.
2. Domstolen kan velge å avholde rettsmøte på et annet sted enn der domstolen har sitt sete.

Artikkel 25

Føring av protokoll

1. Dersom domstolen trer sammen i nærvær av justissekretæren, skal denne om nødvendig føre protokoll, som skal undertegnes av presidenten og justissekretæren.
2. Dersom domstolen trer sammen uten at justissekretæren er til stede, skal presidenten om nødvendig instruere den dommer med kortest ansiennitet ifølge ansiennitetsrekkefølgen fastsatt i artikkel 7, om å føre protokoll, som skal undertegnes av vedkommende dommer og presidenten.

Artikkel 26

Rådslagninger og avstemninger

1. Når et rettsmøte har funnet sted, skal bare de dommere som har deltatt i rettsmøtet, delta i rådslagningen og avstemningen.
2. Alle dommere som deltar i rådslagningen og avstemningen, skal gi uttrykk for sitt standpunkt og begrunne det.

3. Det resultat som vedtas av et flertall av dommerne etter den endelige drøftelsen, utgjør domstolens avgjørelse.
4. Domstolens rådslagninger og avstemninger skal være og forbli hemmelige.
5. Dersom domstolens rådslagninger og avstemninger gjelder spørsmål knyttet til dens egen administrasjon, skal justissekretæren være til stede, med mindre domstolen bestemmer noe annet.

Artikkel 27

Domstolens avgjørelser - beslutningsdyktighet

1. Domstolens avgjørelser er gyldige bare når alle dens medlemmer har deltatt i rådslagningene og avstemningene.
2. Dersom domstolen ikke er beslutningsdyktig som følge av forfall eller ugildhet hos en dommer, skal en ad hoc-dommer velges til erstatning for vedkommende dommer i samsvar med ODA artikkel 30 fjerde ledd.
3. I administrative saker kan domstolen treffe avgjørelser med to dommere til stede. I slike saker skal presidentens stemme være utslagsgivende.

Artikkel 28

Årsrapport

1. Domstolen skal offentliggjøre sine rapporter, beslutninger, dommer og andre rettsavgjørelser på sitt nettsted.
2. Domstolen kan beslutte å publisere sin årsrapport elektronisk.

Kapittel 6 SPRÅK

Artikkel 29

Språket ved domstolen

1. Språket ved domstolen skal være engelsk. Dette gjelder for hele rettergangen, herunder domstolens rådslagninger, avgjørelser og protokoller.
2. Det skal benyttes engelsk i den skriftlige og den muntlige del av rettergangen, med mindre annet er fastsatt i denne rettergangsordning.
3. Uten at det berører artikkel 30 skal alle dokumenter som fremlegges for domstolen være på engelsk eller ledsages av en oversettelse til engelsk, med mindre domstolen bestemmer noe annet.
4. For omfangsrike dokumenter kan oversettelser begrenses til utdrag. Domstolen kan likevel til enhver tid, av eget tiltak eller etter begjæring fra en part, kreve en fullstendig eller mer omfattende oversettelse.

5. Domstolen kan, etter begjæring fra en part eller intervenient som ikke er en interessert person, tillate at denne part eller intervenient henvender seg til og tiltales av domstolen på et av de offisielle språk i en EFTA-stat eller i Den europeiske union i den muntlige del av rettergangen. Domstolen sørger for tolking til og fra engelsk. En slik begjæring må fremsettes minst tre uker før den muntlige del av rettergangen.

Artikkel 30

Rettergang ved anmodninger om rådgivende uttalelse

1. Når en anmodning om rådgivende uttalelse forelegges domstolen etter ODA artikkel 34, har den anmodende domstol rett til å fremsette anmodningen på det språk som saken behandles på for vedkommende domstol. Domstolen sørger for oversettelse til engelsk.
2. Den anmodende domstol og partene i saken som behandles av denne domstol, kan fremlegge dokumenter for EFTA-domstolen på det språk som saken behandles på for vedkommende domstol. Slike dokumenter oversettes til engelsk så langt EFTA-domstolen finner det nødvendig. Domstolen sørger for oversettelsen.
3. Domstolen sørger for oversettelse av rettsmøterapporten slik at den også er tilgjengelig på det språk som saken behandles på for den anmodende domstol.
4. Partene i saken som behandles av den anmodende domstol, har rett til å henvende seg muntlig til og tiltales av EFTA-domstolen på det språk som saken behandles på for vedkommende domstol. Domstolen sørger for tolking til og fra engelsk. En part som ønsker å bruke et slikt språk, må underrette justissekretæren om dette minst tre uker før den muntlige del av rettergangen.
5. Domstolen avsier sin dom på engelsk og på det språk som anmodningen ble fremsatt på. Dommen skal ha gyldighet på disse språkene.

Artikkel 31

Vitner

Når et vitne eller en sakkyndig erklærer at han ikke kan uttrykke seg tilfredsstillende på engelsk, kan domstolen tillate at han avgir forklaring på et annet språk. Domstolen sørger for tolking. En slik begjæring må vanligvis fremsettes minst tre uker før den muntlige del av rettergangen.

Artikkel 32

Domstolens publikasjoner

Domstolen utgir sine publikasjoner på engelsk, tysk, islandsk eller norsk.

AVDELING II

FELLES RETTERGANGSBESTEMMELSER

Kapittel 1

RETTIGHETER OG PLIKTER FOR PARTSREPRESENTANTER, RÅDGIVERE OG ADVOKATER

Artikkel 33

Privilegier, immuniteter og lettelser

1. Partsrepresentanter, rådgivere og advokater som opptrer for domstolen eller for en rettsinstans som domstolen har sendt en rettsanmodning til, nyter immunitet med hensyn til muntlige eller skriftlige utsagn de har kommet med om saken eller partene.
2. Partsrepresentanter, rådgivere og advokater nyter dessuten godt av følgende privilegier og lettelser:
  - (a) eventuelle skrifter og dokumenter som gjelder rettergangen, skal unntas både ransaking og beslag. I tilfelle av tvist kan tollmyndighetene eller politiet forsegle slike skrifter og dokumenter; de skal deretter straks sendes til domstolen for gjennomsyn i justissekretærens og den berørte persons nærvær,
  - (b) partsrepresentanter, rådgivere og advokater har rett til å få tilgang til fremmed valuta i den utstrekning som måtte være nødvendig for utførelsen av deres oppgaver,
  - (c) partsrepresentanter, rådgivere og advokater har rett til å reise uten hindring under utførelsen av sine oppgaver.

Artikkel 34

Partsrepresentantenes stilling

1. For å få rett til de privilegier, immuniteter og lettelser som er angitt i artikkel 33, må de berettigede personer dokumentere sin stilling på følgende måte:
  - (a) partsrepresentanter må fremlegge et offisielt dokument utstedt av den part de handler på vegne av, som uten opphold skal sende justissekretæren en kopi av dokumentet,

- (b) advokater må fremlegge bevis for at de har rett til å opptre for domstolene i en stat som er part i EØS-avtalen, og, dersom den part de representerer er en privatrettslig juridisk person, fullmakt utstedt av vedkommende person,
  - (c) rådgivere må fremlegge fullmakt utstedt av den part de bistår.
2. Justissekretæren skal om nødvendig gi dem et legitimasjonsdokument. Gyldigheten av dette legitimasjonsdokument skal begrenset til et bestemt tidsrom, som kan forlenges eller forkortes etter hvor lenge rettergangen varer.

Artikkel 35

Opphevelse av immunitet

1. Privilegier, immuniteter og lettelser som nevnt i artikkel 33, tilstås utelukkende av hensyn til en forsvarlig gjennomføring av rettergangen.
2. Domstolen kan oppheve immuniteten når den finner at dette ikke vil være til hinder for en forsvarlig gjennomføring av rettergangen.

Artikkel 36

Utelukkelse fra rettergangen

1. Dersom domstolen eller presidenten finner at en partsrepresentants, rådgivers eller advokats opptreden overfor domstolen, eller presidentens, en dommers eller justissekretærens opptreden er uforenlig med domstolens verdighet eller kravene til en velordnet rettspleie, eller at en partsrepresentant, rådgiver eller advokat bruker sine rettigheter for andre formål enn dem rettighetene er tilstått for, skal den gjøre vedkommende oppmerksom på dette. Dersom domstolen underretter de myndigheter som vedkommende står til ansvar overfor, skal en kopi av skrevet til disse myndigheter sendes til vedkommende.
2. På samme grunnlag kan domstolen til enhver tid, etter å ha hørt den berørte person, treffe en begrunnet beslutning om å utelukke en partsrepresentant, rådgiver eller advokat fra rettergangen. Denne beslutning får umiddelbar virkning.
3. Når en partsrepresentant, rådgiver eller advokat utelukkes fra rettergangen, skal rettergangen utsettes for et tidsrom som fastsettes av presidenten, for at vedkommende part skal kunne utpeke en annen partsrepresentant, rådgiver eller advokat.
4. Avgjørelser truffet etter denne artikkel kan oppheves.

Kapittel 2 UNDERRETNING OG FORKYNELSE

Artikkel 37

Underretning om anmodninger om rådgivende uttalelse

I saker som omfattes av ODA artikkel 34, skal den domstol i en EFTA-stat som utsetter sin rettergang og forelegger saken for EFTA-domstolen, underrette EFTA-domstolen om sin avgjørelse. Justissekretæren skal deretter underrette partene og interesserte personer om avgjørelsen, sammen med en engelsk oversettelse av anmodningen.

Artikkel 38

Forkynningsmåter

1. Dokumenter kan forkynnes for en person per post i samsvar med nr. 2, ved bruk av e-EFTACourt i samsvar med nr. 3 eller ethvert annet teknisk kommunikasjonsmiddel i samsvar med nr. 4 og 5.
2. I tilfeller der et dokument etter denne rettergangsordning skal forkynnes for en person, skal justissekretæren sikre at forkynnelsen finner sted på vedkommendes adresse for forkynning, enten ved at en kopi av dokumentet sendes i rekommandert brev med mottakskvittering eller overleveres personlig mot kvittering. Justissekretæren utferdiger og bekrefter kopier av dokumentene som skal forkynnes, med mindre kopiene overleveres av partene selv etter artikkel 54 nr. 3.
3. Domstolen kan ved en avgjørelse fastsette kriteriene for at et prosesskrift skal kunne forkynnes elektronisk eller ved bruk av andre tekniske midler. Denne avgjørelse skal offentliggjøres i EØS-avdelingen av og EØS-tillegget til *Den europeiske unions tidende* og skal innlemmes i vedlegg I til denne rettergangsordning.
4. Dersom adressaten har godtatt at forkynning kan finne sted ved bruk av et annet teknisk kommunikasjonsmiddel, kan alle prosessdokumenter, herunder domstolens dommer og beslutninger, forkynnes ved oversendelse av en kopi av dokumentet ved bruk av slike midler. Dersom et dokument skal forkynnes ved bruk av slike tekniske midler, finner forkynnelsen sted på den dag da domstolen oversendte dokumentet til den berørte person ved bruk av de omforente tekniske midler.
5. Dersom det av tekniske årsaker eller på grunn av dokumentets art eller omfang er umulig eller upraktisk å forkynne et dokument i samsvar med nr. 4, skal dokumentet, dersom adressaten ikke har oppgitt en adresse for forkynning, forkynnes på adressen angitt etter fremgangsmåten fastsatt i nr. 2. Adressaten skal underrettes om dette ved bruk av tekniske

kommunikasjonsmidler. Adressaten skal da anses å ha mottatt forkynnelsen per rekommandert brev den tiende dag etter at det rekommanderte brev ble innlevert på postkontoret på det sted der domstolen har sitt sete, med mindre det godtgjøres ved mottakskvitteringen at brevet ble mottatt på en annen dato, eller adressaten innen tre uker etter å ha blitt underrettet ved bruk av tekniske kommunikasjonsmidler, underretter justissekretæren om at dokumentet som skulle forkynnes ikke har nådd frem til ham.

Kapittel 3 FRISTER

Artikkel 39 Beregning av frister

1. De prosessfrister som er fastsatt i EØS-avtalen, ODA, vedtektene eller denne rettergangsordning for iverksettelse av rettergangskritt, beregnes på følgende måte:
  - (a) Når en frist som er angitt i dager, uker, måneder eller år, skal regnes fra det tidspunkt en hendelse inntreffer eller en handling foretas, regnes den dag hendelsen inntreffer eller handlingen foretas ikke med ved beregningen av fristen.
  - (b) En frist som er angitt i uker, utløper ved utgangen av den dag i fristens siste uke som er samme ukedag som den dag den hendelse eller handling som fristen skal regnes fra, inntraff eller ble foretatt.
  - (c) En frist som er angitt i måneder eller år, utløper ved utgangen av den dag i fristens siste måned eller år som faller på samme dato som den dag da den hendelse inntraff eller den handling ble foretatt som fristen skal regnes fra. Når en frist som er angitt i måneder eller år, vil utløpe på en dag som ikke forekommer i fristens siste måned, utløper fristen ved utgangen av månedens siste dag.
  - (d) Dersom en frist er uttrykt i måneder eller år, skal den først beregnes i hele måneder, deretter i dager.
  - (e) Ved beregningen av frister skal de offisielle helligdager nevnt i artikkel 20, samt lørdager og søndager medregnes.
  - (f) Fristene løper også i rettsferiene nevnt i artikkel 20.
2. Dersom en frist ellers ville ha utløpt på en lørdag, søndag eller en offisiell helligdag, forlenges den til utgangen av følgende virkedag.

Artikkel 40

Rettergang til prøvelse av et tiltak truffet av EFTAs overvåkingsorgan

De frister som er fastsatt for å innlede en rettergang til prøvelse av et tiltak som er truffet av EFTAs overvåkingsorgan, løper fra dagen etter at den berørte person har mottatt underretning om tiltaket, eller om tiltaket er offentliggjort, fra slutten av den 14. dag etter offentliggjøring i EØS-avdelingen av og EØS-tillegget til *Den europeiske unions tidende*.

Artikkel 41

Avstand

Frister som er fastsatt i EØS-avtalen, ODA, vedtektene eller denne rettergangsordning, kan ikke forlenges utelukkende av hensyn til avstand.

Artikkel 42

Fastsettelse og forlengelse av frister

1. Enhver frist som er fastsatt etter denne rettergangsordning, kan forlenges av den som har fastsatt den.
2. Presidenten kan gi justissekretæren fullmakt til å fastsette eller forlenge frister som det etter denne rettergangsordning tilkommer presidenten å fastsette.
3. Et prosessdokument innlevert på domstolens kontor etter utløpet av fristen fastsatt av presidenten eller justissekretæren etter denne rettergangsordning, vil utelukkende kunne godtas dersom presidenten har truffet en avgjørelse om det.

Artikkel 43

Force majeure

Det skal ikke inntre rettstap på grunn av oversittelse av frister dersom vedkommende part godtgjør at oversittelsen skyldes uforutsigbare omstendigheter eller force majeure.

Kapittel 4

DE FORSKJELLIGE SAKSBEHANDLINGSFORMER

Artikkel 44

Saksbehandlingsformer

1. Uten at det berører særbestemmelsene fastsatt i vedtektene eller denne rettergangsordning, skal rettergangen for domstolen bestå av en skriftlig og en muntlig del.
2. Uten at det berører bestemmelsene i nr. 3 til 5, skal domstolen behandle sakene den forelegges, i den rekkefølge de blir klare for behandling. Avsluttes de forberedende bevisopptak samtidig i flere saker, bestemmes rekkefølgen av datoene for når begjæringene som starter de respektive saker er innført i registeret.
3. Presidenten kan i særlige tilfeller beslutte at en sak skal gis fortrinnsrett foran andre.
4. En anmodning om rådgivende uttalelse kan underkastes fremskyndet behandling etter bestemmelsene fastsatt i avdeling III kapittel 2.
5. Et direkte søksmål kan underkastes fremskyndet behandling etter bestemmelsene fastsatt i avdeling IV kapittel 5.

Artikkel 45

Anonymitet og utelatelse av visse opplysninger overfor offentligheten

Presidenten kan etter begrunnet begjæring fra en part fremsatt i et særskilt dokument, eller av eget tiltak etter å ha hørt den saksforberedende dommer, beslutte å utelate navnet på en part i tvisten eller andre personer nevnt i forbindelse med rettergangen, eller visse opplysninger, fra de dokumenter i en sak som offentligheten har tilgang til, dersom det foreligger legitime grunner til å holde en persons identitet eller opplysningene fortrolig.

Artikkel 46

Forening av saker

1. Domstolen kan til enhver tid, etter å ha gitt partene anledning til å uttale seg, beslutte at to eller flere saker av samme type som angår samme gjenstand, på grunn av forbindelsen mellom dem skal forenes med hensyn til den skriftlige eller muntlige del av rettergangen eller den endelige avgjørelse som avslutter rettergangen. Foreningen av søksmålene kan senere oppheves.

2. Alle parter i forente saker kan gå gjennom saksmappene dette gjelder, på domstolens kontor. Presidenten kan imidlertid etter begjæring fra en part beslutte at visse fortrolige opplysninger i saksmappen skal være unntatt fra slikt innsyn.
3. Uten at det berører nr. 2, skal prosessdokumenter som inngår i mappene for sakene som forenes, forkynnes for partene i de forente saker, forutsatt at representantene for disse parter anmoder om det og har godtatt forkynelsesmåten nevnt i artikkel 38 nr. 3.

Artikkel 47 **Utsettelse av rettergangen**

1. Rettergangen kan utsettes
  - a) på anmodning fra hovedparten, med samtykke fra den annen hovedpart, eller
  - b) dersom dette er nødvendig av hensyn til god rettspleie.
2. Avgjørelsen om å utsette rettergangen skal tas av presidenten etter å ha hørt den saksforberedende dommer og, med mindre det dreier seg om en rådgivende uttalelse, partene.
3. Rettergangen kan gjenopptas ved avgjørelse av presidenten etter samme fremgangsmåte som fastsatt i nr. 2, med mindre det i avgjørelsen om å utsette rettergangen er fastsatt hvor lenge utsettelsen skal vare.
4. Avgjørelsene nevnt i nr. 2 og 3, forkynnes for partene og interesserte personer.
5. Utsettelsen skal ha virkning fra den dag som er angitt i avgjørelsen om utsettelse, og dersom det ikke er angitt noen dato, fra avgjørelsens dato.
6. Så lenge rettergangen er utsatt, løper ingen foreskrevne prosessfrister.
7. En avgjørelse om å gjenoppta rettergangen før utløpet av utsettelsen eller som nevnt i nr. 8, treffes etter fremgangsmåten fastsatt i nr. 2.
8. Når det i avgjørelsen om utsettelse ikke er fastsatt hvor lenge utsettelsen skal vare, opphører den på den dato som er angitt i avgjørelsen om gjenopptakelse av rettergangen, og dersom det ikke er angitt noen dato, på datoen for sistnevnte avgjørelse.
9. Fra den dag rettergangen gjenopptas etter en utsettelse, skal foreskrevne prosessfrister erstattes av nye frister fastsatt av presidenten, og fristene begynner å løpe fra gjenopptakelsesdagen.

Artikkel 48

Utsettelse av avgjørelsen av en sak

Presidenten kan i særlige tilfeller, etter å ha hørt partene, enten av eget tiltak eller etter begjæring fra en part bestemme at en sak skal utsettes til senere behandling. På partenes felles begjæring kan presidenten likeledes treffe beslutning om at en sak skal utsettes.

Kapittel 5

FRI RETTSHJELP

Artikkel 49

Fri rettshjelp

1. En part som på grunn av hans økonomiske situasjon helt eller delvis er ute av stand til å dekke omkostningene ved rettergangen for domstolen, kan til enhver tid søke om fri rettshjelp. Søkerens økonomiske situasjon skal vurderes i lys av objektive faktorer som inntekt, kapital og familieforhold.
2. Fri rettshjelp skal helt eller delvis dekke kostnadene ved juridisk bistand og representasjon av en advokat i rettergangen for domstolen. Domstolen skal etter artikkel 52 være ansvarlig for disse kostnadene.

Artikkel 50

Søknad om fri rettshjelp

1. Søknaden skal være vedlagt alle opplysninger og underlagsdokumenter som gjør det mulig å vurdere søkerens økonomiske situasjon, som en attest fra den kompetente myndighet som bekrefter hans økonomiske situasjon.
2. Søknaden om fri rettshjelp behøver ikke å fremmes gjennom advokat.
3. Ved anmodninger om rådgivende uttalelse skal søkeren, om han allerede er tilstøtt fri rettshjelp for den anmodende domstol, fremlegge denne domstols avgjørelse og angi hva som dekkes av de beløp som allerede er bevilget.
4. Ved direkte søksmål kan en søknad om fri rettshjelp inngis før søksmålet er inngitt eller mens det er under behandling. Dersom søknaden inngis før søksmålet er inngitt, må søkeren kort angi hva det planlagte søksmål gjelder, de faktiske forhold i saken og de argumenter søksmålet støtter seg på. Søknaden må være vedlagt underlagsdokumenter for dette.

Ved innlevering av en søknad om fri rettshjelp avbrytes fristene fastsatt for inngivelse av søksmål for søkeren frem til den dag avgjørelsen av søknaden blir forkynt, eller i tilfellene nevnt i artikkel 51 nr. 4, til datoen for utferdigelse av beslutningen om utpeking av en advokat som er instruert til å representere søkeren.

Fri rettshjelp avslås dersom søksmålet søknaden gjelder, åpenbart må avvises eller er åpenbart grunnløs.

Domstolen skal anmode den annen part om å fremlegge sine skriftlige innlegg med mindre det allerede er åpenbart ut fra de fremlagte opplysninger at vilkårene fastsatt i artikkel 49 nr. 1 ikke er oppfylt eller det foregående nummer får anvendelse.

Artikkel 51 **Avgjørelse av søknader om fri rettshjelp**

1. Så snart en søknad om fri rettshjelp er inngitt, overlater presidenten den til en saksforberedende dommer, som snarest skal legge frem en anbefaling om videre tiltak.
2. Avgjørelsen om hvorvidt fri rettshjelp helt eller delvis skal tilstås, eller om søknaden skal avslås, skal tas av domstolen etter forslag fra den saksforberedende dommer.
3. Domstolen treffer sin avgjørelse ved en beslutning. Hvis søknaden om fri rettshjelp helt eller delvis avslås, skal avslaget begrunnes i beslutningen.
4. En beslutning om fri rettshjelp kan utpeke en advokat til å representere den berørte person dersom søkeren i søknaden om fri rettshjelp har foreslått vedkommende advokat og denne har akseptert å representere søkeren for domstolen.
5. Dersom søkeren ikke selv har foreslått en advokat, eller domstolen finner at den ikke kan godta hans valg, oversender justissekretæren en kopi av beslutningen og søknaden om fri rettshjelp til den myndighet som er angitt i vedlegg II som den kompetente myndighet i vedkommende EFTA-stat.
6. Advokaten som instrueres om å representere søkeren, utpekes ved beslutning, idet det tas hensyn til de forslag søkeren har kommet med eller de forslag myndigheten nevnt i nr. 5 har kommet med, etter hva som er tilfelle.
7. En beslutning om fri rettshjelp kan angi det beløp som skal betales til den advokat som instrueres til å representere den berørte person, eller fastsette en grense som advokatens utlegg og salær i prinsippet ikke kan overskride. Den kan fastsette at den berørte person skal betale en andel av omkostningene nevnt i artikkel 52 nr. 1, ut fra hans økonomiske situasjon.

Artikkel 52

Forskudd og ansvar for omkostninger

1. Dersom fri rettshjelp innvilges, skal domstolen være ansvarlig for omkostningene ved bistand for og representasjon av søkeren for domstolen, og i tilfelle innenfor de grenser den har fastsatt. På anmodning fra søkeren eller hans representant kan det utbetales forskudd for disse omkostningene.
2. Ved direkte søksmål der mottakeren av fri rettshjelp, etter den avgjørelse som avslutter rettergangen, må bære sine egne omkostninger, fastsetter presidenten ved en begrunnet beslutning advokatens utlegg og salær som domstolen skal betale. Han kan bringe saken inn for domstolen.

Dersom domstolen i den avgjørelse som avslutter rettergangen, har pålagt en annen part å betale rettshjelpsmottakerens omkostninger, skal denne andre part pålegges å betale tilbake eventuelle beløp som domstolen har forskuttert som fri rettshjelp.

Justissekretæren iverksetter skritt for å innkreve beløpene nevnt i ovenstående ledd fra den part som er pålagt å betale dem.

Dersom rettshjelpsmottakeren er den tapende part, kan domstolen i sin beslutning med hensyn til saksomkostninger i den avgjørelse som avslutter rettergangen, dersom rimelighetshensyn tilsier det, fastsette at en eller flere av partene skal bære sine egne omkostninger, eller at disse omkostninger helt eller delvis skal bæres av domstolen som fri rettshjelp.

Artikkel 53

Tilbaketrekking av fri rettshjelp

Dersom de forhold som medførte at det ble innvilget fri rettshjelp endrer seg under rettergangen, kan domstolen av eget tiltak eller på anmodning trekke tilbake den frie rettshjelp etter å ha hørt den berørte person. En beslutning om tilbaketrekking av fri rettshjelp skal være begrunnet.

Kapittel 6

SKRIFTLIG BEHANDLING

Artikkel 54

Innlevering av prosesskrift

1. Prosesskrift kan leveres på papir etter nr. 2 til 7 eller ved bruk av e-EFTACourt etter nr. 8.

2. Originaleksemplaret av ethvert prosesskrift må være undertegnet av partens representant eller advokat, og når det gjelder innlegg fremlagt i forbindelse med anmodninger om rådgivende uttalelser, av parten i hovedsaken eller hans representant, forutsatt at dette er tillatt etter de nasjonale rettergangsregler som gjelder for hovedsaken.
3. Originaleksemplaret med alle vedlegg nevnt i det, skal fremlegges sammen med fem kopier til domstolen, og når det gjelder annen rettergang enn i forbindelse med anmodninger om rådgivende uttalelse, en kopi til hver av de andre parter i saken. Kopier skal bekreftes av den part som fremlegger dem.
4. Alle prosesskrift skal dateres. Ved beregningen av prosessfrister er det kun datoen for innlevering av det originale prosesskrift til domstolens kontor som legges til grunn.
5. Hvert prosesskrift skal være vedlagt en mappe med de dokumenter og øvrige bilag som gjøres gjeldende, samt en fortegnelse over dem.
6. Når et dokument eller et bilag på grunn av sitt omfang bare er vedlagt prosesskriftet i utdrag, skal dokumentet eller bilaget i sin helhet eller en fullstendig kopi av det leveres til domstolens kontor.
7. Som unntak fra nr. 4 andre punktum skal datoen da en kopi av det undertegnede originaleksemplar av et prosesskrift, inkludert fortegnelsen over dokumenter og øvrige bilag nevnt i nr. 5, mottas på domstolens kontor ved bruk av et av de tekniske kommunikasjonsmidler domstolen har tilgjengelig, anses som innleveringsdato med sikte på overholdelse av prosessfristene, forutsatt at det undertegnede originaleksemplar av prosesskriftet, sammen med vedleggene og kopiene nevnt i nr. 3, leveres til domstolens kontor innen ti dager etter dette.
8. Domstolen kan ved en avgjørelse fastsette kriteriene for at et prosesskrift sendt til domstolens kontor elektronisk eller med andre tekniske midler, skal anses som originaleksemplaret av det aktuelle dokument. Denne avgjørelse skal offentliggjøres i EØS-avdelingen av og EØS-tillegget til *Den europeiske unions tidende* og skal innlemmes i vedlegg I til denne rettergangsordning.

Kapittel 7 FORELØPIG RAPPORT

Artikkel 55 Foreløpig rapport

1. Når den skriftlige del av rettergangen er avsluttet, fastsetter presidenten en dato for når den saksforberedende dommer skal fremlegge sin foreløpige rapport for domstolen.

2. Den foreløpige rapport inneholder anbefalinger om det bør iverksettes særskilte tiltak for tilrettelegging av rettergangen, bevisopptak eller eventuelt anmodninger til den anmodende domstol om avklaringer. Den skal også inneholde en eventuell anbefaling fra den saksforberedende dommer om at rettsmøte ikke skal avholdes.
3. Domstolen avgjør hvilke tiltak som skal iverksettes på grunnlag av anbefalingene fra den saksforberedende dommer.

Kapittel 8

TILTAK FOR TILRETTELEGGING AV RETTERGANGEN OG BEVISOPPTAK

Artikkel 56

Tiltak for tilrettelegging av rettergangen og bevisopptak

1. Domstolen kan på ethvert trinn av rettergangen fastsette tiltak for tilrettelegging av rettergangen eller bevisopptak som nevnt i nedenstående artikler, eller treffe beslutning om at tidligere bevisopptak skal gjentas eller utdypes.
2. Domstolen kan selv iverksette de tiltak for tilrettelegging av rettergangen eller bevisopptak den har besluttet, eller overlate dette til den saksforberedende dommer.

Artikkel 57

Tiltak for tilrettelegging av rettergangen

1. Formålet med tiltak for tilrettelegging av rettergangen er å sikre at sakene blir forberedt til rettsmøtene, rettergangen blir gjennomført og tvister blir bilagt under de best mulige forhold.
2. Tiltak for tilrettelegging av rettergangen skal særlig ha til formål:
  - (a) å sikre effektiv gjennomføring av den skriftlige og muntlige del av rettergangen og lette bevisførselen,
  - (b) å bestemme de punkter der partene må fremlegge ytterligere argumentasjon, eller som krever bevisopptak,
  - (c) å avklare partenes påstander, deres rettslige anførsler og argumenter og hvilke punkter som er omtvistet mellom partene,
  - (d) å bedre mulighetene for forlik.
3. Tiltak for tilrettelegging av rettergangen kan særlig bestå i:
  - (a) å stille spørsmål til partene,

- (b) å gi partene anledning til å uttale seg skriftlig eller muntlig om visse sider av rettergangen,
  - (c) å anmode partene eller andre om opplysninger eller nærmere enkeltheter,
  - (d) å anmode om at dokumenter eller skriftstykker som angår saken, fremlegges,
  - (e) å innkalle partenes representanter, rådgivere, advokater eller partene personlig til møter.
4. En part kan på ethvert trinn av rettergangen foreslå tiltak for tilrettelegging av rettergangen eller endring av slike tiltak. Forslag om dette må fremsettes i et særskilt dokument eller i en særskilt del av det aktuelle prosesskrift. De andre parter skal i så fall gis anledning til å uttale seg før slike tiltak foreskrives.
  5. Når omstendigheter ved rettergangen tilsier det, skal justissekretæren underrette partene om de tiltak domstolen vurderer å iverksette, og gi dem anledning til å inngi muntlige eller skriftlige merknader.

Artikkel 58 **Bevisoptak**

1. Domstolen foreskriver de former for bevisoptak den finner hensiktsmessig, ved en beslutning som angir hvilke faktiske omstendigheter som skal bevises. Beslutningen forkynnes for partene.
2. Før domstolen treffer avgjørelse om å anvende de former for bevisoptak som er nevnt i nr. 3 bokstav c til e, skal justissekretæren underrette partene om de tiltak domstolen vurderer å iverksette, og gi dem anledning til å fremsette muntlige eller skriftlige merknader.
3. Uten at det berører vedtektene artikkel 21 og 22, kan følgende former for bevisoptak foreskrives:
  - (a) partenes personlige fremmøte,
  - (b) krav om opplysninger og fremlegging av dokumenter,
  - (c) muntlig vitneforklaring,
  - (d) innhenting av en sakkyndig erklæring,
  - (e) granskning av det sted eller den gjenstand det er spørsmål om.
4. Det er adgang til å føre motbevis og til å styrke tidligere fremlagte bevis.
5. Partene har rett til å overvære bevisoptakene.

Artikkel 59

Behandling av fortrolige opplysninger og dokumenter

1. Dersom det på grunnlag av rettslige og faktiske forhold en part har gjort gjeldende, er nødvendig for domstolen å undersøke om visse opplysninger eller dokumenter som er fremlagt for domstolen etter et bevisopptak som nevnt i artikkel 58, og som kan være relevante for at domstolen skal kunne avgjøre en sak, er av fortrolig art overfor andre parter, skal disse opplysninger eller dokumenter ikke formidles til de andre parter så lenge denne undersøkelse pågår.
2. Dersom domstolen i undersøkelsen nevnt i nr. 1 kommer til at visse opplysninger eller dokumenter som er fremlagt for den, er relevante for at den skal kunne avgjøre saken og er av fortrolig art overfor andre parter, skal den veie hensynet til fortrolighet opp mot kravene knyttet til retten til effektivt rettslig vern, særlig overholdelsen av det kontradiktoriske prinsipp.
3. Etter å ha foretatt en avveining mellom hensynene nevnt i nr. 2, kan domstolen beslutte at de fortrolige opplysninger eller dokumenter skal legges frem for de andre parter, om nødvendig mot at de avgir særskilte forpliktelser, eller den kan beslutte å ikke fremlegge slike opplysninger eller dokumenter; i så tilfelle skal den treffe en begrunnet beslutning som angir hvilke tiltak som må iverksettes for at de andre parter i størst mulig grad skal kunne uttale seg i saken, og kan gi pålegg om at det skal fremlegges en ikke-fortrolig versjon eller et ikke-fortrolig sammendrag av opplysningene eller dokumentene som gjengir det vesentlige innhold i dem.

Artikkel 60

Dokumenter som EFTAs overvåkingsorgan har nektet tilgang til

Dersom det er fremlagt et dokument for domstolen som EFTAs overvåkingsorgan har nektet tilgang til i en rettergang som gjelder lovligheten av denne nektelse, skal dette dokument ikke formidles til de andre parter.

Kapittel 9 INNKALLING OG AVHØR AV VITNER OG SAKKYNDIGE

Artikkel 61 Muntlig vitneforklaring

1. Domstolen kan, enten av eget tiltak eller etter begjæring fra en part, beslutte at visse faktiske omstendigheter skal godtgjøres av et vitne. En begjæring fra en part om avhør av et vitne skal angi nøyaktig hvilke faktiske omstendigheter vitnet skal avhøres om, og hvilke grunner som tilsier at vitnet bør avhøres. Domstolen avgjør begjæringen ved begrunnet beslutning.
2. Domstolen innkaller vitner ved en beslutning som skal inneholde følgende opplysninger:
  - (a) vitnets navn og adresse,
  - (b) angivelse av de faktiske omstendigheter vitnet skal avhøres om,
  - (c) der det er aktuelt, nærmere opplysninger om de tiltak domstolen har truffet om godtgjørelse av utlegg for vitnet.
3. Beslutningen forkynnes for partene og vitnene.

Artikkel 62 Avhør av vitner

1. Etter at vitnets identitet er fastslått, opplyser presidenten vitnet om at det skal bekrefte riktigheten av sin vitneforklaring på den måte som er fastsatt i denne rettergangsordning, og at overtredelse av reglene er et brudd på vedtektene artikkel 26.
2. Før vitnet avgir forklaring, skal han avlegge følgende ed eller høytidelige forsikring:

«Jeg [sverger/lover høytidelig] at jeg vil fortelle sannheten, hele sannheten og intet annet enn sannheten.»

Domstolen kan, etter å ha hørt partene, frita et vitne fra å avlegge eden eller den høytidelige forsikring.

3. Vitnet avgir sin forklaring til domstolen; partene skal varsles og gis anledning til å være til stede. Etter at vitnet har avgitt forklaring, kan presidenten, etter begjæring fra en part eller av eget tiltak, og de andre dommerne stille spørsmål til vitnet. Under presidentens ledelse kan partenes representanter stille spørsmål til vitnene.

Artikkel 63

Sakkyndig erklæring

1. Domstolen kan beslutte at en sakkyndig erklæring skal innhentes. Beslutningen om oppnevning av den sakkyndige skal angi dennes oppdrag og sette en frist for når erklæringen må være avgitt.
2. Den sakkyndige skal motta en kopi av beslutningen sammen med alle de dokumenter som er nødvendige for å utføre oppdraget. Den sakkyndige står under tilsyn av den saksforberedende dommer, som kan være til stede ved den sakkyndiges undersøkelser, og som skal holdes underrettet om hvordan undersøkelsen forløper.
3. Etter begjæring fra den sakkyndige kan domstolen treffe beslutning om at det skal foretas vitneavhør. Avhøret gjennomføres i samsvar med artikkel 62.
4. Den sakkyndige kan bare uttale seg om spørsmål som uttrykkelig er forelagt ham.
5. Etter at den sakkyndige har avgitt sin erklæring og denne er forkynt for partene, kan domstolen beslutte at han skal avgi forklaring. Partene skal varsles og gis anledning til å være til stede under forklaringen. Etter begjæring fra en av partene eller av eget tiltak kan presidenten og de andre dommerne stille spørsmål til den sakkyndige. Under presidentens ledelse kan partenes representanter stille spørsmål til den sakkyndige.
6. Etter at den sakkyndige har avgitt sin erklæring, skal han avlegge følgende ed eller høytidelige forsikring for domstolen:

«Jeg [sverger/lover høytidelig] at jeg har utført mitt oppdrag samvittighetsfullt og upartisk.»

Domstolen kan, etter å ha hørt partene, frita den sakkyndige fra å avlegge eden eller den høytidelige forsikring.

Artikkel 64

Vitners og sakkyndiges plikter

1. Et vitne som er behørig innkalt, plikter å etterkomme innkallingen og møte til avhør, med mindre han godtgjør overfor domstolen at han har gyldig forfall.
2. Har et vitne uteblitt, eller har et vitne eller en sakkyndig avgitt falsk forklaring, kan domstolen etter vedtektene artikkel 26 treffe avgjørelse om å rapportere vitnet eller den sakkyndige til den myndighet som er angitt i vedlegg II som den kompetente myndighet i vedkommende EFTA-stat. Justissekretæren er ansvarlig for å oversende domstolens avgjørelse. Avgjørelsen skal angi de faktiske forhold og andre omstendigheter som ligger til grunn for rapporten.

Artikkel 65

Innsigelse mot et vitne eller en sakkyndig

1. Dersom en av partene gjør innsigelse mot et vitne eller en sakkyndig på det grunnlag at han ikke er kompetent eller verdig til å opptre som vitne eller sakkyndig eller av andre grunner, eller dersom et vitne eller en sakkyndig nekter å avgi forklaring, avlegge ed eller avgi tilsvarende høytidelige forsikring, avgjøres spørsmålet av domstolen.
2. Innsigelse mot et vitne eller en sakkyndig må fremsettes innen to uker etter at beslutningen om innkallelse ble forkynt for vitnet eller beslutningen om utpeking ble forkynt for den sakkyndige. Innsigelseserklæringen må angi grunnlaget for innsigelsen og de former for bevis som påberopes.

Artikkel 66

Omkostninger for vitner og sakkyndige

1. Vitner og sakkyndige har krav på dekning av sine reise- og oppholdsutgifter.
2. Dersom domstolen treffer beslutning om at det skal foretas vitneavhør eller innhentes en sakkyndig erklæring, kan den pålegge partene eller en av dem å stille sikkerhet for omkostningene for vitner eller for den sakkyndiges erklæring.
3. Domstolen forskutterer de nødvendige midler i forbindelse med avhør av vitner eller innhenting av en sakkyndig erklæring som domstolen har begjært av eget tiltak.
4. Vitner har krav på erstatning for tapt arbeidsfortjeneste, og sakkyndige har krav på godtgjørelse for sitt arbeid. Domstolen utbetaler disse beløp til vitner og sakkyndige etter at de har oppfylt sine plikter eller utført sitt oppdrag.

Artikkel 67

Protokoll over vitneavhør

1. Justissekretæren eller en dommer utpekt av presidenten utarbeider protokoll over hvert vitneavhør. Protokollen undertegnes av presidenten eller den saksforberedende dommer som har foretatt avhøret av vitnet eller den sakkyndige, og av justissekretæren eller den dommer som er utpekt til å føre protokollen. Før protokollen undertegnes slik, skal vitnet gis anledning til å lese gjennom protokollen og undertegne den.
2. Protokollen er et offisielt referat.

Artikkel 68

Rettsanmodninger

1. Domstolen kan etter begjæring fra en part eller av eget tiltak fremsette rettsanmodning om avhør av vitner eller sakkyndige.
2. En rettsanmodning fremsettes i form av en beslutning og skal inneholde vitnets eller den sakkyndiges fulle navn, stilling og adresse, angi de faktiske omstendigheter vitnet eller den sakkyndige skal avhøres om, samt navnene på partene, deres partsrepresentanter, advokater eller rådgivere og deres adresse for forkynnelse samt en kort beskrive av hva søksmålet gjelder.

Justissekretæren sørger for at en underretning om beslutningen forkynnes for partene.

3. Justissekretæren sender beslutningen til den myndighet som er angitt i vedlegg II som den kompetente myndighet i den EFTA-stat på hvis territorium vitnet eller den sakkyndige skal avhøres.

Om nødvendig skal beslutningen ledsages av en oversettelse til det eller de offisielle språk i den stat den er rettet til.

Den myndighet som er nevnt i første ledd, skal sende beslutningen videre til den rettsinstans som er kompetent etter nasjonal lovgivning.

Den kompetente rettsinstans behandler rettsanmodningen etter sin nasjonale lovgivning. Etter gjennomføringen sender den kompetente rettsinstans beslutningen om rettsanmodning, dokumentene som gjelder den utførte rettsanmodning, og en detaljert oppgave over omkostningene tilbake til myndigheten nevnt i første ledd. Disse dokumenter videresendes til justissekretæren.

Justissekretæren sørger for at dokumentene oversettes til engelsk.

4. Domstolen dekker utgiftene i forbindelse med rettsanmodningen, men uten at dette berører retten til der det er aktuelt, å kreve at partene refunderer dem.

Kapittel 10

MUNTLIG DEL AV RETTERGANGEN

Artikkel 69

Åpningsdato

Presidenten fastsetter dato for åpning av den muntlige del av rettergangen når eventuelle tiltak for tilrettelegging av rettergangen eller bevisopptak som er iverksatt under den skriftlige behandling, er gjennomført.

Artikkel 70

Utelatelse av den muntlige del av rettergangen

Domstolen kan, på grunnlag av en rapport fra den saksforberedende dommer og med uttrykkelig samtykke fra partene, beslutte at det ikke skal holdes muntlig forhandling.

Artikkel 71

Rettsmøterapport

Før den muntlige del av rettergangen oversendes en rettsmøterapport fra den saksforberedende dommer til partene og interesserte personer.

Artikkel 72

Parters fravær fra rettsmøtet

1. Dersom en part underretter domstolen om at han ikke kommer til å være til stede på rettsmøtet, eller dersom domstolen under rettsmøtet finner at en part som er behørig innkalt, ikke har gyldig forfall, skal rettsmøtet fortsette i den berørte parts fravær.
2. Dersom hovedpartene opplyser domstolen om at de ikke vil være til stede på rettsmøtet, treffer presidenten beslutning om hvorvidt den muntlige del av rettergangen skal avsluttes.

Artikkel 73

Felles rettsmøte

Dersom likhetene mellom to eller flere saker av samme type tilsier det, kan domstolen beslutte å avholde et felles rettsmøte for disse saker.

Artikkel 74

Gjennomføring av muntlig forhandling

Den muntlige forhandling ledes av presidenten, som har ansvar for en ordnet avvikling av rettsmøtet.

Artikkel 75

Saker behandlet for lukkede dører

1. Når alvorlige grunner tilsier det, kan domstolen beslutte å behandle en sak for lukkede dører etter vedtektene artikkel 27. Dette kan også gjelde saker forelagt for rådgivende uttalelse, etter anmodning fra den anmodende domstol.
2. En begjæring fra en part om at saken må behandles for lukkede dører, må være begrunnet og angi om den gjelder hele eller deler av rettsmøtet. Dersom en part fremsetter en slik begjæring, avgjør domstolen begjæringen etter å ha hørt partene.
3. Når den muntlige forhandling har foregått for lukkede dører, skal innholdet i forhandlingene ikke offentliggjøres.

Artikkel 76

Henvendelser til domstolen

Med mindre artikkel 91 nr. 3 gjelder, kan en part bare henvende seg til domstolen gjennom sin partsrepresentant, rådgiver eller advokat.

Artikkel 77

Avslutning av den muntlige del av rettergangen

Etter at partene og interesserte personer har fremført muntlige innlegg, erklærer presidenten den muntlige del av forhandlingen for avsluttet.

Artikkel 78

Åpning eller gjenoptakelse av den muntlige del av rettergangen

Domstolen kan til enhver tid beslutte at den muntlige del av rettergangen skal åpnes eller gjenoptas, særlig dersom den anser at opplysningene ikke er tilstrekkelige, eller dersom en part, etter at denne del av rettergangen er avsluttet, har påberopt seg en ny faktisk omstendighet som er av en slik art at den kan bli avgjørende for domstolens avgjørelse, eller dersom saken må avgjøres på grunnlag av et argument som ikke har vært drøftet mellom partene eller de interesserte personer.

Artikkel 79

Protokoll for rettsmøtet

1. I samsvar med artikkel 25 fører justissekretæren eller en dommer utpekt av presidenten protokoll for hvert rettsmøte.
2. Protokollen skal inneholde tid og sted for rettsmøtet, navnene på de tilstedeværende dommere og justissekretæren, saksreferansen, partenes navn, partsrepresentanters, rådgiveres og advokatens navn og stilling, angivelse av de dokumenter partene har innlevert under rettsmøtet, og de avgjørelser domstolen eller presidenten har truffet under rettsmøtet.
3. Protokollen undertegnes av presidenten og justissekretæren eller dommeren som er utpekt til å føre protokollen. Den er et offisielt referat.
4. Partene og interesserte personer kan gjøre seg kjent med protokollen på domstolens kontor og mot betaling få kopier av den.

Kapittel 11

DOMMER OG BESLUTNINGER

Artikkel 80

Underretning om dato for domsavsigelse

Partene og interesserte personer skal underrettes om dato for domsavsigelsen.

Artikkel 81

Innholdet i en dom

En dom skal inneholde:

- (a) angivelse av at den er avsagt av domstolen,
- (b) datoen da den ble avsagt,
- (c) navnene på presidenten og de dommere som har deltatt i rådslagningen og avstemningen, samt angivelse av den saksforberedende dommers navn,
- (d) justissekretærens navn,
- (e) en beskrivelse av partene eller de interesserte personer som har deltatt i rettergangen,
- (f) navnene på deres representanter,
- (g) ved direkte søksmål, en angivelse av partenes påstander,
- (h) der det er relevant, datoen for rettsmøtet,
- (i) en kort fremstilling av de faktiske omstendigheter,
- (j) et sammendrag av partenes anførsler,
- (k) domsgrunnene,
- (l) domsslutningen, herunder avgjørelsen om saksomkostninger dersom det er aktuelt.

Artikkel 82

Avsigelse og forkynnelse av en dom

1. Dommen avsie i åpen rett; partene skal varsles og gis anledning til å være til stede ved domsavsigelsen.
2. Originaleksemplaret av dommen undertegnes av presidenten, de dommere som har deltatt i rådslagningene og avstemningen, og av justissekretæren, og skal deretter forsegles og deponeres på domstolens kontor; en bekreftet kopi av dommen forkynnes for partene og når det er relevant, for den anmodende domstol og de interesserte personer.
3. Justissekretæren og presidenten påfører datoen for domsavsigelsen på originaleksemplaret av dommen.

Artikkel 83

Innholdet i en beslutning

1. En beslutning skal inneholde:
  - (a) angivelse av at den er avsagt av domstolen eller presidenten, alt etter som,
  - (b) datoen da den ble avsagt,
  - (c) angivelse av det rettslige grunnlag for beslutningen,
  - (d) navnene på presidenten og de dommere som har deltatt i rådslagningen og avstemningen, samt angivelse av den saksforberedende dommers navn,
  - (e) justissekretærens navn,
  - (f) en beskrivelse av partene eller partene i hovedsaken,
  - (g) navnene på deres representanter,
  - (h) beslutningens slutning, herunder avgjørelsen om saksomkostninger dersom det er aktuelt.
2. Dersom beslutningen etter denne rettergangsordning må være begrunnet, skal den i tillegg inneholde:
  - (a) ved direkte søksmål, en angivelse av partenes påstander,
  - (b) et sammendrag av de faktiske omstendigheter,
  - (c) et sammendrag av anførsler,
  - (d) beslutningsgrunnene.

Artikkel 84

Underskrift og forkynnelse av en beslutning

Originaleksemplaret av beslutningen undertegnes av presidenten og justissekretæren og skal deretter forsegles og deponeres på domstolens kontor; en bekreftet kopi av beslutningen forkynnes for partene og når det er relevant, for den anmodende domstol og de interesserte personer.

Artikkel 85

Dommers og beslutningers rettskraft

1. En dom er rettskraftig fra den dag den er avsagt.
2. En beslutning er rettskraftig fra den dag den er forkynt.

Artikkel 86

Varsel

Et varsel med angivelse av datoen for og slutningen i domstolens dom eller beslutning som avslutter rettergangen, skal offentliggjøres i EØS-avdelingen av og EØS-tillegget til *Den europeiske unions tidende*.

Artikkel 87

Rettelse av dommer og beslutninger

1. Uten at det berører bestemmelsene om tolking av dommer, kan domstolen rette skrivefeil, regnefeil og åpenbare feil i dommer og beslutninger av eget tiltak eller etter begjæring fra en part eller interessertperson dersom begjæringen fremsettes innen to uker etter at dommen eller beslutningen ble avsagt.
2. Anmodninger og begjæringer om rettelse skal tildeles den saksforberedende dommer som var ansvarlig for den sak begjæringen eller anmodningen gjelder. Ved forfall hos den utpekte saksforberedende dommer treffer presidenten de nødvendige tiltak for å utpeke en annen saksforberedende dommer.
3. Dersom begjæringen om rettelse gjelder slutningen eller en av grunnene som utgjør det nødvendige grunnlag for slutningen, kan partene, som skal ha blitt behørig underrettet av justissekretæren, inngi skriftlige innlegg innen den frist presidenten har fastsatt.
4. Domstolen treffer sin avgjørelse i lukket møte.
5. Originaleksemplaret av beslutningen om rettelse skal vedlegges originaleksemplaret av den rettede avgjørelse. Det gjøres en randbemerkning om beslutningen på originaleksemplaret av den rettede avgjørelse.

AVDELING III RETTERGANG VED ANMODNINGER OM RÅDGIVENDE UTTALELSE

Kapittel 1 ALMINNELIGE BESTEMMELSER

Artikkel 88

Innholdet i en anmodning om rådgivende uttalelse

1. En anmodning om rådgivende uttalelse skal være vedlagt et sammendrag av den sak som behandles av den nasjonale domstol, herunder en beskrivelse av de faktiske omstendigheter og en fremstilling av de bestemmelser i nasjonal rettsorden saken gjelder, samt dersom det er aktuelt, relevant nasjonal rettspraksis for at domstolen skal kunne ta stilling til det spørsmål som ønskes besvart.
2. Anmodningen skal være ledsaget av en angivelse av begrunnelsen for at den anmodende domstol søker en rådgivende uttalelse, og en redegjørelse for forholdet mellom bestemmelsene i EØS-retten og bestemmelsene i nasjonal rett som får anvendelse på hovedsaken.

Artikkel 89

Anonymitet

1. Dersom den anmodende domstol har tilstått anonymitet, skal domstolen respektere denne anonymitet i saken som står for den.
2. På begjæring fra den anmodende domstol, en behørig begrunnet begjæring fra en part i hovedsaken eller av eget tiltak, kan presidenten, dersom han anser det som nødvendig og etter å ha hørt den saksforberedende dommer, anonymisere en eller flere av de fysiske eller juridiske personer som er berørt i saken.

Artikkel 90

Deltakelse i anmodninger om rådgivende uttalelse

1. Etter å ha mottatt underretningen fra justissekretæren etter artikkel 37 har partene i hovedsaken og interesserte personer en frist på to måneder til å inngi saksfremstillinger eller skriftlige innlegg til domstolen.
2. Manglende deltakelse i den skriftlige behandling er ikke til hinder for deltakelse i den muntlige del av rettergangen.

Artikkel 91

Parter i hovedsaken

1. Partene i hovedsaken er de som er angitt som sådan av den anmodende domstol etter nasjonale rettergangsregler.
2. Dersom den anmodende domstol underretter domstolen om at en ny part har trått inn i hovedsaken etter at domstolen allerede har innledet rettergangen, må denne part godta saken slik den fremstår på det tidspunkt domstolen ble underrettet om dette. Vedkommende part skal motta en kopi av alle prosessskrift som allerede er forkynt for partene i hovedsaken og interesserte personer.
3. Når det gjelder representasjon og fremmøte for partene i hovedsaken, tar domstolen hensyn til de rettergangsregler som gjelder for den domstol som har inngitt anmodningen. I tilfelle av tvil med hensyn til om en person etter nasjonal rett kan representere en part i hovedsaken, kan domstolen innhente informasjon fra den anmodende domstol om rettergangsreglene som gjelder.

Artikkel 92

Oversettelse og forkynnelse av en anmodning om rådgivende uttalelse

Etter artikkel 37 skal anmodninger om rådgivende uttalelse forkynnes på originalspråket, ledsaget av en oversettelse til engelsk.

Artikkel 93

Svar ved begrunnet beslutning

Dersom et spørsmål som er forelagt domstolen for en rådgivende uttalelse åpenbart er identisk med et spørsmål som domstolen allerede har avgjort eller avgitt uttalelse om, kan domstolen til enhver tid, etter forslag fra den saksforberedende dommer, etter å ha sendt en anmodning om avklaring etter artikkel 95 til den domstol som har forelagt spørsmålet, og overveiet eventuelle innlegg fremsatt av partene i hovedsaken og interesserte personer, treffe avgjørelse ved begrunnet beslutning der den viser til sin tidligere dom eller uttalelse.

Artikkel 94

Tilbakekalling av en anmodning om rådgivende uttalelse

1. En anmodning om rådgivende uttalelse verserer for domstolen så lenge den ikke er trukket tilbake av den domstol som fremsatte anmodningen for domstolen. En anmodning kan trekkes tilbake helt til den dato da domsavsigelsen har blitt forkynt for de interesserte personer.

2. Domstolen kan imidlertid til enhver tid fastslå at vilkårene for dens kompetanse ikke lenger er oppfylt.

Artikkel 95

Anmodning om avklaring

1. Uten at det berører tiltakene for tilrettelegging av rettergangen og bevisopptak fastsatt i denne rettergangsordning, kan EFTA-domstolen anmode den anmodende domstol om avklaringer innen en frist fastsatt av EFTA-domstolen.
2. Den anmodende domstols svar på denne anmodning skal forkynnes for partene i hovedsaken og interesserte personer.

Artikkel 96

Saksomkostninger ved rettergang ved anmodninger om rådgivende uttalelse

Det hører under den anmodende domstol å treffe avgjørelse om saksomkostninger ved rettergangen ved anmodninger om rådgivende uttalelser.

Artikkel 97

Tolking av rådgivende uttalelser

1. Artikkel 138 om tolking av dommer og beslutninger får ikke anvendelse på avgjørelser truffet som svar på en anmodning om rådgivende uttalelse.
2. Det er opp til de nasjonale domstoler å vurdere om de anser at den rådgivende uttalelse har gitt dem tilstrekkelig veiledning, eller om de anser at det er nødvendig å fremsette en ytterligere anmodning til domstolen.

Kapittel 2

FREMSKYNDET BEHANDLING

Artikkel 98

Fremskyndet behandling

1. På begjæring fra den nasjonale domstol eller unntaksvis av eget tiltak kan presidenten, etter å ha hørt den saksforberedende dommer, treffe avgjørelse om å fravike bestemmelsene i denne rettergangsordning og underkaste en anmodning om rådgivende uttalelse fremskyndet behandling dersom de omstendigheter det vises til, godtgjør at det haster å få avgjort spørsmålet som er forelagt domstolen.

2. I dette tilfelle kan presidenten umiddelbart fastsette dato for rettsmøtet, som partene i hovedsaken og interesserte personer skal underrettes om når anmodningen om rådgivende uttalelse er forkynt.
3. Partene i hovedsaken og interesserte personer kan inngi saksfremstillinger eller skriftlige innlegg innen en frist som fastsettes av presidenten, og som ikke skal være kortere enn 15 dager. Presidenten kan anmode dem om å begrense sine saksfremstillinger og skriftlige innlegg til de vesentligste rettsspørsmål som det forelagte spørsmål reiser.
4. Eventuelle saksfremstillinger og skriftlige innlegg skal meddeles partene i hovedsaken og interesserte personer før rettsmøtet.
5. Presidenten kan beslutte at det ikke skal utarbeides en rettsmøterapport, eller at rettsmøterapporten ikke skal oversettes.

Artikkel 99

Innlevering og forkynnelse av prosesskrift

1. Artikkel 54 får anvendelse på innlevering av prosesskrift. Som unntak fra artikkel 54 nr. 7 skal datoen da en kopi av det undertegnede originaleksemplar av saksfremstillinger eller skriftlige innlegg, herunder fortegnelsen over dokumenter nevnt i artikkel 54 nr. 5, mottas på domstolens kontor ved bruk av et av de tekniske kommunikasjonsmidler domstolen har tilgjengelig, anses som innleveringsdato med sikte på overholdelse av prosessfristene, forutsatt at det undertegnede originaleksemplar av saksfremstillingene eller de skriftlige innlegg, sammen med vedleggene og kopiene nevnt i artikkel 54 nr. 3, er innlevert til domstolens kontor innen fem dager etter dette.
2. Dersom et dokument etter artikkel 98 skal forkynnes eller meddeles en person, kan denne forkynnelse eller meddelelse skje ved oversendelse av en kopi av dokumentet ved bruk av ethvert teknisk kommunikasjonsmiddel domstolen og adressaten har tilgjengelig.

AVDELING IV DIREKTE SØKSMÅL

Kapittel 1 PARTENES REPRESENTASJON

Artikkel 100 Plikt til å være representert

1. En part kan kun være representert ved sin partsrepresentant eller advokat.
2. Partsrepresentanter og advokater må fremlegge et offisielt dokument eller en fullmakt utstedt av den part de representerer til domstolens kontor.
3. Den advokat som opptrer på vegne av en part, må fremlegge til domstolens kontor bevis for at han er autorisert til å opptre for domstolene i en EFTA-stat eller EU-stat.

Kapittel 2 SKRIFTLIG BEHANDLING

Artikkel 101 Innholdet i stevningen

1. En stevning av den type som er nevnt i vedtektene artikkel 19, skal inneholde:
  - (a) saksøkerens navn og adresse,
  - (b) navnet på den part søksmålet rettes mot,
  - (c) søksmålsgjenstanden, de rettslige anførsler og argumenter søksmålet bygger på, samt et sammendrag av disse rettslige anførsler,
  - (d) saksøkerens påstander,
  - (e) der det er aktuelt, de bevis som fremlegges eller påberopes.
2. En stevning fra en privatrettslig juridisk person skal være vedlagt:
  - (a) det eller de dokumenter som etablerer eller regulerer den juridiske person, eller en ny utskrift av foretaksregisteret eller annet bevis for at saksøkeren består som juridisk person,
  - (b) bevis for at advokatens fullmakt er behørig utstedt av noen som har myndighet til det.

Artikkel 102

Opplysninger om forkynnelse

1. Stevningen skal angi en adresse for forkynnelse til bruk i forbindelse med rettergangen. Den skal angi navnet på den person som er gitt fullmakt og har sagt seg villig til å motta forkynnelse.
2. I tillegg til eller i stedet for å angi en adresse for forkynnelse som nevnt i første ledd, kan det i stevningen erklæres at advokaten eller partsrepresentanten samtykker i å motta forkynnelse ved bruk av e-EFTA Court eller et annet teknisk kommunikasjonsmiddel.
3. Dersom stevningen ikke oppfyller kravene i nr. 1 og 2, skjer alle forkynnelser for vedkommende part i forbindelse med rettergangen ved rekommandert brev til vedkommendes partsrepresentant eller advokat, så lenge mangelen ikke er rettet. Som et unntak fra artikkel 38 anses rettmessig forkynnelse da for å ha skjedd ved innlevering av det rekommanderte brev på et postkontor på det sted der domstolen har sitt sete.

Artikkel 103

Vedlegg til stevningen

1. Stevningen skal, der det er aktuelt, være vedlagt de dokumenter som er angitt i vedtektene artikkel 19.
2. Stevningen skal, på vilkårene angitt i ODA artikkel 37, være vedlagt dokumentasjon per den dato da EFTAs overvåkingsorgan etter nevnte artikkel ble anmodet om å treffe beslutning.

Artikkel 104

Endring av stevningen

1. Dersom det av EFTAs overvåkingsorgans vedtak som søkes opphevet, blir erstattet eller endret ved et annet vedtak av EFTAs overvåkingsorgan med samme gjenstand, kan saksøker, før den muntlige del av rettergangen er avsluttet eller før domstolen har truffet avgjørelse om at saken skal avgjøres uten muntlige forhandlinger, endre stevningen for å ta hensyn til dette nye moment.
2. Endringen av stevningen må gjøres ved særskilt dokument innen fristen fastsatt i ODA artikkel 36 tredje ledd for å søke opphevelse av EFTAs overvåkingsorgans vedtak som begrunner endringen av stevningen.
3. Endringserklæringen skal inneholde:
  - a) de endrede påstander,
  - b) der det er aktuelt, de endrede rettslige anførsler og argumenter,
  - c) der det er aktuelt, de bevis som fremlegges eller påberopes i forbindelse med endringen av påstandene.

4. Endringserklæringen må være vedlagt det av EFTAs overvåkingsorgans vedtak som begrunner endringen av stevningen. Dersom dette vedtak ikke fremlegges, fastsetter justissekretæren en rimelig frist for saksøkeren til å fremlegge det. Dersom saksøkeren ikke fremlegger vedtaket innen den fastsatte frist, avgjør domstolen om den manglende overholdelse av dette krav gjør at erklæringen om endring av stevningen må avvises.
5. Uten at det berører den avgjørelse domstolen må treffe med hensyn til om erklæringen om endring av stevningen skal tas under behandling, fastsetter presidenten en frist for saksøkte til å inngi tilsvar til endringserklæringen.
6. Presidenten fastsetter, der det er aktuelt, en frist for eventuelle intervenienter til å supplere sine intervensjonsinnlegg i lys av erklæringen om endring av stevningen og erklæringen i tilsvaret. For dette formål skal disse erklæringer forkynnes samtidig for intervenientene.

Artikkel 105

Manglende fremleggelse av nødvendige dokumenter

Dersom dokumentene nevnt i artikkel 100, 101 nr. 2 og 103 ikke blir innlevert, skal justissekretæren gi den berørte part en rimelig frist til å fremlegge dem. Dersom den berørte part ikke fremlegger de nødvendige dokumenter innen den fastsatte frist, skal domstolen, etter å ha hørt den saksforberedende dommer, avgjøre om den manglende overholdelse av dette prosessuelle krav gjør at stevningen eller prosesskriftet må avvises på formelt grunnlag.

Artikkel 106

Forkynnelse av stevningen

1. Stevningen forkynnes for saksøkte i form av en bekreftet kopi sendt i rekommandert brev med mottakskvittering eller overlevert personlig mot kvittering. Dersom saksøkte tidligere har samtykket i å få stevninger forkynt ved bruk av e-EFTACourt eller andre tekniske kommunikasjonsmidler, kan stevningen forkynnes slik.
2. I saker der artikkel 105 får anvendelse, skal forkynnelse finne sted så snart mangelen er avhjulpet eller domstolen har erklært at stevningen kan godtas selv om kravene fastsatt i artikkel 100, 101 nr. 2 og 103 ikke er oppfylt.

Artikkel 107

Tilsvar

1. Innen to måneder etter at stevningen er forkynt for ham, må saksøkte levere et tilsvar som skal inneholde:
  - (a) saksøktes navn og adresse,
  - (b) de rettslige anførsler og argumenter som påberopes,
  - (c) saksøktes påstander,
  - (d) der det er aktuelt, de bevis som fremlegges eller påberopes.
2. Artikkel 102 får anvendelse på tilsvaret.
3. Fristen i nr. 1 kan i spesielle tilfelle forlenges av presidenten etter en behørigbegrunnet begjæring fra saksøkte.

Artikkel 108

Replikk og duplikk

1. Stevningen som innleder rettergangen og tilsvaret kan utfylles av en replikk fra saksøker og en duplikk fra saksøkte.
2. Presidenten fastsetter fristene for innlevering av disse prosesskrift. Han kan angi hvilke spørsmål replikken eller duplikken bør gjelde.

Artikkel 109

Kontradiktorisk rettergang

1. Domstolen skal ta i betraktning kun de dokumenter som har blitt gjort tilgjengelig for partenes advokater og partsrepresentanter, og som de har hatt anledning til å uttale seg om, med forbehold for bestemmelsene i artikkel 46 nr. 2 og artikkel 59, 60 og 115 nr. 1.
2. Uten at det berører artikkel 42 nr. 3 og artikkel 111, kan domstolen avvise ethvert dokument som inngis etter at den skriftlige del av rettergangen er avsluttet.

Kapittel 3

RETSSLIGE ANFØRSLER OG BEVIS

Artikkel 110

Nye rettslige anførsler

1. Ingen nye rettslige anførsler kan fremsettes under rettergangen med mindre de bygger på rettslige eller faktiske omstendigheter som er kommet frem under rettergangen.
2. Uten at det berører avgjørelsen om den rettslige anførsel skal tillates, kan presidenten, etter forslag fra den saksforberedende dommer, fastsette en frist for når den annen part må svare på denne anførsel.
3. Avgjørelsen om hvorvidt en rettslig anførsel skal tillates, treffes i den endelige dom.

Artikkel 111

Bevis som fremlegges eller påberopes

1. Bevis som fremlegges eller tilbys, skal fremsettes ved den første utveksling av prosesskrift. En part kan i replikken eller duplikken fremlegge eller tilby ytterligere bevis til støtte for sine argumenter. Parten må begrunne hvorfor beviset tilbys først på dette tidspunkt.
2. Partene kan unntaksvis fremlegge eller tilby ytterligere bevis etter at den skriftlige behandling er avsluttet. De må begrunne hvorfor beviset tilbys først på dette tidspunkt. Presidenten kan, etter forslag fra den saksforberedende dommer, fastsette en frist for den annen part til å kommentere slike bevis.

Kapittel 4

INTERVENSJON

Artikkel 112

Formålet med og virkninger av intervensjon

1. Intervensjonen skal være begrenset til helt eller delvis å støtte en av partenes påstander. Den skal ikke medføre noen rett til å begjære at det avholdes et rettsmøte.
2. Intervensjonen skal være underordnet hovedsaken. Den skal bli gjenstandsløs dersom saken føres ut av domstolens register som følge av at en part trekker tilbake eller trekker seg fra saken eller partene kommer til en minnelig avtale, eller dersom begjæringen avvises.
3. Intervenienten må godta saken slik den foreligger ved hans intervensjon.

Artikkel 113

Begjæring om intervensjon

1. En begjæring om intervensjon må fremsettes innen seks uker etter offentliggjøringen av meldingen nevnt i artikkel 15 nr. 5.
2. En begjæring om intervensjon som fremsettes etter utløpet av fristen fastsatt i nr. 1, men før avgjørelsen om å åpne den muntlige del av rettergangen er truffet, kan tas i betraktning. Hvis presidenten tillater intervensjon, kan i så fall intervenienten fremsette anførsler under rettsmøtet dersom dette finner sted.
3. En begjæring om intervensjon skal inneholde:
  - (a) en beskrivelse av saken,
  - (b) en beskrivelse av hovedpartene,
  - (c) intervenientens navn og adresse,
  - (d) de påstander som intervenienten ønsker å intervensjonere til støtte for,
  - (e) en angivelse av de omstendigheter som gir rett til intervensjon når begjæringen er fremsatt etter vedtektene artikkel 36 andre ledd.
4. Intervenienten skal være representert i samsvar med vedtektene artikkel 17.
5. Artikkel 100, 101 nr. 2, 102, 103 og 105 får anvendelse.

Artikkel 114

Avgjørelse av begjæringer om intervensjon

1. Begjæringen om intervensjon skal forkynnes for hovedpartene. Presidenten gir partene anledning til å fremsette anførsler før han treffer avgjørelse om begjæringen om intervensjon. Presidenten avgjør om disse skal være skriftlige eller muntlige.
2. Presidenten avgjør begjæringen om intervensjon ved beslutning eller henviser begjæringen til domstolen.

Artikkel 115

Innlevering av intervensjonsinnlegg

1. Dersom en intervensjon som er begjært innen utløpet av fristen på seks uker fastsatt i artikkel 113 nr. 1, tillates, skal intervenienten motta en kopi av alle prosesskrift som er forkynt for partene, forutsatt at disse parter innen ti dager etter at forkynnelsen nevnt i artikkel 114 nr. 1 har funnet sted, ikke har fremsatt anførsler til begjæringen om intervensjon eller har identifisert hemmelige eller fortrolige opplysninger eller dokumenter som partene, dersom disse formidles til intervenienten, påstår vil kunne være til skade for dem.

2. Intervenienten kan levere et intervensjonsinnlegg innen én måned etter å ha mottatt prosesskriftene nevnt i nr. 1. Denne frist kan forlenges av presidenten etter en behørig begrunnet begjæring fra intervenienten.
3. Intervensjonsinnlegget skal inneholde:
  - (a) intervenientens påstander, der intervenienten helt eller delvis støtter en av partenes påstander,
  - (b) de rettslige anførsler og argumenter som intervenienten gjør gjeldende,
  - (c) der det er aktuelt, de bevis som fremlegges eller påberopes.
4. Etter at intervensjonsinnlegget er inngitt, fastsetter presidenten en frist for partene til å svare på dette innlegg.
5. Dersom begjæringen om intervensjon leveres etter utløpet av fristen på seks uker fastsatt i artikkel 113 nr. 1, skal intervenienten motta en kopi av alle prosesskrift som er forkynt for partene som fastsatt i nr. 1 eller rettsmøterapporten, og skal fremsette sine anførsler i den muntlige del av rettergangen.

Kapittel 5

FREMSKYNDET BEHANDLING

Artikkel 116

Fremskyndet behandling

1. Etter begjæring fra en av partene eller etter eget tiltak kan presidenten, ut fra sakens hastekarakter og omstendigheter og etter å ha hørt partene og den saksforberedende dommer, treffe avgjørelse om at en sak skal underkastes fremskyndet behandling.
2. Begjæringen om fremskyndet behandling av en sak må fremsettes i et særskilt dokument som leveres samtidig med begjæringen som innleder rettergangen, eventuelt tilsvaret. Begjæringen kan angi at visse rettslige anførsler eller argumenter eller visse deler i begjæringen som innleder rettergangen eller i tilsvaret bare skal tas opp dersom saken ikke underkastes fremskyndet behandling, særlig ved at begjæringen vedlegges et sammendrag av begjæringen som innleder saken, samt en fortegnelse over vedlegg, og bare de vedlegg som skal tas i betraktning dersom saken underkastes fremskyndet behandling.

Artikkel 117 **Skriftlig behandling**

1. Som unntak fra artikkel 107 nr. 1 skal fristen for å inngi tilsvar i en sak som er underkastet fremskyndet behandling, være på én måned etter forkynnelse av presidentens avgjørelse om å tillate fremskyndet behandling.
2. Under en fremskyndet behandling kan begjæringen som innleder saken og tilsvaret suppleres med replikk og duplikk bare dersom presidenten finner det nødvendig.
3. Interesserte personer kan inngi saksfremstillinger eller skriftlige innlegg innen en frist som fastsettes av presidenten, og som ikke skal være kortere enn 15 dager. Presidenten kan anmode om at slike saksfremstillinger og skriftlige innlegg skal begrenses til de vesentligste rettsspørsmål som hovedpartene har tatt opp.
4. Presidentens avgjørelse om å underkaste en sak fremskyndet behandling kan fastsette vilkår med hensyn til omfanget og presentasjonen av partenes prosesskrift, den påfølgende gjennomføring av rettergangen eller de rettslige anførsler og argumenter som domstolen skal avgjøre.
5. Presidenten kan beslutte at det ikke skal utarbeides rettsmøterapport.
6. Artikkel 54 får anvendelse på innlevering av prosesskrift. Som unntak fra artikkel 54 nr. 7 skal datoen da en kopi av det undertegnede originaleksemplar av et prosesskrift, inkludert fortegnelsen over dokumenter og øvrige bilag nevnt i artikkel 54 nr. 5, mottas på domstolens kontor ved bruk av et av de tekniske kommunikasjonsmidler domstolen har tilgjengelig, anses som innleveringsdato med sikte på overholdelse av prosessfristene, forutsatt at det undertegnede originaleksemplar av prosesskriftet, sammen med vedleggene og kopiene nevnt i artikkel 54 nr. 3, er innlevert til domstolens kontor innen fem dager etter dette.
7. Dersom en av partene ikke overholder et av vilkårene nevnt i nr. 4, kan avgjørelsen om å underkaste saken fremskyndet behandling, tilbakekalles. Rettergangen skal da fortsette i samsvar med den ordinære rettergang.

Artikkel 118 **Intervensjon ved fremskyndet behandling**

1. Uten at det berører bestemmelsene i denne avdeling kapittel 4 må en begjæring om intervensjon fremsettes innen tre uker etter offentliggjøringen av meldingen nevnt i artikkel 15 nr. 5. Intervenienten kan levere et intervensjonsinnlegg innen fristen fastsatt av presidenten, som ikke skal være kortere enn 15 dager.
2. Etter at intervensjonsinnlegget er levert, skal presidenten gi partene anledning til å svare på innlegget under rettsmøtet.

Artikkel 119

Muntlig del av rettergangen

1. Så snart tilsvaret er fremsatt, skal presidenten fastsette en dato for rettsmøtet, som straks skal meddeles partene. Han kan utsette datoen for rettsmøtet dersom det er nødvendig å gjennomføre bevisopptak eller av hensyn til tiltak for tilrettelegging av rettergangen.
2. Uten at det berører artikkel 110 og 111, kan en part supplere sine argumenter og fremlegge eller tilby nye bevis under den muntlige del av rettergangen. Parten må imidlertid begrunne hvorfor slike ytterligere argumenter eller bevis fremsettes først på dette tidspunkt.

Kapittel 6

SAKSOMKOSTNINGER

Artikkel 120

Avgjørelse om saksomkostninger

En avgjørelse om saksomkostninger treffes i den dom eller beslutning som avslutter rettergangen.

Artikkel 121

Generelle regler for fordeling av saksomkostninger

1. Den tapende part skal pålegges å betale saksomkostningene dersom den vinnende part har krevet det.
Er det flere tapende parter, avgjør domstolen hvordan saksomkostningene skal fordeles.
2. Dersom hver av partene vinner på noen punkter og taper på andre, eller hvor det foreligger helt spesielle grunner, kan domstolen fordele saksomkostningene eller beslutte at hver part skal bære sine egne omkostninger. Dersom omstendighetene i saken tilsier det, kan domstolen imidlertid pålegge en part å betale en andel av den annen parts saksomkostninger i tillegg til sine egne.
3. Dersom rimelighetshensyn tilsier det, kan domstolen beslutte at den tapende part bare skal betale en andel av den annen parts saksomkostninger i tillegg til sine egne, eller til og med at han ikke skal betale noen saksomkostninger.
4. Selv om en part har vunnet, kan domstolen pålegge den å betale hele eller deler av saksomkostningene dersom dette synes begrunnet ut fra denne parts atferd, herunder før rettergangen ble innledet, og særlig dersom han har påført motparten omkostninger som domstolen kommer til er urimelige eller påført av ond vilje.

Artikkel 122

Omkostninger for intervenienter

1. Interesserte personer som intervenserer eller inngir innlegg under rettergangen, skal bære sine egne omkostninger.
2. Domstolen kan pålegge andre intervenienter enn de som er nevnt i nr. 1, å bære sine egne omkostninger.

Artikkel 123

Omkostninger når en part trekker tilbake eller trekker seg fra saken

1. En part som trekker tilbake eller trekker seg fra saken, skal pålegges å betale saksomkostningene dersom den annen part i sine anførsler til tilbaketrekkingen har krevet det. Etter begjæring fra den part som trekker tilbake eller trekker seg fra saken, skal imidlertid den annen part betale saksomkostningene dersom dette synes berettiget ut fra denne parts atferd.
2. Er det enighet mellom partene om fordelingen av saksomkostningene, treffes avgjørelsen om saksomkostninger i samsvar med dette.
3. Dersom det ikke er fremmet krav om saksomkostninger, bærer partene sine egne omkostninger.

Artikkel 124

Saksomkostninger i saker som ender uten dom

Når en sak ender uten dom, fastsetter domstolen saksomkostningene etter eget skjønn.

Artikkel 125

Omkostninger ved rettergangen

1. Rettergangen ved domstolen er gratis, men med følgende unntak:
  - (a) når en part har påført domstolen utgifter som kunne ha vært unngått, kan domstolen pålegge denne part å refundere dem,
  - (b) utgifter til kopiering og oversettelse som er utført etter anmodning fra en part, og som etter justissekretærens oppfatning er større enn nødvendig, skal betales av denne part etter domstolskontorets tariff nevnt i artikkel 16 nr. 1.
2. Utgifter som en part har måttet betale ved fullbyrdelse av en dom eller en beslutning fra domstolen, skal refunderes av motparten etter gjeldende gebyrtariff eller annen lovlig metode som er i bruk i den stat der fullbyrdelsen finner sted.

Artikkel 126 **Utgifter som kan dekkes**

Uten at det berører foregående artikkel, kan følgende utgifter være gjenstand for dekning:

- (a) beløp som vitner og sakkyndige har krav på etter artikkel 66,
- (b) nødvendige utgifter som partene har pådratt seg med henblikk på rettergangen, særlig reise- og oppholdsutgifter og vederlag til partsrepresentanter, rådgivere eller advokater.

Artikkel 127 **Twist om dekning av utgifter**

1. Oppstår det twist om hvilke utgifter som kan kreves dekket, skal domstolen, etter begjæring fra en part og etter å ha hørt motparten, treffe beslutning.
2. Partene kan be om en gyldig kopi av beslutningen til bruk ved fullbyrdelsen.

Artikkel 128 **Fremgangsmåte for betaling**

1. Utbetalinger fra domstolen skjer i valutaen i det land der domstolen har sitt sete.
2. Dersom utgifter som skal refunderes, er påløpt i en annen valuta enn euro, dersom de skritt som danner grunnlaget for utbetalingen, ble truffet i et land som ikke har euro som valuta, eller dersom utgiftene som skal refunderes, er påløpt i ulike valutaer, kan den berørte part velge hvilken valuta utgiftene skal refunderes i. I alle slike tilfeller skal valutaomregningen skje til Den europeiske sentralbanks offisielle kurs på betalingsdagen. Under ekstraordinære omstendigheter kan domstolen begrense dette valg.

AVDELING V SÆRLIGE RETTERGANGSFORMER

Kapittel 1 TILDELING TIL DEN SAKSFORBEREDENDE DOMMER

Artikkel 129

Tildeling til den saksforberedende dommer

1. Bortsett fra begjæringene nevnt i artikkel 140, skal anmodninger og begjæringer nevnt i denne avdeling, og begjæringen om rettelse nevnt i artikkel 87, tildeles den saksforberedende dommer som var ansvarlig for den sak anmodningen eller begjæringen gjelder.
2. Ved forfall hos denne saksforberedende dommer tildeler presidenten begjæringen eller anmodningen til en annen dommer.

Kapittel 2 FORLIK, TILBAKETREKKING, SAKER SOM ENDER UTEN DOM, SAMT PROSESSUELLE SPØRSMÅL SOM BEHANDLES FØR SAKENS REALITET

Artikkel 130

Forlik

1. Dersom partene inngår forlik før domstolen har truffet sin avgjørelse, og underretter domstolen om at de frafaller sine krav, treffer presidenten beslutning om at saken skal føres ut av registeret, og treffer avgjørelse om saksomkostningene etter artikkel 123, idet han tar hensyn til eventuelle forslag fra partene om dette.
2. Denne bestemmelsen gjelder ikke søksmål etter ODA artikkel 36 og 37.

Artikkel 131

Tilbaketrekking

Dersom saksøkeren underretter domstolen skriftlig eller under rettsmøtet om at han ønsker å trekke seg fra saken, treffer presidenten beslutning om at saken skal føres ut av registeret, og treffer avgjørelse om saksomkostningene etter artikkel 123.

Artikkel 132 **Saker som ender uten dom**

1. Er det klart at domstolen ikke har kompetanse til å behandle en sak, eller at saken åpenbart må avvises eller åpenbart mangler ethvert rettslig grunnlag, kan domstolen, etter forslag fra den saksforberedende dommer, ved begrunnet beslutning treffe avgjørelse i saken, uten ytterligere rettergangsskritt.
2. Domstolen kan til enhver tid av eget tiltak, etter å ha hørt partene, ved begrunnet beslutning treffe avgjørelse om det foreligger noe absolutt hinder for å fortsette behandlingen av en sak, eller fastslå at saken er blitt gjenstandsløs, og at det ikke lenger er behov for å avgjøre den.

Artikkel 133 **Prosessuelle innsigelser og spørsmål**

1. Dersom en part anmoder domstolen om å ta stilling til et spørsmål om avvisning eller andre prosessuelle innsigelser eller spørsmål som ikke gjelder sakens realitet, må begjæring om dette fremsettes i et særskilt dokument.
2. Begjæringen må angi de faktiske og rettslige anførsler som gjøres gjeldende og påstandene. De dokumenter og øvrige bilag som påberopes til støtte for begjæringen, må vedlegges.
3. Så snart begjæringen er fremsatt fastsetter presidenten en frist for motparten til å fremsette et dokument som inneholder denne parts rettslige og faktiske argumenter og påstander.
4. Med mindre domstolen bestemmer noe annet, er den videre behandling av begjæringen muntlig.
5. Domstolen skal så snart som mulig treffe avgjørelse om begjæringen eller i særlige tilfeller utsette sin avgjørelse til den treffer beslutning om sakens realitet.
6. Dersom domstolen ikke tar begjæringen til følge eller utsetter sin avgjørelse, fastsetter presidenten nye frister for den fortsatte behandling av saken.

Kapittel 3 **UTEBLIVELSESDOM**

Artikkel 134 **Uteblivelsesdom**

1. Dersom en saksøkt som har fått en begjæring som innleder en rettergang behørig forkynt for seg, unnlater å gi tilsvar til begjæringen i den foreskrevne form og innen den fastsatte frist, kan saksøkeren innen en frist fastsatt av presidenten, begjære at domstolen avsier uteblivelsesdom.

2. En saksøkt som har uteblitt, skal ikke intervensere i uteblivelsessaken, og bortsett fra den avgjørelse som avslutter rettergangen, skal ingen prosessdokumenter forkynnes for ham.
3. Domstolen skal i uteblivelsesdommen avsi dom i saksøkers favør, med mindre det er åpenbart at domstolen ikke har kompetanse til å behandle og avgjøre søksmålet, eller søksmålet åpenbart må avvises eller åpenbart mangler ethvert rettslig grunnlag.
4. En uteblivelsesdom kan fullbyrdes. Domstolen kan likevel bestemme at fullbyrdelsen skal utsettes inntil den har avgjort en begjæring om tilsidesettelse av dommen etter artikkel 135, eller den kan gjøre fullbyrdelsen betinget av at det stilles sikkerhet med et beløp og i en form som fastsettes i lys av omstendighetene. Sikkerheten frigis dersom det ikke fremsettes en slik begjæring, eller dersom begjæringen ikke tas til følge.

Artikkel 135

Begjæring om tilsidesettelse av en uteblivelsesdom

1. I en sak der det er avsagt uteblivelsesdom, kan det fremsettes begjæring om tilsidesettelse av dommen.
2. Begjæringen om tilsidesettelse av dommen må fremsettes innen én måned etter at dommen er forkynt, og den må fremsettes etter bestemmelsene i artikkel 101 til 103.
3. Etter at begjæringen er forkynt, fastsetter presidenten en frist for den annen part til å inngi sine skriftlige innlegg.
4. Den videre behandling gjennomføres etter artikkel 54 til 87.
5. Domstolen treffer avgjørelse i form av en dom som ikke kan settes til side.
6. Originaleksemplaret av denne dom vedlegges originaleksemplaret av uteblivelsesdommen. Det gjøres en randbemerkning om dommen over begjæringen om tilsidesettelse på originaleksemplaret av uteblivelsesdommen.

Kapittel 4

ANMODNINGER OG BEGJÆRINGER I FORBINDELSE MED DOMMER OG BESLUTNINGER

Artikkel 136

Unnlatelse av å treffe avgjørelse

1. Dersom domstolen har unnlatt å treffe avgjørelse om et bestemt punkt i påstandene eller om saksomkostningene, kan hver av partene innen en måned etter at avgjørelsen ble forkynt, fremsette begjæring om at domstolen supplerer avgjørelsen.

2. Begjæringen forkynnes for motparten, og presidenten gir denne part en frist til å inngi skriftlige innlegg.
3. Etter at disse innlegg er levert, avgjør domstolen om begjæringen skal behandles, og om den skal tas til følge.

Artikkel 137 **Innsigelse fra tredjepart**

1. Artikkel 101 til 103 får anvendelse på begjæring som innleder en innsigelse fra en tredjepart etter vedtektene artikkel 38. Begjæringen skal dessuten angi:
  - (a) den dom eller beslutning som angripes,
  - (b) hvordan den angrepne avgjørelse griper inn i tredjeparts rettigheter,
  - (c) grunnene til at tredjeparten var ute av stand til å delta i den opprinnelige sak.
2. Begjæringen må rettes mot alle parter i den opprinnelige sak.
3. Begjæringen må fremsettes innen to måneder etter offentliggjøringen av avgjørelsen i EØS-avdelingen av og EØS-tillegget til *Den europeiske unions tidende*.
4. Domstolen kan, etter begjæring fra tredjeparten, beslutte at fullbyrdelsen av den angrepne avgjørelse skal utsettes. Bestemmelsene i denne avdeling kapittel 5 får anvendelse.
5. Begjæringen forkynnes for partene, som kan inngi skriftlige innlegg innen en frist fastsatt av presidenten.
6. Etter at partene har fått anledning til å levere sine innlegg, treffer domstolen avgjørelse om begjæringen.
7. Den angrepne avgjørelse skal endres i det omfang innsigelsen fra tredjeparten tas til følge.
8. Originaleksemplaret av dommen om innsigelsen fra tredjeparten vedlegges originaleksemplaret av den angrepne avgjørelse. Det gjøres en randbemerkning om dommen om innsigelsen fra tredjeparten på originaleksemplaret av den angrepne avgjørelse.

Artikkel 138 **Tolking av dommer og beslutninger**

1. I tilfelle av tvil med hensyn til betydningen og rekkevidden av en dom eller beslutning, skal domstolen etter vedtektene artikkel 39 etter begjæring fra en part som kan godtgjøre en interesse i dette, eller fra EFTAs overvåkingsorgan, fortolke den.

2. En begjæring om tolking må fremsettes innen to år etter at dommen ble avsagt eller beslutningen ble forkynt.
3. En begjæring om tolking skal fremsettes etter artikkel 103 til 105. Den skal dessuten angi:
  - (a) den aktuelle avgjørelse,
  - (b) de deler av den som ønskes tolket.
4. Begjæringen må rettes mot alle parter i den sak der avgjørelsen ble truffet.
5. Domstolen treffer sin avgjørelse i form av en dom etter å ha gitt partene anledning til å levere sine innlegg.
6. Originaleksemplaret av den tolkende dom vedlegges originaleksemplaret av den tolkede avgjørelse. Det gjøres en randbemerkning om den tolkende dom på originaleksemplaret av den tolkede avgjørelse.

Artikkel 139 **Gjenopptakelse**

1. Etter vedtektene artikkel 40 kan en avgjørelse truffet av domstolen, ikke begjæres gjenopptatt med mindre det fremkommer opplysninger om en faktisk omstendighet av avgjørende betydning som forut for domsavsigelsen eller forkynnelsen av beslutningen var ukjent for domstolen og den part som begjærer gjenopptakelse.
2. Uten at det berører fristen på ti år fastsatt i vedtektene artikkel 40 tredje ledd, må en begjæring om gjenopptakelse fremsettes innen tre måneder etter den dato da den begjærende part ble kjent med den faktiske omstendighet begjæringen er begrunnet i.
3. Artikkel 101 til 103 får anvendelse på en begjæring om gjenopptakelse. Begjæringen skal dessuten angi:
  - (a) den dom eller beslutning som angripes,
  - (b) på hvilke punkter avgjørelsen angripes,
  - (c) de faktiske omstendigheter som begjæringen bygger på,
  - (d) de former for bevis som viser at det foreligger omstendigheter som gir grunnlag for gjenopptakelse, og for at fristen fastsatt i nr. 2 er overholdt.
4. Begjæringen om gjenopptakelse må rettes mot alle parter i den sak der den angrepne avgjørelse ble truffet.
5. Uten at det berører domstolens avgjørelse om realiteten, treffer domstolen, etter å ha overveiet partenes skriftlige innlegg, sin avgjørelse, i form av en beslutning, om begjæringen skal tas under behandling.

6. Dersom domstolen finner å kunne ta begjæringen under behandling, prøver den begjæringens realitet og treffer sin avgjørelse i form av en dom etter denne rettergangsordning.
7. Originaleksemplaret av dommen i gjenopptakessaken vedlegges originaleksemplaret av den opprinnelige dom. Det gjøres en randbemærkning om dommen i gjenopptakessaken på originaleksemplaret av den opprinnelige dom.

Kapittel 5

UTSETTELSE AV GJENNOMFØRINGEN ELLER FULLBYRDELSEN OG ANDRE MIDLERTIDIGE TILTAK

Artikkel 140

Begjæring om utsettelse eller om midlertidige tiltak

1. En begjæring etter ODA artikkel 40 om å utsette gjennomføringen av et tiltak som er truffet av EFTAs overvåkingsorgan, kan bare tas under behandling når den som har fremsatt begjæringen, angriper tiltaket i en sak for domstolen.
2. En begjæring om å treffe et midlertidig tiltak etter ODA artikkel 41, kan bare tas under behandling når den er fremsatt av en part i en sak som verserer for domstolen, og har sammenheng med nevnte sak.
3. Begjæringer som nevnt i de ovenstående numre, skal angi hva søksmålet gjelder, de omstendigheter som gjør at saken ikke kan utsettes, og de faktiske og rettslige grunner til at det midlertidige tiltak som er begjært, fremstår som umiddelbart berettiget.
4. Begjæringen fremsettes i et særskilt dokument og etter bestemmelsene i artikkel 101 til 103.
5. Begjæringen forkynnes for motparten, og presidenten gir denne part en kort frist til å fremsette skriftlige eller muntlige innlegg.
6. Presidenten kan beslutte at det skal iverksettes tiltak for tilrettelegging av rettergangen eller bevisoptak.
7. Presidenten kan ta begjæringen til følge før motparten har fremsatt sine innlegg. Denne avgjørelse kan endres eller oppheves, også uten at noen av partene har begjært det.

Artikkel 141

Avgjørelse av begjæringen

1. Presidenten treffer enten selv avgjørelse om begjæringen eller henviser den til domstolen.

2. Dersom begjæringen henvises til domstolen, skal denne treffe sin avgjørelse uten unødig opphold.

Artikkel 142

Beslutning om utsettelse av gjennomføringen eller om midlertidige tiltak

1. Avgjørelsen treffes i form av en begrunnet beslutning. Beslutningen forkynnes straks for partene.
2. Fullbyrdelsen av beslutningen kan gjøres betinget av at den part som har fremsatt begjæringen, stiller sikkerhet med et beløp og i en form som fastsettes i lys av omstendighetene.
3. Med mindre beslutningen fastsetter tidspunktet for når det midlertidige tiltak opphører, opphører tiltaket ved avsigelsen av den endelige dom.
4. Beslutningen har bare midlertidig virkning og er uten betydning for domstolens avgjørelse i hovedsaken.

Artikkel 143

Endrede forhold

Etter begjæring fra en part kan beslutningen til enhver tid endres eller oppheves på grunn av endrede forhold.

Artikkel 144

Ny begjæring

Om en begjæring om et midlertidig tiltak ikke tas til følge, er den part som har fremsatt den, ikke avskåret fra å fremsette en ny begjæring støttet på nye faktiske omstendigheter.

Artikkel 145

Utsettelse etter ODA artikkel 19

1. Bestemmelsene i dette kapittel får anvendelse på begjæringer fremsatt etter ODA artikkel 19 om å utsette fullbyrdelsen av en avgjørelse truffet av domstolen eller av et tiltak truffet av EFTAs overvågingsorgan.
2. I den beslutning som tar begjæringen til følge, fastsettes, der det er aktuelt, et tidspunkt for når det midlertidige tiltak skal opphøre.

SLUTTBESTEMMELSER

Artikkel 146 **Utfyllende regler**

Etter samråd med de berørte regjeringer kan domstolen vedta utfyllende regler for sin praksis i forbindelse med:

- (a) rettsanmodninger,
- (b) søknader om fri rettshjelp,
- (c) rapporter fra domstolen om vitner som har uteblitt eller et vitne eller en sakkyndig som har avgitt falsk forklaring, etter vedtektene artikkel 26.

Artikkel 147 **Gjennomføringsregler**

Domstolen kan utstede retningslinjer eller regler for praksis, særlig for hvordan rettsmøtene for den skal forberedes og gjennomføres og prosesskrift og skriftlige innlegg leveres.

Artikkel 148 **Videokonferanser**

Domstolen kan ved beslutning fastsette kriteriene for bruk av videokommunikasjon og -overføring.

Artikkel 149 **Oppheving**

Denne rettergangsordning erstatter EFTA-domstolens rettergangsordning vedtatt 4. januar og 1. februar 1994, sist endret 16. mai 2012.

Artikkel 150 **Offentliggjøring og ikrafttredelse**

1. Denne rettergangsordning, som er autentisk på engelsk, skal offentliggjøres i EØS-avdelingen av og EØS-tillegget til Den europeiske unions tidende.
2. Domstolen skal utarbeide offisielle oversettelser av denne rettergangsordning til tysk, islandsk og norsk.
3. Denne rettergangsordning trer i kraft den første dag i den tredje måned etter at den er offentliggjort.

Vedlegg I - Domstolens avgjørelse av 12. desember 2016 om innlevering og forkynnelse av prosessdokumenter ved bruk av e-EFTACourt (2017/C 73/09)

DOMSTOLENS AVGJØRELSE

om innlevering og forkynnelse av prosessdokumenter ved bruk av e-EFTACourt

(2017/C 73/09)

DOMSTOLEN HAR

under henvisning til rettergangsordningen, særlig artikkel 32 nr. 5 andre ledd,¹
og ut fra følgende betraktninger:

[...] domstolen kan ved en avgjørelse fastsette kriteriene for at et prosessdokument sendt elektronisk til domstolens kontor skal anses som originaleksemplaret av det aktuelle dokument. [...],

TRUFFET FØLGENDE AVGJØRELSE:

Artikkel 1

Informasjonsteknologiprogrammet «e-EFTACourt» åpner for elektronisk innlevering og forkynnelse av prosessdokumenter i samsvar med vilkårene fastsatt i denne avgjørelse.

Artikkel 2

Bruk av programmet krever personlig brukeridentifikasjon og passord.

Artikkel 3

Et prosessdokument innlevert ved bruk av e-EFTACourt skal etter rettergangsordningen artikkel 32 nr. 1 første punktum anses som originaleksemplaret av det aktuelle dokument² dersom innleveringen er gjort med representantens brukeridentifikasjon og passord. Denne identifikasjon skal utgjøre underskriften på det aktuelle dokument.

¹ Artikkel 54 nr. 8 i denne rettergangsordning.

² Artikkel 54 nr. 2 i denne rettergangsordning.

Artikkel 4

Et dokument som er innlevert ved bruk av e-EFTACourt, skal ledsages av alle vedleggene som nevnes i det, samt en fortegnelse over dem.

Det skal ikke være nødvendig å levere bekreftede kopier av et dokument, eller av eventuelle vedlegg til et dokument, som er innlevert ved bruk av e-EFTACourt.

Artikkel 5

Et prosessdokument skal anses som innlevert etter rettergangsordningen artikkel 32 nr. 2³ når representanten har validert innleveringen av dokumentet.

Gjeldende tidssone skal være lokal tid i Storhertugdømmet Luxembourg.

Artikkel 6

Prosessdokumenter, herunder dommer og beslutninger, skal forkynnes for partenes representanter ved bruk av e-EFTACourt dersom de uttrykkelig har godkjent denne forkynningsmåte, eller dersom de i forbindelse med en sak har samtykket til denne forkynningsmåte ved å levere et prosessdokument ved bruk av e-EFTACourt.

Prosessdokumenter skal også forkynnes ved bruk av e-EFTACourt for stater som er parter i avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde, EFTAs overvåkingsorgan og EUs institusjoner, organer, kontorer og byråer, i den grad de har godkjent denne forkynningsmåte.

Artikkel 7

De tiltenkte mottakere av de forkynnede dokumenter nevnt i artikkel 6, skal varsles per e-post om alle dokumenter som forkynnes for dem ved bruk av e-EFTACourt.

Et prosessdokument skal forkynnes på det tidspunkt da den tiltenkte mottaker (representanten eller dennes assistent) anmoder om tilgang til dokumentet. Dersom det ikke fremsettes noen anmodning om tilgang, skal dokumentet anses som forkynt ved utgangen av den syvende dag etter den dag da e-posten med varsel ble sendt.

---

3 Artikkel 54 nr. 4 i denne rettergangsordning.

Rettergangsordning

Dersom en part blir representert av mer enn én partsrepresentant eller advokat, skal det tidspunkt som skal legges til grunn ved beregningen av frister, være det tidspunkt da det første gang ble anmodet om tilgang.

Det avgjørende klokkeslett skal være Storhertugdømmet Luxembourgs lokaltid.

Artikkel 8

Justissekretæren skal utarbeide vilkårene for bruk av e-EFTACourt og sikre at disse overholdes. Enhver bruk av e-EFTACourt som er i strid med nevnte vilkår, kan medføre at den aktuelle konto blir deaktivert.

Domstolen skal treffe de nødvendige tiltak for å beskytte e-EFTACourt mot misbruk og ondsinnet bruk.

Brukerne skal varsels per e-post om ethvert tiltak som er truffet etter denne artikkel, og som er til hinder for at de kan bruke sin konto.

Artikkel 9

Denne avgjørelse trer i kraft dagen etter at den er kunngjort i EØS-avdelingen av og EØS-tillegget til *Den europeiske unions tidende*.

Luxembourg, 12. desember 2016.

**Vedlegg II - Liste over nasjonale myndigheter nevnt i
artikkel 51 nr. 5, artikkel 64 nr. 2 og artikkel 68 nr. 3:**

ISLAND

Justisdepartementet

LIECHTENSTEIN

Justisdepartementet

NORGE

Det kgl. justis- og beredskapsdepartement

**Veiledning for prosessfullmektiger
i forbindelse med den skriftlige og
muntlige forhandling ved
EFTA-domstolen**

Veiledning for prosessfullmektiger i forbindelse med den skriftlige og muntlige forhandling ved EFTA-domstolen

Innledning

Rettergangen for EFTA-domstolen kan være fremmed for mange advokater ettersom den er annerledes enn rettergangen for nasjonale domstoler. .

EFTA-domstolens språk er engelsk. Alle avgjørelser og rettsmøterapporter skrives av den grun på engelsk. Når det gjelder rettergangen ved anmodninger om rådgivende uttalelse, oversettes rettsmøterapporten og dommen til den anmodende nasjonale domstols språk. Begge språkversjoner er offisielle.

EFTA-domstolens virksomhet er underlagt en rekke internasjonale instrumenter. EØS-avtalens Artikkel 108(2) foreskriver opprettelsen av domstolen og beskriver dens viktigste funksjoner. Imidlertid var det i Avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et Overvåkningsorgan og en Domstol («ODA») at EFTA-domstolen formelt ble opprettet. Domstolens vedtekter finnes i protokoll 5 til ODA. På grunnlag av ODA ble domstolens rettergangsordning vedtatt av EFTA-domstolen og godkjent av EFTA-statene.

Saksbehandlingsformene i EFTA-domstolen er i hovedsak de samme som i Den europeiske unions domstol («EU-domstolen») og Underretten, som også har sete i Luxembourg. EFTA-domstolen består av tre dommere oppnevnt av EFTA-statene, som behandler alle saker i plenum.

EFTA-domstolens nye rettergangsordning trådte i kraft 1. august 2021. Dette var den første større revisjon av EFTA-domstolens rettergangsordning siden EFTA-domstolen ble opprettet. Denne veiledning for prosessfullmektiger er oppdatert for å gjenspeile den nye rettergangsordning.

A. Generelt

---

1. De ulike sakstyper og trinn i EFTA-domstolens rettergang

Det er hovedsakelig to former for rettergang ved EFTA-domstolen:

- (1) direkte søksmål,
- (2) rådgivende uttalelser.

Direkte søksmål innledes ved at en stevning inngis direkte til EFTA-domstolen av en EFTA-stat, EFTAs overvåkingsorgan eller en fysisk eller juridisk person (se ODA artiklene 31, 32, 36 og 37). Anmodninger om *rådgivende uttalelse* inngis til EFTA-domstolen av en nasjonal domstol om tolkningen av EØS-retten i forbindelse med en sak den nasjonale domstol har til behandling (se ODA artikkel 34).

Rettergangen for EFTA-domstolen består av to deler, en skriftlig og en muntlig del (vedtektene artikkel 18). Den *skriftlige del av rettergangen* består av oversendelse til partene av stevninger, tilsvær, saksfremstillinger og innlegg samt eventuelle replikker, i tillegg til underliggende skrifter og dokumenter. Den *muntlige del av rettergangen* består av en muntlig høring for EFTA-domstolen der advokater og partsrepresentanter fremsetter sine muntlige innlegg.

Justissekretæren må underrette EFTA-statenes regjeringer, EFTAs overvåkingsorgan, Unionen (EUs medlemsstater) og Europakommisjonen om alle saker EFTA-domstolen har til behandling (vedtektene artikkel 20). Disse parter har rett til å inngi saksfremstillinger og skriftlige innlegg til EFTA-domstolen og delta i den muntlige del av rettergangen. I praksis deltar EFTAs overvåkingsorgan og Europakommisjonen i alle materielle saker EFTA-domstolen har til behandling.

2. Partenes representasjon

a. Direkte søksmål

Vedtektene artikkel 17 bestemmer at parter må være representert av en prosessfullmektig. EFTA-statene, EFTAs overvåkingsorgan, medlemsstatene i Den europeiske union og Europakommisjonen (vanligvis omtalt som «statene og institusjonene», definert som «interesserte personer» i rettergangsordningen artikkel 1 bokstav f)), representeres av sine partsrepresentanter, mens andre parter må representeres av en advokat som har rett til å opptre for domstolene i en EFTA- eller EU-stat.

Kravet om at partene må være representert av en prosessfullmektig gjelder ikke ved søknader om fri rettshjelp (se A.4), og under visse omstendigheter heller ikke ved anmodninger om rådgivende uttalelse (se rettergangsordningen artikkel 91 nr. 3).

Advokater må fremlegge bevis for at de er autorisert til å opptre for domstolene i en stat som er part i EØS-avtalen. En kopi av advokatens identitetskort godtas for dette formål, selv om en oversettelse til engelsk kan kreves dersom originaldokumentet ikke er på engelsk. Prosessfullmektigen må videre gi EFTA-domstolen et dokument, vanligvis i form av en prosessfullmakt, som bekrefter at vedkommende har fullmakt til å representere den berørte part (rettergangsordningen artikkel 100). Disse dokumentene må fremlegges på engelsk eller ledsages av en oversettelse til engelsk.

b. Rettergangen ved anmodninger om rådgivende uttalelse

Representasjonskravet er noe ulikt i rettergangen ved anmodninger om rådgivende uttalelse. Enhver som har rett til å representere en part i rettergangen for den nasjonale domstol, kan representere vedkommende for EFTA-domstolen. Hvis rettergangsreglene for den nasjonale domstol ikke krever at partene representeres av en prosessfullmektig, har de følgelig rett til å representere seg selv (rettergangsordningen artikkel 91 nr. 3).

Ved anmodninger om rådgivende uttalelse gjelder ikke kravet om fullmakt for partene i saken, da det forutsettes at den nasjonale domstol har kontrollert og godtatt prosessfullmektigen. Dersom flere prosessfullmektiger skulle bli engasjert spesielt for rettergangen for EFTA-domstolen, må disse imidlertid fremlegge fullmakt.

3. Språk

EFTA-domstolens offisielle språk er engelsk. Dette innebærer (i) at EFTA-domstolens arbeidsspråk er engelsk, og (ii) at alle saker behandles på engelsk. Engelsk vil gjelde for hele rettergangen, herunder EFTA-domstolens rådslagninger, avgjørelser og protokoller (rettergangsordningen artikkel 29 nr. 1).

Det skal benyttes engelsk i den skriftlige og den muntlige del av rettergangen, med mindre annet er fastsatt (rettergangsordningen artikkel 29 nr. 2). Alle dokumenter som fremlegges for EFTA-domstolen skal være på engelsk eller ledsages av en oversettelse til engelsk. EFTA-domstolen kan bestemme noe annet eller tillate at oversettelse begrenses til utdrag (rettergangsordningen artikkel 29 nr. 3 og 4).

Ved *direkte søksmål* kan EFTA-domstolen om nødvendig, etter begjæring, tillate at en part eller intervenient i den muntlige del av rettergangen kan henvende seg til og bli talt til av EFTA-domstolen på et av de offisielle språkene i en EFTA-stat eller i Den europeiske union. Dette unntaket gjelder ikke i den skriftlige del av rettergangen. Videre må en slik begjæring fremsettes minst *tre uker før* den muntlige høring (rettergangsordningen artikkel 29 nr. 5), men helst enda tidligere. Dette gjelder ikke interesserte personer som definert i rettergangsordningen artikkel 1 nr. 1 bokstav f).

I rettergangen ved en *anmodning om rådgivende uttalelse* har den nasjonale domstol rett til å fremlegge anmodningen og underlagsdokumentene på sitt eget språk. EFTA-domstolen sørger for oversettelse av anmodningen til engelsk (rettergangsordningen artikkel 30 nr. 1). Partene i saken for den nasjonale domstol kan også inngi sine skriftlige innlegg på det språk saken behandles på for denne domstol (rettergangsordningen artikkel 30 nr. 2). Ved anmodninger om rådgivende uttalelse utarbeider saksforberedende dommer rettsmøterapporten både på engelsk og på den anmodende nasjonale domstols språk (rettergangsordningen artikkel 30 nr. 3).

Partene i hovedsaken har rett til å henvende seg til og talt til av EFTA-domstolen på det språk som hovedsaken behandles på, forutsatt at de varsler EFTA-domstolen minst *tre uker før* den muntlige høring, men helst enda tidligere, om at de ønsker å benytte seg av denne mulighet (rettergangsordningen artikkel 30 nr. 4). For alle andre parter er hovedregelen at de skal henvende seg til og talt av EFTA-domstolen på engelsk. Følgelig må EFTA- og EU-statene, EFTAs overvåkingsorgan og Europakommisjonen fremsette sine muntlige innlegg på engelsk.

I praksis foretrekker de som opptre for EFTA-domstolen vanligvis å bruke engelsk, selv de som har rett til å bruke et annet språk. Ved å bruke engelsk unngås simultantolkning, noe som bidrar til at rettergangen flyter bedre og blir mer spontan. Eventuelle fordeler av at prosessfullmektigen bruker morsmålet vil dessuten for det meste gå tapt i slik tolking. Et godt forberedt muntlig innlegg på engelsk er av den grunn vanligvis å foretrekke (for muntlige innlegg, se også C.4).

Rådgivende uttalelse avvises på engelsk og på språket for den nasjonale rettergang. Begge språkversjoner er offisielle.

4. Sakskostnader og fri rettshjelp

a. Sakskostnader

Rettergangen for EFTA-domstolen er uten kostnad, dvs. at det som hovedregel ikke skal betales noen avgifter eller gebyrer til EFTA-domstolen. Sakskostningene nevnt i rettergangsordningen artiklene 120 til 128 gjelder bare «utgifter som kan dekkes», dvs. utgifter til partsrepresentanter, rådgivere og advokater, herunder reise- og oppholdsutgifter for disse, samt utgifter til vitner og sakkyndige (rettergangsordningen artikkel 126).

Ved *direkte søksmål* pålegges den tapende part å betale sakskostningene, som betyr at denne part må bære både sine egne og de andre parters kostnader. Stater og institusjoner som har inngitt skriftlige innlegg bærer sine egne sakskostnader. Avhengig av omstendighetene i saken kan EFTA-domstolen beslutte at partene selv skal bære sine sakskostnader helt eller delvis, eller til og med ilegge den vinnende part sakskostnader. Sakskostnader kan bare tilkjennes dersom den vinnende part har nedlagt påstand om dette. Dersom det ikke er nedlagt noen slik påstand, skal partene selv bære sine sakskostnader (rettergangsordningen artikkel 121).

Ved *anmodninger om rådgivende uttalelse* er det den nasjonale domstol som avgjør spørsmålet om sakskostnader (rettergangsordningen artikkel 96). I dommen ved retterganger ved anmodninger om rådgivende uttalelse overlater EFTA-domstolen denne avgjørelse til den nasjonale domstol som har anmodet om en rådgivende uttalelse. Dette innebærer at stater og institusjoner som fremsetter skriftlige eller muntlige innlegg for EFTA-domstolen og som ikke er parter i den nasjonale rettergang, bærer sine egne sakskostnader.

b. Fri rettshjelp

Etter rettergangsordningen artikkel 49 nr. 1 er det adgang til fri rettshjelp. En part kan til enhver tid søke EFTA-domstolen om fri rettshjelp dersom vedkommende «helt eller delvis er ute av stand til å dekke omkostningene ved rettergangen». Adgangen til å søke fri rettshjelp er ikke betinget av søksmålets eller rettergangens art. For å dokumentere sin økonomiske situasjon må vedkommende part gi

domstolen alle relevante opplysninger, særlig en attest fra en kompetent myndighet som bekrefter vedkommendes økonomiske situasjon.

Dersom søknaden om fri rettshjelp inngis før rettergangen har begynt, må vedkommende part gi en kort beskrivelse av hva søksmålet gjelder slik at EFTA-domstolen kan vurdere om det er åpenbart grunnløst eller ikke. Vedkommende part trenger ikke være representert av en prosessfullmektig for å søke om fri rettshjelp.

En person som er gitt fri rettshjelp, kan likevel bli pålagt å betale sakskostnader.

B. Skriftlig behandling

---

1. Formålet med den skriftlige behandling

Uavhengig av formen for rettergang (direkte søksmål eller rådgivende uttalelse) er formålet med den skriftlige behandling alltid det samme, dvs. å gi EFTA-domstolen en uttømmende redegjørelse for faktum, partenes anførsler og argumenter samt påstander. Det understrekes at den skriftlige del er *den viktigste del av rettergangen* for EFTA-domstolen. Den muntlige høring avholdes hovedsakelig for å supplere skriftlige innlegg, ikke for å erstatte dem.

2. Gjennomføring av den skriftlige behandling

Hvordan *den skriftlige behandling* gjennomføres avhenger av formen for rettergangen.

Ved *direkte søksmål* kan hver part inngi to skriftlige innlegg: Saksøker inngir stevningen og kan inngi replikk, mens saksøkte kan inngi et tilsvarende svar til stevningen og duplikk til saksøkers replikk (rettergangsordningen artikkelene 101 til 109).

EFTA- og EU-statene, EFTAs overvåkingsorgan og Europakommisjonen har en frist på to måneder fra de blir underrettet om saken, til å inngi skriftlige innlegg (vedtektene artikkel 20). I retterganger ved anmodninger om rådgivende uttalelse gjelder dette også for partene i hovedsaken (rettergangsordningen artikkel 90 nr. 1).

Uansett sakstype kan EFTA-domstolen be om ytterligere skriftlig informasjon eller uttalelser fra partene.

3. Innlevering av prosesskrift

Alle prosesskrift må sendes til EFTA-domstolens kontor for registrering i samsvar med rettergangsordningen artikkel 54. Originaleksemplaret må være undertegnet av den berørte parts prosessfullmektig. Alle dokumenter som påberopes må være vedlagt det aktuelle prosesskrift, som må ha en liste over vedleggene.

Det anbefales at prosesskrift innleveres ved bruk av domstolens elektroniske saksbehandlingssystem, e-EFTACourt, da dette er den sikreste og mest effektive måten å sende inn dokumenter på. Kontoer opprettes ved å besøke <https://eftacourt.int/e-efcourt/> og fylle ut nødvendige opplysninger. De som har registrert seg elektronisk vil motta et skjema per e-post som må skrives ut, undertegnes og sendes per post til EFTA-domstolens kontor, sammen med en kopi av et gyldig legitimasjonsdokument:

EFTA Court
- the Registry -
1, rue du Fort Thüngen
L-1499 Luxembourg

Eventuelle spørsmål om registreringsprosessen rettes per e-post til EFTA-domstolens kontor (registry@eftacourt.int).

Prosesskrift kan også innleveres til EFTA-domstolens kontor per e-post (registry@eftacourt.int). I disse tilfelle må en undertegnet fysisk originalkopi av prosesskriftet sammen med alle underlagsdokumenter være innkommet EFTA-domstolens kontor senest ti dager etter dette (rettergangsordningen artikkel 54 nr. 7).

Det fysiske originaleksemplar av alle prosesskrift med vedlegg må sendes til EFTA-domstolen sammen med fem bekreftede kopier, samt når det gjelder direkte søksmål, én kopi til hver av de andre parter i rettergangen, til underretning (se B.5).

Det anbefales at fysiske originaleksemplarer sendes til EFTA-domstolen med budtjeneste eller en annen form for rekommandert forsendelse. Hvis originaleksemplarene ikke er mottatt innen ti dager, anser EFTA-domstolen at prosesskriftet ikke er innlevert på datoen for e-postforsendelse.

4. Prosesskriftets omfang

For prosesskrift gjelder følgende sidebegrensninger:

- 50 sider for stevninger og tilsvær,
- 25 sider for replikk og duplikk,
- 20 sider for begjæringer om avvisning og anførsler i den forbindelse,
- 20 sider for intervensjonsinnlegg og 15 sider for anførsler i den forbindelse,
- 50 sider for skriftlige innlegg etter vedtektene artikkel 20.

Teksten skal være i en vanlig skrifttype (slik som Times New Roman, Courier eller Arial) med en skriftstørrelse på minimum 12 i brødteksten og minimum 10 i fotnotene, 1,5 linjeavstand og horisontale og vertikale marginer på minimum 2,5 cm (over, under og til venstre og høyre for teksten).

Tillatelse til å overskride maksimalt sideantall vil kun bli gitt i saker som reiser spesielt komplekse rettslige eller faktiske spørsmål.

5. Underretning og forkynnelse

a. Adressater

Ved *direkte søksmål* forkynnes vedkommende parter blant annet med følgende: stevninger, tilsvar, replikker, duplikker, begjæringer om midlertidige tiltak, begjæringer om intervensjon og skriftlige innlegg.

Anmodninger om *rådgivende uttalelser* fra nasjonale domstoler underrettes partene i rettergangen for den nasjonale domstol og til EFTA- og EUstatene, EFTAs overvåkingsorgan og Europakommisjonen (rettergangsordningen artikkel 37). Skriftlige innlegg inngitt i en rettergang i forbindelse med en anmodning om rådgivende uttalelse, skal oversendes til alle som har rett til å inngi innlegg etter vedtektene artikkel 20.

I alle saker oversendes rettsmøterapporten sammen med innkallingen til den muntlige høring, samt domstolens beslutning eller dom, til partene i hovedsaken, alle EFTA- og EU-stater, EFTAs overvåkingsorgan og Europakommisjonen.

b. Forkynnesmåter

Såfremt det er mulig forkynner EFTA-domstolen dokumentene elektronisk, og alle som deltar i saker for domstolen anmodes om å oppgi en e-postadresse for forkynnelse i tillegg til en fysisk adresse. Dersom en mottaker ikke har godtatt forkynnelse via e-EFTACourt, vil prosessdokumentene som legges til grunn ved beregningen av frister forkynnes per rekommandert brev sendt i etterkant av standard forkynnelse per e-post.

6. Prosessfrister

Prosessfristene beregnes i samsvar med rettergangsordningen artikkelene 39 til 43.

a. Forkynnelse av dokumenter

Fristene beregnes fra dagen etter at dokumentene er forkynt (rettergangsordningen artikkel 39 nr. 1 bokstav a).

b. Forlengelse av frister

Enhver frist som er fastsatt etter rettergangsordningen kan forlenges (rettergangsordningen artikkel 42 nr. 1). Imidlertid gjelder dette *ikke* frister fastsatt etter ODA eller vedtektene, særlig ikke fristen for å innlede en rettergang (ODA artikkelene 36 og 37) eller for å inngi skriftlige innlegg (vedtektene artikkel 20). Fristen for å inngi tilsvar kan i spesielle tilfelle forlenges av presidenten etter en begrunnet begjæring fra saksøkte (rettergangsordningen artikkel 107 nr. 3). En begrunnet begjæring må fremsettes i rimelig tid før den fastsatte frist utløper.

Presidenten avgjør alle begjæringer om forlengelse.

7. Direkte søksmål

a. Stevninger i direkte søksmål

En *stevning* må oppfylle kravene i rettergangsordningen artikkelene 100 og 101. Rettergangsordningen artikkel 101 nr. 1 anvendes strengt. Ved manglende overholdelse av disse bestemmelser og andre ufravikelige vilkår kan stevningen måtte avvises på formelt grunnlag.

Dersom dokumentene nevnt i rettergangsordningen artikkelene 100, 101 nr. 2 og 103 ikke er innlevert, vil justissekretæren gi den berørte part en rimelig frist til å fremlegge dem. Dersom saksøkeren ikke fremlegger en fullstendig stevning eller de nødvendige dokumenter innen den fastsatte frist, skal EFTA-domstolen avgjøre om manglende oppfyllelse av disse vilkår medfører at stevningen formelt skal avvises (rettergangsordningen artikkel 105).

En stevning skal gi EFTA-domstolen en redegjørelse for alle faktiske og rettslige forhold søksmålet bygger på. Samtidig definerer en stevning rammen for rettergangen. I prinsippet er det ikke tillatt å påberope nye rettslige anførsler under rettergangen, med mindre det skyldes rettslige eller faktiske omstendigheter som kommer frem under rettergangen (rettergangsordningen artikkel 10).

b. Sammendrag av anførsler og argumenter

Det er ønskelig at alle prosesskrift inneholder et sammendrag på inntil to sider av anførslene og argumentene som fremsettes. Sammendraget sikrer at anførslene og argumentene som gjøres gjeldende, blir klart identifisert. Ved direkte søksmål kan sammendraget av stevningen også være til nytte ved utarbeidelsen av teksten som skal publiseres i Den europeiske unions tidende og EØS-tillegget til *Den europeiske unions tidende*.

8. Andre dokumenter som skal fremlegges ved direkte søksmål

a. Tilsvar

De materielle vilkår som gjelder for *tilsvar* er fastsatt i rettergangsordningen artikkel 107. I sitt tilsvaret må saksøkte altså redegjøre for alle rettslige og faktiske forhold som påberopes. Prosessfullmektigen må huske at det ikke er tillatt å fremsette nye rettslige anførsler under rettergangen med mindre det kommer frem nye faktiske eller rettslige omstendigheter under rettergangen. Dersom en part på dette grunnlag fremsetter en ny rettslig anførsel under rettergangen, kan den annen part gis anledning til å svare på anførselen (rettergangsordningen artikkel 110).

b. Replik og duplikk

En *replik* er ment som et svar på de anførsler og argumenter som fremsettes i tilsvaret. Unødvendige gjentakelser av momenter i stevningen bør unngås. På samme måte er formålet med en *duplikk* å gi mulighet til å svare på anførsler og argumenter fremsatt i replikken.

Både replikker og duplikker er underlagt kravene i rettergangsordningen artikkel 108 og kan som hovedregel ikke inneholde nye rettslige anførsler. Det er valgfritt å inngi replikk eller duplikk, og den skriftlige behandling vil vanligvis gå raskere uten slike. En forlengelse av fristen for å inngi replikk eller duplikk gis bare i særlige tilfelle.

c. Sammendrag av anførsler og argumenter

Som for stevninger er det ønskelig at alle prosesskrift er vedlagt et sammendrag på inntil to sider som redegjør for anførslene og argumentene som er fremsatt.

9. Rådgivende uttalelser

Ved *anmodninger om rådgivende uttalelse* kommer rettergangen for EFTA-domstolen i gang når den mottar den nasjonale domstols anmodning med ett eller flere spørsmål om tolkning av EØS-avtalen som EFTA-domstolen anmodes om å besvare (ODA artikkel 34). Formen på anmodningen bestemmes av nasjonal prosessrett. EFTA-domstolen har utarbeidet en veiledning for nasjonale domstoler ved anmodninger om rådgivende uttalelse.

10. Skriftlige innlegg i retterganger ved anmodninger om rådgivende uttalelse

Fra de mottar underretningen fra EFTA-domstolens kontor om en anmodning om rådgivende uttalelse, har partene i hovedsaken for den nasjonale domstol, EFTA- og EUstatene, EFTAs overvåkingsorgan og Europakommisjonen en frist på to måneder til å inngi skriftlige innlegg (vedtektene artikkel 20 og rettergangsordningen artikkel 90 nr. 1). Underretningen vil være ledsaget av anmodningen på originalspråket og en oversettelse av denne til engelsk. Tomånedersfristen som gjelder for å inngi skriftlige innlegg, kan ikke forlenges annet enn i tilfeller av force majeure.

Formålet med skriftlige innlegg er å gi en kortfattet, men fullstendig beskrivelse av begrunnelsen som svarene på spørsmålene til EFTA-domstolen bør baseres på. Det er viktig å gjøre EFTA-domstolen kjent med de faktiske omstendigheter i saken for den nasjonale domstol og de relevante bestemmelser i nasjonal rett der disse er relevante for tolkningen av EØS-retten. Innleggene bør også inneholde forslag til svar som EFTA-domstolen bør gi på spørsmålene som er stilt.

Deltakerne i en rettergang ved en anmodning om rådgivende uttalelse har ikke anledning til å svare skriftlig på skriftlige innlegg inngitt av andre. Om den anser det nødvendig kan EFTA-domstolen be partene om ytterligere avklaringer eller opplysninger, men utenom dette må alle svar på andre parter skriftlige innlegg gis muntlig under den muntlige del av rettergangen. For dette formål oversendes de skriftlige innlegg til alle som er innkalt til den muntlige høring, når den skriftlige del er avsluttet og de nødvendige oversettelser er gjort.

Å inngi skriftlige innlegg anbefales på det sterkeste siden det gis meget begrenset tid til muntlige innlegg under høringen. Imidlertid beholder enhver part eller stat eller institusjon, inkludert de som ikke har inngitt skriftlige innlegg, retten til å delta i den muntlige høring og komme med argumenter, særlig for å svare på andres skriftlige argumenter.

Domstolen har bestemt at alle skriftlige innlegg som inngis i forbindelse med anmodninger om rådgivende uttalelse som er registrert etter 1. januar 2021, skal offentliggjøres på EFTA-domstolens nettsted så snart dommen er avsagt. Dersom et innlegg inneholder fortrolig eller sensitiv informasjon som ikke bør offentliggjøres, bør det også sendes inn en ikke-fortrolig versjon.

11. Fremskyndet behandling

På begjæring fra en anmodende nasjonal domstol eller fra en av hovedpartene i et direkte søksmål, kan presidenten unntaksvis, etter å ha hørt den andre part (direkte søksmål) og saksforberedende dommer, beslutte at en sak skal behandles etter reglene om fremskyndet behandling. En slik beslutning kan treffes når saken haster spesielt mye og det er påkrevd med en rask avgjørelse. Fremskyndet behandling innebærer at visse generelle bestemmelser i rettergangsordningen fravikes, spesielt med hensyn til frister. Reglene om fremskyndet behandling finnes i rettergangsordningen artiklene 98 og 99 (rådgivende uttalelser) og rettergangsordningen artiklene 116 til 119 (direkte søksmål).

Ved direkte søksmål må begjæringen om fremskyndet behandling av en sak fremsettes i et særskilt dokument som innleveres samtidig med stevningen som innleder rettergangen, eventuelt i tilsvaret.

Ved fremskyndet behandling blir den muntlige del av rettergangen viktigere ettersom den skriftlige behandling oftest blir kortere.

12. Midlertidige tiltak

a. Begjæring om midlertidige tiltak

Begjæringer om midlertidig tiltak kan bare fremsettes i forbindelse med et direkte søksmål, og kan bare fremsettes av en som er part i rettergangen for EFTA-domstolen og må gjelde denne rettergang.

Begjæringen om midlertidig tiltak må fremsettes i et eget dokument og må oppfylle vilkårene i rettergangsordningen artikkel 140. Den kan innleveres samtidig med stevningen som innleder rettergangen.

Ettersom begjæringer om midlertidige tiltak gjelder saker som det haster å få avgjort, bør de inneholde en konsis beskrivelse av de faktiske og rettslige grunner begjæringen baserer seg på. Begjæringen om midlertidig tiltak bør i seg selv inneholde alle opplysninger presidenten eller eventuelt EFTA-domstolen trenger for å avgjøre om begjæringen skal tas til følge.

Begjæringen om midlertidig tiltak vil bli forkynt for den andre part, som kan gis en kort frist for å fremsette skriftlige eller muntlige innlegg. Presidenten bestemmer om det skal avholdes høring, og om han selv vil avgjøre saken eller forelegge den for EFTA-domstolen i plenum.

Dersom saken haster spesielt mye, kan presidenten treffe en beslutning umiddelbart, altså uten å avvente skriftlige innlegg fra den andre part. I slike tilfelle er beslutningen midlertidig i den forstand at den ikke innebærer at behandlingen av begjæringen om det midlertidige tiltak er avsluttet. Den andre part anmodes deretter om å inngi skriftlige innlegg. Det siste trinn er en (annen) beslutning som avslutter behandlingen av begjæringen om midlertidige tiltak og som bekrefter eller endrer den første (midlertidige) beslutning.

b. Høring av begjæringer om midlertidige tiltak

Før en beslutning om midlertidig tiltak treffes, får partene som hovedregel fremsette sine synspunkter for presidenten. Slike høringer kan være mindre formelle enn et rettsmøte og kan til og med holdes for lukkede dører.

Det er viktig å huske at slike høringer ikke har til formål å gi partene mulighet til å ta opp sakens realitet. Domstolens beslutning om et midlertidig tiltak er uten betydning for domstolens avgjørelse i hovedsaken (rettergangsordningen artikkel 142 nr. 4).

13. Intervensjon

Intervensjoner er regulert i vedtektene artikkel 36 og rettergangsordningen artiklene 112 til 115. Intervensjon er bare mulig ved direkte søksmål (en intervenient i den nasjonale rettergang vil automatisk betraktes som part, ikke intervenient, i en rettergang i forbindelse med en anmodning til domstolen om rådgivende uttalelse). Påstandene som nedlegges i begjæringen om intervensjon må være begrenset til å støtte en av partenes argumenter. Følgelig må intervenienten godta saken slik den står på intervensjonstidspunktet (rettergangsordningen artikkel 112).

Prosessen ved intervensjoner er todelt:

- (a) begjæring om intervensjon,
- (b) intervenientens faktiske deltakelse i rettergangen.

a. Begjæring om intervensjon

En part som ønsker å intervenere må fremsette en *begjæring om intervensjon*. Dette dokument må inneholde all informasjon presidenten eller eventuelt EFTA-domstolen måtte trenge for å avgjøre begjæringen om intervensjon. Før begjæringen avgjøres, anmodes partene om å fremsette skriftlige - og unntaksvis muntlige - innlegg om intervensjonen bør tillates. Partene kan samtidig bli bedt om å underrette EFTA-domstolen om de har til hensikt å utøve retten til fortrolighet (rettergangsordningen artikkel 115 nr. 1).

b. Beregning av frister i forbindelse med intervensjon

Stevninger i direkte søksmål offentliggjøres i *Den europeiske unions tidende og EØS-tillegget*. Fristen for å begjære intervensjon er seks uker fra datoen for offentliggjøring av meldingen (rettergangsordningen artikkel 113 nr. 1). Begjæringer om intervensjon som innleveres etter utløpet av denne frist, men før avgjørelsen om å åpne den muntlige del av rettergangen er truffet, kan tas i betraktning. I slike saker har intervenienten bare anledning til å fremsette anførsler under den muntlige del av rettergangen (rettergangsordningen artikkel 113 nr. 2).

c. Intervenientens deltakelse i rettergangen

Når begjæringen om intervensjon blir tatt til følge, blir intervenienten anmodet om å innlevere et *intervensjonsinnlegg* innen en viss frist. Etter at intervensjonsinnlegget er inngitt, har partene anledning til å fremsette anførsler.

14. Praktiske råd

a. Utarbeidelse og utforming av prosesskrift

De grunnleggende formelle kravene til innlevering av prosesskrift er fastsatt i rettergangsordningen artikkel 54. For prosesskrift er det viktigste krav at det er klart, konsist og fullstendig. Gjentakelser skal unngås. EFTA-domstolen bør kunne få oversikt over de viktigste faktiske og rettslige omstendigheter bare med én enkelt gjennomlesning.

Siden prosesskriftene skal leses av mennesker med ulik kulturell bakgrunn og noen ganger må oversettes til engelsk, bør prosessfullmektigene bruke et klart og godt språk og unngå nasjonal eller lokal sjargong.

Prosesskrift skal ha en klar og logisk struktur og være inndelt i separate deler med overskrifter og nummererte avsnitt. I komplekse saker kan det være nyttig med en innholdsfortegnelse i tillegg til et sammendrag av fremsatte anførsler og argumenter.

b. Disposisjon for stevninger

En *stevning* bør inneholde:

- opplysninger om typen tvist saken gjelder, og hva slags beslutning det nedlegges påstand om: ugyldighetssøksmål, begjæring om midlertidig tiltak osv.;
- en kort redegjørelse for de relevante faktiske forhold;
- henvisninger til relevante EØS-rettslige bestemmelser (EØS-avtalens hoveddel og/eller dens protokoller og vedlegg samt de rettsakter som er omhandlet i dem);
- alle rettslige anførsler som stevningen baserer seg på;
- argumentene som hver av anførslene bygger på; disse må inneholde relevante henvisninger til rettspraksis fra EU-domstolen og EFTA-domstolen;
- påstander, på grunnlag av rettslige anførsler og argumenter.

Det er ønskelig at strukturen i *tilsvaret* og tilsvarende prosesskrift ligger tett opp til strukturen i resonnementet i det prosesskrift dokumentet er et svar på.

Det bør også pekes på at innledende prosesskrift (stevning og tilsvaret) må angi alle bevis som vil bli ført for hvert av de faktiske forhold saken gjelder. Imidlertid kan nye bevis legges frem i en replikk eller duplikk (i

motsetning til regelen som forbyr nye rettslige anførsler), forutsatt at det gis en tilstrekkelig begrunnelse for at beviset ikke er fremlagt tidligere (rettergangsordningen artikkel 111 nr. 1).

c. Disposisjon for skriftlige innlegg

Skriftlige innlegg i forbindelse med en *rettergang ved en anmodning om rådgivende uttalelse* bør inneholde:

- de relevante faktiske forhold i saken og gjeldende nasjonal lovgivning;
- relevante EØS-rettslige bestemmelser;
- rettslige anførsler, herunder relevante henvisninger til rettspraksis fra EU-domstolen og EFTA-domstolen;
- forslag til svar som EFTA-domstolen bør gi på spørsmålene den har blitt forelagt av den nasjonale domstol.

Dersom en part godtar de faktiske forhold slik de er beskrevet i anmodningen om rådgivende uttalelse, vil det være tilstrekkelig med en henvisning til anmodningen.

d. Dokumenter vedlagt prosesskriftet

Etter rettergangsordningen artikkel 54 nr. 5 må dokumenter den enkelte part gjør gjeldende. Med mindre det foreligger ekstraordinære omstendigheter og partene samtykker til det, vil EFTA-domstolen se bort fra dokumenter som innleveres etter fastsatte frister eller fremlegges under rettsmøtet.

Bare relevante dokumenter som partene baserer sine argumenter på, må vedlegges prosesskriftet. Der dokumentene er av et visst omfang er det ikke bare tillatt, men faktisk også å foretrekke at kun et utdrag vedlegges prosesskriftet, samtidig som et eksemplar av dokumentet i sin helhet innleveres på EFTA-domstolens kontor.

Etter rettergangsordningens artikkel 29(3) skal alle underlagsdokument forelagt domstolen være på engelsk eller være vedlagt en engelsk oversettelse, men mindre Domstolen beslutter noe annet.

Prosessfullmektigen kan i alle saker sende inn uoffisielle oversettelser av prosesskrift og vedlegg.

e. Sitater

Ved sitater fra dommer fra EFTA-domstolen, EU-domstolen, Underretten eller noen annen domstol anmodes prosessfullmektigene om å gi fullstendige opplysninger, herunder partenes navn eller i det minste saksøkers navn. Ved sitat av en passasje fra en dom eller en uttalelse fra generaladvokaten ved EU-domstolen, bes de dessuten om å angi nummer på avsnittet der den aktuelle passasjen finnes («pin cite»).

For å lette dette arbeid foreslår EFTA-domstolen en egnet form for sitering som brukes i dommene fra EFTA-domstolen, EU-domstolen og Underretten, for eksempel:

For EFTA-domstolen:

- Saksnummer, partenes navn, sitert avsnitt (alternativ 1),
- Saksnummer, partenes navn, dommens dato, sitert avsnitt (alternativ 2).

Eks.: Sak E-2/18 *Concordia*, dom av 14. mai 2019, avsnitt 47.

For EU-domstolen: dommen i *Kommisjonen mot Portugal*, C-171/02, EU:C:2004:270.

For Underretten: dommen i *CETM mot Kommisjonen*, T-55/99, EU:T:2000:223.

Henvisninger til EFTA-domstolens samling kan tas med for dommer publisert der.

Eks.: Sak E-3/04 *Tsomakas and Others*, EFTA Ct. Rep. 2004 s. 95, avsnitt 28.

C. Muntlig del av rettergangen

---

1. Forberedelser til rettsmøtet

Etter at partene har innlevert alle sine prosesskrift, blir nøyaktig dato for rettsmøtet fastsatt av presidenten og meddelt partene av EFTA-domstolens kontor.

Ved forberedelsene til rettsmøtet kan dommerne sende ut spørsmål til partene og deltakerne. De kan også bli bedt om å drøfte visse spørsmål i større detalj eller å konsentrere sine anførsler om bestemte retts spørsmål.

Partene besvarer spørsmålene muntlig under rettsmøtet, med mindre annet blir bestemt.

I denne del av rettergangen har EFTA-domstolen også adgang til å fastsette tiltak for tilrettelegging av rettergangen (rettergangsordningen artikkel 56 nr. 1).

EFTA-domstolen godtar ikke at notater til muntlige innlegg legges inn i saksmappen.

2. Rettsmøterapport

Omtrent tre uker før rettsmøtet oversendes *rettsmøterapporten* til alle som skal delta i rettergangen. Rapporten utarbeides av saksforberedende dommer.

Etter å ha mottatt rettsmøterapporten anmodes partene om å kontrollere at rapporten gir et tilfredsstillende bilde av deres synspunkter slik disse er uttrykt i prosesskriftene. Dersom prosessfullmektigene kommer til at dette ikke er tilfelle, kan de underrette justissekretæren og foreslå rettelser eller endringer som vedkommende anser nødvendige eller hensiktsmessige. Det må imidlertid understrekes at rettsmøterapporten etter sin art er en rapport som den saksforberedende dommer legger frem for de andre dommerne, og at det er denne dommer som avgjør om den må endres.

3. Formålet med den muntlige del av rettergangen

Både ved direkte søksmål og retterganger ved anmodninger om rådgivende uttalelse er formålet med den muntlige del av rettergangen å

- svare på de skriftlige og muntlige argumenter de andre parter har fremsatt,
- gi et sterkt konsentrert sammendrag av hver av partenes standpunkt, dersom dette er nødvendig, med vekt på de viktigste anførsler som er tatt opp i de skriftlige innlegg,
- redegjøre nærmere i detalj for de mer komplekse punktene og fremheve de viktigste punkter,
- svare på spørsmålene EFTA-domstolen stiller.

Den muntlige del av rettergangen ved en anmodning om rådgivende uttalelse gir prosessfullmektigene mulighet til å svare kort på hovedargumentene anført i andre skriftlige innlegg.

Den muntlige del av rettergangen må imidlertid betraktes som et *supplement til den skriftlige del*, og bør ikke inneholde gjentakelser av det som allerede har blitt anført skriftlig.

4. Deltakelse via videokonferanse

Parter i rettergangen for den nasjonale domstol og interesserte personer som definert i artikkel 1(1)(f) RoP, kan delta via videokonferanse i muntlige høringer i rettergang for rådgivende uttalelser.

I rettergang for direktesaker kan interesserte personer delta via videokonferanse. Saksøker, saksøkte og intervenienter må delta personlig med mindre Presidenten beslutter noe annet etter begrunnet søknad.

5. Gjennomføring av den muntlige del av rettergangen

Før den muntlige høring begynner, innkaller vanligvis presidenten prosessfullmektigene til et kort forberedende møte for å avklare hvordan høringen skal gjennomføres. I den forbindelse kan EFTA-domstolen opplyse om forhold den ønsker skal tas opp i de muntlige innlegg, eller om spørsmål den vil stille.

Som hovedregel innledes høringen med at presidenten erklærer retten for satt og presenterer EFTA-domstolen. Justissekretæren introduserer saken, og saksforberedende dommer anmodes om å gi en presentasjon av saken. Prosessfullmektigene blir så bedt om å fremsette muntlige innlegg, hvor saksøkers prosessfullmektig starter først, etterfulgt av saksøktes prosessfullmektig, før partsrepresentantene for stater og institusjoner. Tilsvarende vil, i rettergangen ved en anmodning om rådgivende uttalelse, saksøkeren i saken for den nasjonale domstol bli gitt ordet først, osv. Høringen avsluttes vanligvis med at prosessfullmektiger som ønsker det holder korte sluttinnlegg. Prosessfullmektigene bør være klar over at dommerne kan stille spørsmål under den muntlige del av rettergangen.

6. Språkbegrensninger osv.

Bare prosessfullmektiger som representerer partene for den nasjonale domstol i retterganger ved anmodninger om rådgivende uttalelse, er fritatt fra å bruke engelsk. Alle andre prosessfullmektiger som opptrer for EFTA-domstolen, herunder partsrepresentantene for EFTA- og EU-statene, må dermed bruke engelsk i sine skriftlige og muntlige innlegg. I en rettergang ved en anmodning om rådgivende uttalelse holder imidlertid prosessfullmektigene for partene i praksis nesten alltid sine muntlige innlegg på engelsk. Ved å bruke engelsk unngår man å måtte bruke simultantolkning. Slik kan prosessfullmektigene henvende seg direkte til EFTA-domstolen og kommunisere spontant med EFTA-domstolen ved å besvare spørsmål fra dommerne. Dette forhindrer også at viktige argumenter går tapt i tolkingen.

Av hensyn til partene de representerer, bør prosessfullmektigene snakke tydelig og ha god struktur, bruke enkle ord og korte setninger og unngå lokal sjargong og uvanlige uttrykk.

I tilfeller der prosessfullmektigen har bestemt seg for å følge en tekst forberedt på forhånd, er det spesielt viktig å bruke korte setninger og tale med normal hastighet.

Det gjøres opptak av alle muntlige innlegg, men opptakene blir bare brukt for EFTA-domstolens interne formål. Prosessfullmektigene bør huske å slå på mikrofonen og snakke direkte inn i den.

7. Tillatt taletid for EFTA-domstolen

Som hovedregel er taletiden for hver av hovedpartene begrenset til *30 minutter*. Andre deltakere får vanligvis *inntil 15 minutter*. Denne begrensning gjelder bare muntlige innlegg og inkluderer ikke tid for å svare på spørsmål fra dommerne. Før den muntlige høring vil prosessfullmektigene bli informert om hvor lang tid de har til rådighet.

Presidenten kan gi unntak fra disse tidsbegrensningene dersom omstendighetene tilsier det. Skulle dette være nødvendig, må det sendes en søknad til justissekretæren med en detaljert redegjørelse og opplysninger om hvor lang tid som anses nødvendig. For å kunne bli tatt i betraktning bør søknaden sendes til EFTA-domstolen straks etter at innkallingen til den muntlige høring er mottatt.

Dersom en part representeres av mer enn én prosessfullmektig kan ikke mer enn to av dem fremsette muntlige innlegg, og deres innlegg må til sammen ikke overskride tidsbegrensningen angitt ovenfor. Svar på spørsmål dommerne stiller, og replikker til andre prosessfullmektigers innlegg, kan imidlertid gis av andre prosessfullmektiger enn dem som har holdt innlegg for EFTA-domstolen.

8. Behovet for muntlige innlegg

Det er hver enkelt prosessfullmektig som må vurdere om et muntlig innlegg virkelig er nødvendig i lys av formålet med den muntlige del av rettergangen, eller om det vil være tilstrekkelig med en henvisning til de skriftlige innlegg eller prosesskrift. Dersom en part avstår fra muntlig innlegg vil dette aldri bli oppfattet som at vedkommende part slutter seg til argumentene den andre part har presentert.

9. Utelatelse av høring

EFTA-domstolen kan i enkelte saker, forutsatt uttrykkelig samtykke fra partene, beslutte å utelate den muntlige del av rettergangen (rettergangsordningen artikkel 70).

10. Praktiske råd

a. Utsettelse av høringen

EFTA-domstolen vil etterkomme anmodninger om utsettelse bare dersom det foreligger tvingende grunner.

b. Antrekk

Advokater plikter å møte for EFTA-domstolen i den kappe de bruker i nasjonale domstoler. Det er ikke kappeplikt for personer som opptrer for EFTA-domstolen som partsrepresentanter, men de kan bære kappe om de så ønsker. Denne regel gjelder ikke høringer om midlertidige tiltak, der verken dommere eller prosessfullmektiger trenger å bære kappe. Ettersom EFTA-domstolen ikke har reservekapper å låne ut, må advokatene ha med egne kapper til høringene.

c. Henvendelser til EFTA-domstolen

Den vanlige måte å henvende seg til EFTA-domstolen på er «Mr/Madam President and Members of the Court» eller «My Lords and/or Ladies». Dette kan innimellom forkortes til «the Court», som i «the Court will be aware that...».

d. Sted for den muntlige høring

Det er ikke alltid mulig å gjennomføre muntlige høringer i EFTA-domstolens lokaler i 1 rue du Fort Thüngen i Luxembourg (i dagligtale omtalt som «Hemicycle»). Av den grunn kan det gjennomføres høringer i andre lokaler i Luxembourg som er leid for formålet. Prosessfullmektigene må notere seg den nøyaktige adresse der høringen skal finne sted, som angitt i innkallingen til høringen.

Ved EFTA-domstolens lokaler i Luxembourg kan prosessfullmektigene bli bedt om å fremvise identitetskort eller annen legitimasjon ved inngangen til bygningen.

For høringer som avholdes digitalt, vil prosessfullmektigene på forhånd motta informasjon fra EFTA-domstolens kontor om hvordan høringen vil bli gjennomført.

**VEILEDNING I FORBINDELSE MED
ANMODNINGER OM RÅDGIVENDE
UTTALELSER FOR NASJONALE
DOMSTOLER**

Veiledning i forbindelse med anmodninger om rådgivende uttalelser for nasjonale domstoler

---

Utviklingen av rettsordenen i EØS er blant annet et resultat av samarbeidet mellom EFTA-domstolen og nasjonale domstoler gjennom anmodninger om rådgivende uttalelse etter artikkel 34 i Avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et Overvåkningsorgan og en Domstol.

Denne veiledningen er utarbeidet for alle interesserte parter, særlig nasjonale domstoler. Formålet er å legge til rette for at dette samarbeidet skal fungere effektivt og gjøre det mulig for EFTA-domstolen å gi nasjonale domstoler nyttige svar på deres spørsmål.

Det må understrekes at veiledningen ikke er bindende eller har noen betydning for tolkningen av bestemmelsene om rettergangen ved anmodninger om rådgivende uttalelse. Den inneholder kun praktisk informasjon basert på erfaring med rettergang ved anmodninger om rådgivende uttalelse.

Enhver domstol i en EFTA-stat som er part i EØS-avtalen (Island, Liechtenstein og Norge) kan anmode EFTA-domstolen om å tolke en EØS-rettslig bestemmelse, enten i EØS-avtalens hoveddel, dens protokoller og vedlegg eller i de rettsakter som er omhandlet der, dersom den anser at dette er nødvendig for at den skal kunne avgjøre en sak den har til behandling.

Anmodningen om rådgivende uttalelse må være begrenset til tolkningen av en EØS-rettslig bestemmelse, siden EFTA-domstolen ikke har myndighet til å tolke nasjonal lovgivning. Det er opp til den anmodende domstol å anvende den aktuelle EØS-regel på den konkrete sak den har til behandling.

Anmodningen om rådgivende uttalelse til EFTA-domstolen kan sendes inn i enhver form som er tillatt etter nasjonal prosessrett. Dette vil som oftest innebære at den nasjonale rettergang utsettes inntil EFTA-domstolen har avgitt sin uttalelse, men beslutningen om å utsette rettergangen er detalene den nasjonale domstol som treffer i samsvar med nasjonal lovgivning.

Anmodningen om rådgivende uttalelse til EFTA-domstolen kan skrives på den nasjonale domstols språk. I så tilfelle vil anmodningen bli oversatt til engelsk, som er EFTA-domstolens språk. Spørsmål som gjelder tolkning av EØS-retten kan være av allmenn interesse, og EFTA-statene, EFTAs overvåkingsorgan, Europakommisjonen og EUs medlemsstater har rett til å gi innlegg. Det er derfor ønskelig at anmodningen formuleres så klart og presist som mulig.

Anmodningen om rådgivende uttalelse bør inneholde en kortfattet, men tilstrekkelig fyllestgjørende begrunnelse til at EFTA-domstolen og parter som skal underrettes, slik at alle får en klar forståelse av hovedsakens faktiske og rettslige sammenheng.

Den bør særlig inneholde:

- en redegjørelse for de faktiske forhold som er vesentlige for en full forståelse av hovedsakens rettslige betydning,
- en beskrivelse av og redegjørelse for den nasjonale lovgivning som kan få anvendelse,
- en redegjørelse for begrunnelsen for at den nasjonale domstol forelegger spørsmålet eller spørsmålene for EFTA-domstolen,
- dersom det er relevant, et sammendrag av partenes anførsler, og
- navn og kontaktopplysninger for partenes representanter.

Målet er at EFTA-domstolen skal være i stand til å gi den nasjonale domstol et svar den vil ha nytte av.

Den nasjonale domstol bør sikre at alle relevante opplysninger tas med i selve anmodningen. Anmodningen bør normalt ikke ha vedlegg. EFTA-domstolen kan imidlertid be om relevante dokumenter når det er nødvendig.

En nasjonal domstol kan anmode EFTA-domstolen om en rådgivende uttalelse så snart den kommer til at en uttalelse om tolkningen av en eller flere bestemmelser i EØS-retten er nødvendig for at den skal kunne avsi dom. Det må imidlertid understrekes at det ikke er EFTA-domstolens oppgave å avgjøre faktum eller avklare tvister om tolkningen eller anvendelsen av nasjonal lovgivning. Den nasjonale domstol kan derfor se det mer hensiktsmessig å anmode om en rådgivende uttalelse når den nasjonale rettergang har kommet til et punkt der den nasjonale domstol kan fastsette den rettslige og faktiske sammenheng for spørsmålene som skal forelegges i anmodningen.

Den nasjonale domstol bør sende anmodningen om rådgivende uttalelse direkte til EFTA-domstolen, per e-post til cases@eftacourt.int og per rekommandert brev til:

EFTA-domstolen
- Domstolens kontor -
1, rue du Fort Thüngen
L-1499 Luxembourg

Tlf. (+352) 42 10 81

Domstolens kontor vil holde kontakten med den nasjonale domstol til den rådgivende uttalelsen er avgitt, og sende den kopier av de ulike dokumentene (særlig skriftlige innlegg og rettsmøterapporten). EFTA-domstolen vil også sende sin rådgivende uttalelse til den nasjonale domstol. EFTA-domstolen vil sette pris på å bli informert om hvordan dens rådgivende uttalelse blir anvendt i den nasjonale rettergang, og ønsker tilsendt en kopi av den nasjonale domstols endelige avgjørelse.

EFTA-domstolen har bestemt at alle anmodninger om rådgivende uttalelse som den mottar fra og med 1. januar 2021, skal offentliggjøres på EFTA-domstolens nettsted så snart de er oversatt og originalen er mottatt.

Dersom en nasjonal domstol på noe tidspunkt i prosessen i forbindelse med en rådgivende uttalelse har spørsmål om rettergangen for EFTA-domstolen eller spørsmål i den forbindelse, må medlemmene av den nasjonale domstol gjerne ta kontakt med justissekretæren eller advokaten/administrator ved EFTA-domstolens kontor. Det samme gjelder eventuelle spørsmål den nasjonale domstol måtte ha mens saken er under behandling i EFTA-domstolen.

Foreleggelsen av en anmodning om rådgivende uttalelse for EFTA-domstolen er gratis. EFTA-domstolen treffer ingen avgjørelse om saksomkostninger.

**Avtale om Det europeiske
økonomiske samarbeidsområde
(hoveddelen)**

Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde*

Det Europeiske Fellesskap, Kongeriket Belgia, Republikken Bulgaria, Den tsjekkiske republikken, Kongeriket Danmark, Forbundsrepublikken Tyskland, Republikken Estland, Republikken Hellas, Kongeriket Spania, Republikken Frankrike, Republikken Kroatia, Irland, Republikken Italia, Republikken Kypros, Republikken Latvia, Republikken Litauen, Storhertugdømmet Luxemborg, Ungarn, Republikken Malta, Kongeriket Nederland, Republikken Østerrike, Republikken Polen, Republikken Portugal, Romania, Republikken Slovenia, Den slovakiske republikken, Republikken Finland, Kongeriket Sverige, Det forente kongeriket Storbritannia og Nord-Irland, og Island, Fyrstedømmet Liechtenstein, Kongeriket Norge heretter kalt avtalepartene –¹

Som er overbevist om det bidrag et Europeisk Økonomisk Samarbeidsområde vil gi til oppbyggingen av et Europa grunnlagt på fred, demokrati og menneskerettigheter,

Som bekrefter den betydelige vekt de tillegger de særlige forbindelser mellom De europeiske fellesskap, deres medlemsstater og EFTA-statene, forbindelser som har sitt grunnlag i nærhet, tradisjonelle felles verdier og europeisk identitet,

Som er bestemt på å bidra til verdensomspennende handelsliberalisering og samarbeid, på grunnlag av markedsøkonomi, særlig i samsvar med bestemmelsene i Generalavtalen om tolltariffer og handel og Konvensjonen om Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling,

Som tar i betraktning at formålet er å opprette et dynamisk og ensartet Europeisk Økonomisk Samarbeidsområde, som er grunnlagt på felles regler og like konkurransevilkår, som har tilstrekkelige håndhevelsesmidler, også på domstolsplan, og som er oppnådd på grunnlag av likhet og gjensidighet og en samlet balanse av fordeler, rettigheter og forpliktelser for avtalepartene,

Som er bestemt på å sørge for den størst mulige gjennomføring av fritt varebytte og fri bevegelse for personer, tjenester og kapital innen hele Det europeiske økonomiske samarbeidsområde samt et styrket og utvidet samarbeid om politikk som gjelder alle disse frihetene, og på tilgrensende områder,

* Teksten er levert av Lovdata.

Som tilstreber å fremme en harmonisk utvikling av det europeiske økonomiske samarbeidsområde, og som er overbevist om nødvendigheten av å bidra til, ved gjennomføringen av denne avtale, å minske de økonomiske og sosiale forskjeller mellom regionene,

Som ønsker å bidra til å styrke samarbeidet mellom medlemmene av Europaparlamentet og EFTA-statenes nasjonalforsamlinger samt mellom arbeidslivets parter i De europeiske fellesskap og i EFTA-statene,

Som er overbevist om den viktige rolle individene vil spille i Det europeiske økonomiske samarbeidsområde ved at de utøver de rettigheter som er gitt dem i avtalen, og ved domstolenes forsvar av disse rettigheter,

Som er bestemt på å bevare, verne og forbedre miljøets kvalitet og sikre en forsiktig og fornuftig utnyttelse av naturressursene, særlig på grunnlag av prinsippet om en bærekraftig utvikling samt føre var-prinsippet og prinsippet om forebyggende tiltak,

Som er bestemt på å legge til grunn et høyt beskyttelsesnivå med hensyn til helse, sikkerhet og miljø i den videre utviklingen av lovregler,

Som merker seg betydningen av utviklingen av den sosiale dimensjon, herunder lik behandling av kvinner og menn, i Det europeiske økonomiske samarbeidsområde, og som ønsker å sikre økonomisk og sosialt fremskritt og legge forholdene til rette for full sysselsetting, en bedret levestandard og bedre arbeidsvilkår innen Det europeiske økonomiske samarbeidsområde,

Som er bestemt på å fremme forbrukernes interesser og å styrke deres stilling på markedet, med sikte på et høyt nivå for forbrukervern,

Som legger vekt på det felles formål å styrke det vitenskapelige og teknologiske grunnlag for europeisk industri og å oppmuntre den til å bli mer konkurransedyktig på internasjonalt nivå,

Som tar i betraktning at inngåelsen av denne avtale ikke på noen måte skal berøre muligheten for noen EFTA-stat til å tiltre De europeiske fellesskap,

Som tar i betraktning at avtalepartenes formål, med full respekt for domstolenes uavhengighet, er å nå frem til og opprettholde en lik fortolkning og anvendelse av denne avtale og de bestemmelser i Fellesskapets regelverk som i det vesentlige er gjengitt i denne avtale, og å nå frem til lik behandling av enkeltpersoner og markedsdeltagere med hensyn til de fire friheter og konkurransevilkårene,

Som tar i betraktning at denne avtale ikke begrenser avtalepartenes selvstendige beslutningsmyndighet eller deres kompetanse til å inngå traktater, med forbehold for bestemmelsene i denne avtale og de begrensninger som følger av folkeretten
– Har besluttet å inngå denne avtale:

- 1 Listen over avtaleparter i første avsnitt i fortalen til EØS-avtalens hoveddel er endret ved Avtale 14 okt 2003 om Den tsjekkiske republikkens, Republikken Estlands, Republikken Kypros', Republikken Latvias, Republikken Litauens, Republikken Ungarns, Republikken Maltas, Republikken Polens, Republikken Slovenias og Den slovakiske republikkens deltakelse i Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (med ikrafttredelse fra 1 mai 2004), ved Avtale 25 juli 2007 om Republikken Bulgarias og Romanias deltakelse i Det europeiske økonomiske samarbeidsområde, midlertidig i kraft fra 1 aug 2007, endelig fra 9 nov 2011, og ved Avtale 11 apr 2014 om Republikken Kroatias deltakelse i Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (med midlertidig ikrafttredelse 12 apr 2014 iht. brevveksling mellom Norge og EU 11 apr 2014).

Del I Formål og prinsipper

Art 1

1. Formålet med denne assosieringsavtale er å fremme en vedvarende og balansert styrking av handel og økonomiske forbindelser mellom avtalepartene, med like konkurransevilkår og overholdelse av de samme regler, med sikte på å opprette et ensartet Europeisk Økonomisk Samarbeidsområde, heretter kalt EØS.
2. For å nå de mål som er satt i nr. 1, skal samarbeidet i samsvar med bestemmelsene i avtalen omfatte:
  - a) fritt varebytte,
  - b) fri bevegelighet for personer,
  - c) fri bevegelighet for tjenester,
  - d) fri bevegelighet for kapital,
  - e) opprettelse av et system som sikrer at konkurransen ikke vriss, og at reglene overholdes på samme måte, og
  - f) nærmere samarbeid på andre områder, slik som forskning og utvikling, miljø, utdanning og sosialpolitikk.

Art 2

I denne avtale menes med

- a) «avtale»: avtalens hoveddel, dens protokoller og vedlegg samt de rettsakter som er omhandlet i dem,¹
- b) «EFTA-stater»: Island, Fyrstedømmet Liechtenstein, Kongeriket Norge,²
- c) «avtaleparter», når det gjelder Fellesskapet og EFs medlemsstater: Fellesskapet og EFs medlemsstater, eller Fellesskapet eller EFs medlemsstater. Betydningen som skal legges i betegnelsen i det enkelte tilfelle, må utledes fra de aktuelle bestemmelser i denne avtale og fra den myndighet som er tillagt henholdsvis Fellesskapet og EFs medlemsstater slik den fremgår av Traktaten om opprettelse av Det europeiske økonomiske fellesskap.³
- d) «tiltredelsesakten av 16 april 2003»: Akten om tiltredelsesvilkårene for Den tsjekkiske republikken, Republikken Estland, Republikken Kypros, Republikken Latvia, Republikken Litauen, Republikken Ungarn, Republikken Malta, Republikken Polen, Republikken Slovenia og Den slovakiske republikken og tilpasningen av de traktater som er Den europeiske unions grunnlag, vedtatt i Aten 16 april 2003.⁴

- e) «tiltredelsesakten av 25 april 2005»: Akten om tiltredelsesvilkårene for Republikken Bulgaria og Romania og tilpasningen av de traktater som er Den europeiske unions grunnlag, vedtatt i Luxembourg 25 april 2005,⁵
- f) «tiltredelsesakten av 9. desember 2011»: Akten om tiltredelsesvilkårene for Republikken Kroatia og tilpasninger av traktaten om Den europeiske union, traktaten om Den europeiske unions virkeområde og traktaten om opprettelse av Det europeiske atomenergifelleskap, undertegnet i Brussel 9. desember 2011.⁶

0 Endret ved protokoll 17 mars 1993, avtale 14 okt 2003, avtale 25 juli 2007, avtale 11 apr 2014.

1 Jf. EØS-avtalens art. 119.

2 Endret ved Avtale 14 okt 2003 om Den tsjekkiske republikkens, Republikken Estlands, Republikken Kypros', Republikken Latvias, Republikken Litauens, Republikken Ungarns, Republikken Maltas, Republikken Polens, Republikken Slovenias og Den slovakiske republikkens deltakelse i Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (med ikrafttredelse fra 1 mai 2004), ved Avtale 25 juli 2007 om Republikken Bulgarias og Romanias deltakelse i Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (midlertidig i kraft fra 1 aug 2007, endelig fra 9 nov 2011), og ved Avtale 11 apr 2014 om Republikken Kroatiass deltakelse i Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (med midlertidig ikrafttredelse 12 apr 2014 iht. brevveksling mellom Norge og EU 11 apr 2014).

3 Endret ved Avtalen 14 okt 2003 nevnt i note 2.

4 Innsatt ved Avtalen 14 okt 2003 nevnt i note 2.

5 Innsatt ved Avtalen 25 juli 2007 nevnt i note 2.

6 Innsatt ved Avtalen 11 apr 2014 nevnt i note 2.

Art 3¹

Avtalepartene skal treffe alle generelle eller særlige tiltak som er egnet til å oppfylle de forpliktelser som følger av denne avtale.

De skal avholde seg fra alle tiltak som kan sette virkeliggjøringen av denne avtales mål i fare.

De skal videre lette samarbeidet innen rammen av denne avtale.

1 Sml. EU-traktaten art. 4 nr. 3, tidl. EF-traktaten art. 10 (før 1 mai 1999 art. 5).

Art 4¹

Enhver forskjellsbehandling på grunnlag av nasjonalitet skal være forbudt innenfor denne avtales virkeområde, med forbehold for de særbestemmelser den selv gir.

1 Sml. TEUV art. 18, tidl. EF-traktaten art. 12 (før 1 mai 1999 art. 6, før 1 nov 1993 art. 7).

Art 5

En avtalepart kan til enhver tid ta opp en sak av viktighet i EØS-komiteen eller EØS-rådet i samsvar med de nærmere regler i henholdsvis artikkel 92 nr. 2 og artikkel 89 nr. 2.

Art 6¹

Ved gjennomføringen og anvendelsen av bestemmelsene i denne avtale, og med forbehold for den fremtidige utvikling av rettspraksis, skal bestemmelsene, så langt de i sitt materielle innhold er identiske med de tilsvarende regler i Traktaten om opprettelse av Det europeiske økonomiske fellesskap og Traktaten om opprettelse av Det europeiske kull- og stålfellesskap og med rettsakter som er vedtatt i henhold til de to traktatene, fortolkes i samsvar med de relevante rettsavgjørelser som De europeiske fellesskaps domstol² har truffet før undertegningen av denne avtale.

1 Jf. ODA art. 3.

2 Nå Den europeiske unions domstol.

Art 7¹

Rettsakter som er omhandlet i eller inntatt i vedlegg til denne avtale eller i EØS-komiteens vedtak, skal være bindende for avtalepartene og skal være eller gjøres til del av deres interne rettsorden som følger:

- a) en rettsakt som tilsvarer en EØF-forordning skal som sådan gjøres til del av avtalepartenes interne rettsorden;
- b) en rettsakt som tilsvarer et EØF-direktiv skal overlate til avtalepartenes myndigheter å bestemme formen og midlene for gjennomføringen.

1 Sml. TEUV art. 288, tidl. EF-traktaten art. 249 (før 1 mai 1999 art. 189).

Del II

Det frie varebytte

Kapittel 1

Grunnleggende prinsipper

Art 8

1. I samsvar med bestemmelsene i denne avtale skal det innføres fritt varebytte mellom avtalepartene.
2. Med mindre annet er særskilt angitt, får artikkel 10 til 15, 19, 20 og 25 til 27 anvendelse bare for produkter med opprinnelse i avtalepartene.¹
3. Med mindre annet er særskilt angitt,² får bestemmelsene i denne avtale anvendelse bare for
  - a) varer som hører inn under kapittel 25 til 97 i det harmoniserte system for beskrivelse og koding av varer,³ med unntak av varer oppført i protokoll 2;⁴
  - b) varer oppført i protokoll 3⁵ i samsvar med de særlige bestemmelser som er fastsatt i protokollen.

1 Jf. EØS-avtalens protokoll 4 om opprinnelsesregler.

2 Jf. særlig EØS-avtalens art. 21.

3 Varenomenklatur vedtatt av det internasjonale Tollsamarbeidsrådet. Kap. 25-97 gjelder i det alt vesentlige industrivarer.

4 Gjelder eggehvitestoffer og visse fettsyrer.

5 Gjelder i det vesentlige handel med bearbejdede landbruksprodukter.

Art 9

1. Opprinnelsesreglene er inntatt i protokoll 4. De gjelder med forbehold for internasjonale forpliktelser som er eller måtte bli inngått av avtalepartene i henhold til Generalavtalen om tolltariffer og handel.
2. Med sikte på å videreføre det som er oppnådd i denne avtale, vil avtalepartene fortsette sine bestrebelser på ytterligere å forbedre og forenkle alle sider ved opprinnelsesreglene og å utvide tollsamarbeidet.
3. En første gjennomgåelse vil finne sted innen utgangen av 1993. Senere gjennomgøaelser vil finne sted med to års mellomrom. På grunnlag av gjennomgøaelsene skal avtalepartene avgjøre hvilke tiltak det vil være hensiktsmessig å ta inn i denne avtale.

Art 10

Toll på import og eksport og avgifter med tilsvarende virkning¹ skal være forbudt mellom avtalepartene. Med forbehold for de bestemmelser som er fastsatt i protokoll 5, skal dette gjelde også fiskaltoll.

¹ Sml. TEUV art. 30, tidl. EF-traktaten art. 25 (før 1 mai 1999 art. 12).

Art 11¹

Kvantitative importrestriksjoner og alle tiltak med tilsvarende virkning skal være forbudt mellom avtalepartene.

¹ Sml. TEUV art. 34, tidl. EF-traktaten art. 28 (før 1 mai 1999 art. 30).

Art 12¹

Kvantitative eksportrestriksjoner og alle tiltak med tilsvarende virkning skal være forbudt mellom avtalepartene.

¹ Sml. TEUV art. 35, tidl. EF-traktaten art. 29 (før 1 mai 1999 art. 34).

Art 13¹

Bestemmelsene i artikkel 11 og 12 skal ikke være til hinder for forbud eller restriksjoner på import, eksport eller transitt som er begrunnet ut fra hensynet til offentlig moral, orden og sikkerhet, vernet om menneskers og dyrs liv og helse, plantelivet, nasjonale skatter av kunstnerisk, historisk eller arkeologisk verdi eller den industrielle eller kommersielle eiendomsrett. Slike forbud eller restriksjoner må dog ikke kunne brukes til vilkårlig forskjellsbehandling eller være en skjult hindring på handelen mellom avtalepartene.

¹ Sml. TEUV art. 36, tidl. EF-traktaten art. 30 (før 1 mai 1999 art. 36).

Art 14¹

Ingen avtalepart skal på varer fra andre avtaleparter hverken direkte eller indirekte legge interne avgifter av noen art som er høyere enn de som direkte eller indirekte pålegges tilsvarende innenlandske varer.

Videre skal avtalepartene avholde seg fra å pålegge varer fra andre avtaleparter interne avgifter av en slik art at de indirekte beskytter produksjonen av andre varer.

¹ Sml. TEUV art. 110, tidl. EF-traktaten art. 90 (før 1 mai 1999 art. 95).

Art 15¹

For varer utført til en annen avtaleparts territorium kan refusjon av interne avgifter ikke overstige de avgifter som disse varer direkte eller indirekte har vært pålagt.

1 Sml. TEUV art. 111, tidl. EF-traktaten art. 91 (før 1 mai 1999 art. 96).

Art 16¹

1. Avtalepartene skal sikre at statlige handelsmonopoler blir tilpasset slik at det ikke vil forekomme noen forskjellsbehandling av statsborgere fra EFs medlemsstater og EFTA-statene når det gjelder vilkårene for forsyning og avsetning.
2. Bestemmelsene i denne artikkel skal anvendes på ethvert organ som avtalepartenes myndigheter rettslig eller faktisk, direkte eller indirekte, bruker til å kontrollere, styre eller merkbart påvirke importen eller eksporten mellom avtalepartene. Bestemmelsene skal også anvendes på monopoler som er delegert rettigheter av staten.

1 Sml. TEUV art. 37, tidl. EF-traktaten art. 31 (før 1 mai 1999 art. 37).

Kapittel 2 Landbruks- og fiskerivarer

Art 17

Vedlegg I inneholder særlige bestemmelser og ordninger om veterinære og plantesanitære forhold.

Art 18

Med forbehold for de særlige ordninger som gjelder handelen med landbruksvarer, skal avtalepartene sikre at ordningene etter artikkel 17 og 23 bokstav a) og b), når de anvendes for andre varer enn dem som går inn under artikkel 8 nr. 3, ikke motvirkes av andre tekniske handelshindringer. Artikkel 13 får anvendelse.

Art 19

1. Avtalepartene skal undersøke de vanskeligheter som måtte oppstå i handelen med landbruksvarer, og skal bestrebe seg på å finne egnede løsninger.

2. Avtalepartene skal fortsette sine bestrebelser med sikte på en gradvis liberalisering av handelen med landbruksvarer.
3. For dette formål vil avtalepartene innen utgangen av 1993 og senere med to års mellomrom gjennomgå vilkårene for handelen med landbruksvarer.
4. I lys av resultatene av gjennomgåelsene, innenfor rammen av dens enkeltes landbrukspolitikk og under hensyntagen til resultatene av Uruguay-runden vil avtalepartene innenfor rammen av denne avtale avgjøre videre reduksjoner av enhver form for handelshindringer innen landbrukssektoren, på preferansebasis, bilateral eller multilateral basis og på gjensidig fordelaktig basis, herunder handelshindringer som følger av statlige handelsmonopoler i landbrukssektoren.

Art 20

Bestemmelser og ordninger som får anvendelse på fisk og andre produkter fra havet er fastsatt i protokoll 9.

Kapittel 3 Samarbeid i tollsaker og om handelslettelser

Art 21

1. Avtalepartene skal forenkle grensekontroll og formaliteter med sikte på å lette handelen mellom dem. Bestemmelser om dette er inntatt i protokoll 10.
2. Avtalepartene skal bistå hverandre i tollsaker slik at tollovgivningen kan bli riktig anvendt. Bestemmelser om dette er inntatt i protokoll 11.
3. Avtalepartene skal styrke og utvide samarbeidet med henblikk på å forenkle prosedyrer for varehandelen, særlig i sammenheng med Fellesskapets programmer, prosjekter og tiltak med sikte på å tilrettelegge handelen, i samsvar med reglene inntatt i del VI.
4. Uten hensyn til artikkel 8 nr. 3 gjelder denne artikkel alle varer.

Art 22

En avtalepart som overveier å redusere det effektive nivå av sine tollsatser eller avgifter med tilsvarende virkning som anvendes overfor tredjestat som nyter godt av mestbegunstigelsesbehandling, eller som vurderer å suspendere anvendelsen av dem, skal så vidt mulig senest tre dager før iverksettelsen av reduksjonen eller suspensjonen meddele dette til EØS-komiteen. Avtaleparten skal ta til etterretning enhver merknad fra andre avtaleparter med hensyn til skjevheter som måtte oppstå av dette.

Kapittel 4 Andre regler om det frie varebytte

Art 23

Særlige bestemmelser og ordninger er fastlagt i:

- a) protokoll 12 og vedlegg II med hensyn til tekniske forskrifter, standarder, prøving og sertifisering,
- b) protokoll 47 med hensyn til avskaffelse av tekniske handelshindringer for vin,
- c) vedlegg III med hensyn til produktansvar.

Bestemmelsene får anvendelse på alle varer, med mindre annet er særskilt angitt.

Art 24

Vedlegg IV inneholder særlige bestemmelser og ordninger om energi.

Art 25

Når overholdelse av bestemmelsene i artikkel 10 og 12 fører til

- a) gjenutførsel til en tredjestat overfor hvilken den eksporterende avtalepart opprettholder kvantitative eksportrestriksjoner, toll eller tiltak eller avgifter med tilsvarende virkning for vedkommende vare, eller
- b) en alvorlig mangel på eller fare for alvorlig mangel på en vare som har avgjørende betydning for den eksporterende avtalepart,

og når de situasjoner som er nevnt ovenfor, fører til eller sannsynligvis vil føre til betydelige vanskeligheter for den eksporterende avtalepart, kan denne avtalepart treffe egnede tiltak i samsvar med de fremgangsmåter som er fastsatt i artikkel 113.

Art 26

Anti-dumping-tiltak, beskyttelsestoll og tiltak mot ulovlig handelspraksis som kan tilskrives tredjestat, skal ikke anvendes mellom avtalepartene, med mindre annet er særskilt angitt i denne avtale.¹

¹ Jf. EØS-avtalens protokoll 13 om ikke-anvendelse av anti-dumping og utjevningstiltak og omforenet møtereferat fra EØS-forhandl. «ad artikkel 26 og protokoll 13».

Kapittel 5 Kull- og stålprodukter

Art 27

Bestemmelser og ordninger om kull- og stålprodukter er fastsatt i protokoll 14 og 25.

Del III

Fri bevegelighet for personer, tjenester og kapital

Kapittel 1

Arbeidstagere og selvstendig næringsdrivende

Art 28¹

1. Fri bevegelighet for arbeidstagere skal gjennomføres mellom EFs medlemsstater og EFTA-statene.
2. Den frie bevegelighet innebærer at all forskjellsbehandling av arbeidstagere fra EFs medlemsstater og EFTA-statene på grunnlag av statsborgerskap skal avskaffes når det gjelder sysselsetting, lønn og andre arbeidsvilkår.
3. Med forbehold for de begrensninger som er begrunnet ut fra hensynet til den offentlige orden, sikkerhet og folkehelsen, skal den frie bevegelighet gi rett til
  - a) å ta faktisk tilbudt arbeid,
  - b) å flytte fritt innen territoriet til EFs medlemsstater og EFTA-statene i dette øyemed,
  - c) å oppholde seg på territoriet til en av EFs medlemsstater eller en EFTA-stat for å arbeide der i samsvar med de lover og forskrifter som gjelder for innenlandske arbeidstagere,
  - d) å bli boende på territoriet til en av EFs medlemsstater eller en EFTA-stat etter å ha hatt arbeid der.
4. Bestemmelsene i denne artikkel skal ikke anvendes på stillinger i den offentlige administrasjon.
5. Vedlegg V inneholder særlige bestemmelser om den frie bevegelighet for arbeidstagere.

¹ Sml. TEUV art. 45, tidl. EF-traktaten art. 39 (for 1 mai 1999 art. 48).

Art 29¹

For å gjennomføre den frie bevegelighet for arbeidstagere og selvstendig næringsdrivende skal avtalepartene, i samsvar med bestemmelsene i vedlegg VI, med hensyn til sosial trygghet særlig sikre arbeidstagere og selvstendig næringsdrivende og deres pårørende:

- a) at alle tidsrom som de enkelte nasjonale lovgivninger tillegger betydning for å oppnå og beholde retten til ytelser og for beregningen av dem, blir lagt sammen, og
- b) at ytelser som tilkommer personer bosatt på avtalepartenes territorium, blir utbetalt.

1 Sml. TEUV art. 48, tidl. EF-traktaten art. 42 (før 1 mai 1999 art. 51).

Art 30

For å lette adgangen til å starte og utøve virksomhet som arbeidstager og selvstendig næringsdrivende skal avtalepartene treffe de nødvendige tiltak, som fastsatt i vedlegg VII, for gjensidig godkjenning av diplomer, eksamensbevis og andre kvalifikasjonsbevis og samordning av de bestemmelser som avtalepartene har gitt ved lov eller forskrift om adgangen til å starte og utøve virksomhet som arbeidstager og selvstendig næringsdrivende.

Kapittel 2 Etableringsrett¹

1 Jf. norsk forbehold mot etablering innenfor fisket i EØS-avtalens vedlegg VIII punkt 10.

Art 31¹

1. I samsvar med bestemmelsene i denne avtale skal det ikke være noen restriksjoner på etableringsadgangen for statsborgere fra en av EFs medlemsstater eller en EFTA-stat på en annen av disse staters territorium. Dette skal gjelde også adgangen til å opprette agenturer, filialer eller datterselskaper for så vidt angår borgere fra en av EFs medlemsstater eller en EFTA-stat som har etablert seg på en av disse staters territorium.

Etableringsadgangen skal omfatte adgang til å starte og utøve selvstendig næringsvirksomhet og til å opprette og lede foretak, særlig selskaper som definert i artikkel 34 annet ledd, på de vilkår som lovgivningen i etableringsstaten fastsetter for egne borgere, med forbehold for bestemmelsene i kapitlet om kapital.

2. Vedlegg VIII til XI inneholder særlige bestemmelser om etableringsrett.

1 Sml. TEUV art. 49, tidl. EF-traktaten art. 43 (før 1 mai 1999 art. 52).

Art 32¹

Virksomhet som for en avtalepart innebærer, om enn bare leilighetsvis, utøvelse av offentlig myndighet, skal for denne avtaleparts vedkommende ikke omfattes av bestemmelsene i dette kapittel.

¹ Sml. TEUV art. 51, tidl. EF-traktaten art. 45 (før 1 mai 1999 art. 55).

Art 33¹

Bestemmelsene i dette kapittel og tiltak truffet med hjemmel i disse bestemmelsene, skal ikke hindre at bestemmelser om særbehandling av fremmede statsborgere får anvendelse når de er fastsatt ved lov eller forskrift og begrunnet med hensynet til offentlig orden, sikkerhet og folkehelsen.

¹ Sml. TEUV art. 52, tidl. EF-traktaten art. 46 (før 1 mai 1999 art. 56).

Art 34¹

Når det gjelder anvendelsen av bestemmelsene i dette kapittel, skal selskaper som er opprettet i samsvar med lovgivningen i en av EFs medlemsstater eller en EFTA-stat, og som har sitt vedtektsbestemte sete, sin hovedadministrasjon eller sitt hovedforetak innen avtalepartenes territorium, likestilles med fysiske personer som er statsborgere i EFs medlemsstater eller EFTA-statene.

Ved selskaper skal forstås selskaper i sivil- eller handelsrettslig forstand, herunder også kooperative selskaper, samt andre juridiske personer i offentlig- eller privatrettslig forstand, unntatt dem som ikke driver ervervsmessig virksomhet.

¹ Sml. TEUV art. 54, tidl. EF-traktaten art. 48 (før 1 mai 1999 art. 58).

Art 35

Bestemmelsene i artikkel 30 skal anvendes på det saksområde som dette kapittel omhandler.

Kapittel 3 Tjenester

Art 36¹

1. Innen rammen av bestemmelsene i denne avtale skal det ikke være noen restriksjoner på adgangen til å yte tjenester innen avtalepartenes territorium for statsborgere i en av EFs medlemsstater eller en EFTA-stat som har etablert seg i en annen av EFs medlemsstater eller EFTA-stat enn tjenesteytelsens mottager.
2. Vedlegg IX til XI inneholder særlige bestemmelser om adgangen til å yte tjenester.

¹ Sml. TEUV art. 56, tidl. EF-traktaten art. 49 (før 1 mai 1999 art. 59).

Art 37¹

Ved tjenester skal i denne avtale forstås tjenester som vanligvis ytes mot betaling, i den utstrekning de ikke kommer inn under bestemmelser om det frie varebytte og den frie bevegelighet for kapital og personer.

Tjenester omfatter fremfor alt

- a) industriell virksomhet,
- b) handelsvirksomhet,
- c) håndverksvirksomhet,
- d) virksomhet innen de frie yrker.

Tjenesteyteren kan, i den hensikt å yte tjenesten i en stat, midlertidig utøve sin virksomhet der på samme vilkår som vedkommende stat fastsetter for sine egne statsborgere, med forbehold for bestemmelsene i kapittel 2.

¹ Sml. TEUV art. 57, tidl. EF-traktaten art. 50 (før 1 mai 1999 art. 60).

Art 38

Adgangen til å yte tjenester på transportområdet skal reguleres av bestemmelsene i kapittel 6.

Art 39

Bestemmelsene i artikkel 30 og artikkel 32 til 34 skal anvendes på det saksområde som dette kapittel omhandler.

Kapittel 4 Kapital

Art 40¹

Innen rammen av bestemmelsene i denne avtale skal det mellom avtalepartene ikke være noen restriksjoner på overføring av kapital tilhørende personer bosatt i EFs medlemsstater eller EFTA-statene og ingen forskjellsbehandling på grunn av partenes nasjonalitet, bosted eller stedet for kapitalanbringelsen. Vedlegg XII inneholder de bestemmelser som er nødvendige for å gjennomføre denne artikkel.

¹ Sml. EF-traktaten tidl. art. 67 nr. 1 (fjernet helt fra EF-traktaten som følge av Amsterdamtraktaten, se nå TEUV art. 63, tidl. EF-traktaten art. 56 (mellom 1 nov 1993 og 30 apr 1999 art. 73 B). Jf. norsk forbehold mht utlendingers rett til å eie fiskefartøyer i EØS-avtalens vedlegg XII nr. 1, bokstav h.

Art 41¹

Løpende betalinger som står i forbindelse med varebyttet og bevegelse for personer, tjenester eller kapital mellom avtalepartene innen rammen av bestemmelsene i denne avtale, skal være fritatt for alle restriksjoner.

¹ Sml. EF-traktaten tidl. art. 67 nr. 2 og art. 106 slik disse lød frem til Maastricht-traktaten. Se nå TEUV art. 63 flg., tidl. EF-traktaten art. 56 flg. (mellom 1 nov 1993 og 30 apr 1999 art. 73 B flg.).

Art 42¹

1. Enhver forskjellsbehandling skal unngås ved anvendelse av interne regler for regulering av kapital- og kredittmarkedet på de kapitalbevegelser som er liberalisert i samsvar med bestemmelsene i denne avtale.
2. Lån til direkte eller indirekte finansiering av en av EFs medlemsstater eller en EFTA-stat eller dens lokale administrative enheter kan ikke legges ut eller plasseres i andre av EFs medlemsstater eller EFTA-stater uten etter avtale mellom vedkommende stater.

¹ Sml. EF-traktaten tidligere art. 68 (som ble fjernet helt fra EF-traktaten da ny nummerering fastsatt i Amsterdamtraktaten trådte i kraft 1 mai 1999).

Art 43

1. Dersom ulikheter i valutabestemmelsene i EFs medlemsstater og EFTA-statene skulle lede personer bosatt i en av disse stater til å benytte seg av de lettelser for valutaoverføringer innen avtalepartenes territorium som er nevnt i artikkel 40, til å omgå de bestemmelser vedkommende stat opprettholder for kapitalbevegelser overfor tredjeland, kan vedkommende avtalepart treffe egnede tiltak for å løse disse vansker.
2. Dersom kapitalbevegelser fører til forstyrrelser i virkemåten for kapitalmarkedet i en av EFs medlemsstater eller en EFTA-stat, kan vedkommende avtalepart treffe beskyttelsestiltak som regulerer kapitalbevegelsene.
3. Dersom en avtaleparts myndigheter endrer valutakursen på en måte som i alvorlig grad vrir konkurransevilkårene, kan de andre avtaleparter for et strengt begrenset tidsrom treffe de nødvendige tiltak for å avverge følgene av dette skritt.
4. Når en av EFs medlemsstater eller en EFTA-stat støter på vansker eller når det er alvorlig fare for at det kan oppstå vansker i samband med dens betalingsbalanse, enten på grunn av mangel på likevekt i den totale betalingsbalanse eller som følge av arten av den disponible valuta, og særlig dersom disse vansker vil medføre fare for at denne avtale ikke virker, kan vedkommende avtalepart treffe beskyttelsestiltak.

Art 44

Fellesskapet på den ene side og EFTA-statene på den annen side skal anvende sine interne fremgangsmåter, som fastsatt i protokoll 18, for å gjennomføre bestemmelsene i artikkel 43.

Art 45

1. EØS-komiteen skal meddeles de beslutninger, uttalelser og anbefalinger som gjelder tiltakene fastsatt i artikkel 43.
2. Alle tiltak skal på forhånd være gjenstand for rådslagninger og utveksling av opplysninger innen EØS-komiteen.
3. I en situasjon som nevnt i artikkel 43 nr. 2 kan imidlertid vedkommende avtalepart, ut fra behov for fortrolighet eller rask behandling, om nødvendig treffe tiltakene uten forutgående rådslagninger og utveksling av opplysninger.
4. I en situasjon som nevnt i artikkel 43 nr. 4 der det plutselig oppstår en krise i betalingsbalansen og fremgangsmåten i nr. 2 ikke kan følges, kan vedkommende avtalepart som en forholdsregel treffe de nødvendige beskyttelsestiltak. Tiltakene må forårsake minst mulig forstyrrelser for denne avtales virkemåte og må ikke gå lenger enn strengt nødvendig for å avhjelpe de vansker som plutselig er oppstått.

5. Når det treffes tiltak i samsvar med nr. 3 og 4, skal det gis underretning om dem senest den dag de trer i kraft, og utveksling av opplysninger og rådslagninger samt meddelelser etter nr. 1 skal finne sted snarest mulig deretter.

Kapittel 5

Samarbeid om økonomisk politikk og pengepolitikk

Art 46

Avtalepartene skal utveksle synspunkter på og opplysninger om gjennomføringen av denne avtale og om integrasjonens virkning på økonomisk aktivitet og for økonomisk politikk, herunder pengepolitikk. De kan videre diskutere den makro-økonomiske situasjon, økonomisk politikk og økonomiske utsikter. Utvekslingen av synspunkter og opplysninger skal skje på et uforpliktende grunnlag.

Kapittel 6

Transportvirksomhet

Art 47

1. Artikkel 48 til 52 skal anvendes på transport med jernbane, på vei og innlands vannvei.
2. Vedlegg XIII inneholder særlige bestemmelser om alle transportgrener.

Art 48¹

1. De bestemmelser en av EFs medlemsstater eller en EFTA-stat har fastsatt for transport med jernbane, på vei og innlands vannvei, og som ikke kommer inn under vedlegg XIII, må ikke endres i slik retning at de direkte eller indirekte blir mindre gunstige for utøvere av transportvirksomhet fra de andre stater enn for innenlandske utøvere av transportvirksomhet.
2. En avtalepart som fraviker prinsippet i nr. 1, skal meddele dette til EØS-komiteen. De andre avtaleparter som ikke godtar fraviket, kan treffe tilsvarende mottiltak.

¹ Sml. TEUV art. 92, tidl. EF-traktaten art. 72 (før 1 mai 1999 art. 76).

Art 49¹

Støtte som motsvarer behovet for en samordning av transportvirksomheten eller utgjør godtgjøring for visse forpliktelser som har sammenheng med begrepet offentlig tjeneste, skal være forenlig med denne avtale.

1 Sml. TEUV art. 93, tidl. EF-traktaten art. 73 (før 1 mai 1999 art. 77).

Art 50¹

1. Når det gjelder transport innen avtalepartenes territorium, skal det ikke forekomme forskjellsbehandling som består i at en utøver av transportvirksomhet, på grunnlag av de transporterte varers opprinnelsesland eller bestemmelsessted, gjør gjeldende forskjellige priser og vilkår for samme varer for samme transportforbindelser.
2. Den myndighet som har kompetanse etter del VII, skal av eget tiltak eller etter anmodning fra en av EFs medlemsstater eller en EFTA-stat undersøke slike tilfeller av forskjellsbehandling som er omtalt i denne artikkel, og treffe de nødvendige beslutninger innen rammen av sine interne regler.

1 Sml. TEUV art. 95, tidl. EF-traktaten art. 75 (før 1 mai 1999 art. 79).

Art 51¹

1. Dersom vedkommende myndighet omhandlet i artikkel 50 nr. 2 ikke gir samtykke, skal det for transport innen avtalepartenes territorium være forbudt å fastsette priser og vilkår som kan tjene til å støtte eller beskytte ett eller flere bestemte foretak eller en eller flere bestemte industrier.
2. Vedkommende myndighet skal, av eget tiltak eller etter anmodning fra en av EFs medlemsstater eller en EFTA-stat, undersøke de priser og vilkår som nr. 1 omtaler; herunder skal det særlig tas hensyn til, på den ene side, de krav som en formålstjenlig regional økonomisk politikk stiller, de underutviklede områders behov og problemene i områder som i alvorlig grad lider under forhold som er politisk betinget, og på den annen side hvordan disse priser og vilkår virker inn på konkurransen mellom de forskjellige transportgrener. Vedkommende myndighet skal treffe de nødvendige beslutninger innen rammen av sine interne regler.
3. Forbudet i nr. 1 skal ikke ramme konkurransetariffer.

1 Sml. TEUV art. 96, tidl. EF-traktaten art. 76 (før 1 mai 1999 art. 80).

Art 52¹

Beløp som en utøver av transportvirksomhet fører opp, uavhengig av transportprisene, for avgift eller gebyr i samband med grensepassering, må ikke overstige et rimelig nivå, hensyn tatt til de reelle utgifter forbundet med passeringen. Avtalepartene skal søke å redusere disse utgiftene gradvis.

1 Sml. TEUV art. 97, tidl. EF-traktaten art. 77 (før 1 mai 1999 art. 81).

Del IV

Konkurranseregler og andre felles regler

Kapittel 1

Bestemmelser for foretak

Art 53¹

1. Enhver avtale mellom foretak, enhver beslutning truffet av sammenslutninger av foretak og enhver form for samordnet opptreden som kan påvirke handelen mellom avtalepartene, og som har til formål eller virkning å hindre, innskrenke eller vri konkurransen innen det territorium som er omfattet av denne avtale, skal være uforenlige med denne avtales funksjon og forbudt, særlig slike som består i
  - a) å fastsette på direkte eller indirekte måte innkjøps- eller utsalgspriser eller andre forretningsvilkår,
  - b) å begrense eller kontrollere produksjon, avsetning, teknisk utvikling eller investeringer,
  - c) å dele opp markeder eller forsyningskilder,
  - d) å anvende overfor handelspartnere ulike vilkår for likeverdige ytelser og derved stille dem ugunstigere i konkurransen,
  - e) å gjøre inngåelsen av kontrakter avhengig av at medkontrahentene godtar tilleggssytelser som etter sin art eller etter vanlig forretningspraksis ikke har noen sammenheng med kontraktsgjenstanden.
2. Avtaler eller beslutninger som er forbudt i henhold til denne artikkel, skal ikke ha noen rettsvirkning.
3. Det kan imidlertid erklæres at bestemmelsene i nr. 1 ikke skal anvendes på
  - avtaler eller grupper av avtaler mellom foretak,
  - beslutninger eller grupper av beslutninger truffet av sammenslutninger av foretak, og
  - samordnet opptreden eller grupper av slik opptreden,

som bidrar til å bedre produksjonen eller fordelingen av varene eller til å fremme den tekniske eller økonomiske utvikling, samtidig som de sikrer forbrukerne en rimelig andel av de fordeler som er oppnådd, og uten

- a) å pålegge vedkommende foretak restriksjoner som ikke er absolutt nødvendige for å nå disse mål, eller

- b) å gi disse foretak mulighet til å utelukke konkurranse for en vesentlig del av de varer det gjelder.

1 Sml. TEUV art. 101, tidl. EF-traktaten art. 81 (før 1 mai 1999 art. 85).

Art 54¹

Et eller flere foretaks utilbørlige utnyttelse av sin dominerende stilling innen det territorium som er omfattet av denne avtale, eller i en vesentlig del av det, skal være forbudt og uforenlig med denne avtales funksjon i den utstrekning den kan påvirke handelen mellom avtalepartene.

Slik utilbørlig utnyttelse kan særlig bestå i

- a) å påtvinge, direkte eller indirekte, urimelige innkjøps- eller utsalgspriser eller andre urimelige forretningsvilkår,
- b) å begrense produksjon, avsetning eller teknisk utvikling til skade for forbrukerne,
- c) å anvende overfor handelspartnere ulike vilkår for likeverdige ytelser og derved stille dem ugunstigere i konkurransen,
- d) å gjøre inngåelsen av kontrakter avhengig av at medkontrahentene godtar tilleggsytelser som etter sin art eller etter vanlig forretningspraksis ikke har noen sammenheng med kontraktsgjenstanden.

1 Sml. TEUV art. 102, tidl. EF-traktaten art. 82 (før 1 mai 1999 art. 86).

Art 55

1. Med forbehold for bestemmelsene i protokoll 21 og vedlegg XIV til denne avtale til gjennomføring av artikkel 53 og 54 skal EF-kommisjonen og EFTAs overvåkingsorgan jfr. artikkel 108 nr. 1, sikre anvendelse av de prinsipper som er fastlagt i artikkel 53 og 54.¹

Det kompetente overvåkingsorgan etter artikkel 56 skal på eget initiativ eller etter anmodning fra en stat innen dens område eller fra det annet overvåkingsorgan undersøke tilfeller av antatt overtredelse av disse prinsippene. Det kompetente overvåkingsorgan skal gjøre disse undersøkelsene sammen med vedkommende nasjonale myndigheter innen sitt område og i samarbeid med det annet overvåkingsorgan, som skal yte bistand i samsvar med sine interne regler.

Dersom overvåkingsorganet fastslår at det foreligger overtredelse, skal den foreslå egnede tiltak for å bringe den til opphør.

2. Dersom overtredelsen ikke bringes til opphør, skal det kompetente overvåkingsorgan i et grunnlagt vedtak fastslå at det foreligger overtredelse av prinsippene.

Det kompetente overvåkingsorgan kan offentliggjøre sitt vedtak og gi statene innen sitt område tillatelse til å treffe de nødvendige mottiltak på de vilkår og etter de regler det fastsetter. Det kan også anmode det annet overvåkingsorgan om å gi statene innen dets område tillatelse til å treffe mottiltak.

1 Jf. ODA prot. 4.

Art 56

1. Enkelt saker som kommer inn under artikkel 53 i denne avtale, skal behandles av overvåkingsorganene i samsvar med følgende bestemmelser:
  - a) Enkelt saker som påvirker handel bare mellom EFTA-statene, skal behandles av EFTAs overvåkingsorgan.
  - b) Med forbehold for bokstav c) skal EFTAs overvåkingsorgan, i henhold til artikkel 58, protokoll 21 og dens gjennomføringsregler, protokoll 23 og vedlegg XIV, behandle de saker der de berørte foretaks omsetning innen EFTA-statenes territorium utgjør 33 prosent eller mer av foretakenes omsetning innen det territorium som omfattes av denne avtale.
  - c) EF-kommisjonen skal behandle de øvrige saker, herunder også de saker under bokstav b) hvor handelen mellom EF-stater påvirkes, under hensyntagen til bestemmelsene i artikkel 58, protokoll 21, protokoll 23 og vedlegg XIV.
2. Enkelt saker som kommer inn under artikkel 54, skal behandles av overvåkingsorganet innen hvis område det konstateres at et foretak har en dominerende stilling. Bestemmelsene i nr. 1 bokstav b) og c) får anvendelse bare når slik dominans konstateres innen begge overvåkingsorganers område.
3. Enkelt saker som kommer inn under nr. 1 bokstav c), og hvor virkningen på handelen mellom EFs medlemsstater eller på konkurranse innen Fellesskapet ikke er nevneverdig,¹ skal behandles av EFTAs overvåkingsorgan.
4. Betegnelsene foretak og omsetning er for denne artikkels formål definert i protokoll 22.

1 Jf. omforenet møtereferat fra EØS-forhandl. «ad artikkel 56 nr. 3» og kommisjonskunngjøring om bagatellavtaler (tidl. EFT nr. C 231 av 12.9.1986 s. 2), någjeldende kunngjøringer av 25 juni 2014 (EU) og 1 okt 2014 (EFTA).

Art 57

1. Foretakssammenslutninger som er undergitt tilsyn i henhold til nr. 2, og som skaper eller styrker en dominerende stilling som fører til at effektiv konkurranse i betydelig grad hindres innen det territorium som er omfattet av denne avtale, eller i en vesentlig del av det, skal erklæres uforenlig med avtalen om Det europeiske samarbeidsområde.
2. Tilsyn med de foretakssammenslutninger som kommer inn under nr. 1, skal føres av
  - a) EF-kommisjonen i tilfeller som kommer inn under forordning (EØF) nr. 4064/89,¹ i samsvar med forordningen og i samsvar med protokoll 21 og 24 og vedlegg XIV. Med forbehold for EF-domstolens overprøving skal Kommisjonen alene ha myndighet til å gjøre vedtak i disse sakene,
  - b) EFTAs overvåkingsorgan, i tilfeller som ikke kommer inn under bokstav a), når de aktuelle terskelverdier fastsatt i vedlegg XIV til denne avtale er oppfylt innen EFTA-statenes territorium i samsvar med protokoll 21 og 24 og vedlegg XIV. Dette berører ikke den myndighet EFS medlemsstater har.

¹ Forordning (EØF) nr. 4064/89 er nå avløst av forordning (EF) nr. 139/2004, jf. EØS-avtalens vedlegg XIV nr. 1.

Art 58

De kompetente organer skal samarbeide i samsvar med bestemmelsene i protokoll 23 og 24 med sikte på å utvikle og opprettholde i hele Det europeiske økonomiske samarbeidsområde en lik overvåking for konkurranse og å fremme en ensartet gjennomføring, anvendelse og fortolkning av avtalens bestemmelser for dette formål.

Art 59¹

1. Når det gjelder offentlige foretak, eller foretak som EFs medlemsstater eller EFTA-statene gir særlige eller eksklusive rettigheter, skal avtalepartene avholde seg fra å treffe eller opprettholde tiltak som strider mot reglene i denne avtale, særlig reglene i artikkel 4 og i artikkel 53 til 63.
2. Foretak som er blitt tillagt oppgaven å utføre tjenester av almen økonomisk betydning, eller som har karakter av et fiskalt monopol, skal være undergitt reglene i denne avtale, fremfor alt konkurransereglene, i den utstrekning anvendelsen av disse regler ikke rettslig eller faktisk hindrer dem i å utføre de særlige oppgaver som er tillagt dem. Utviklingen av samhandelen må ikke påvirkes i et omfang som strider mot avtalepartenes interesser.

3. EF-kommisjonen og EFTAs overvåkingsorgan skal innen det myndighetsområde som er tillagt hver av dem, påse at bestemmelsene i denne artikkel blir overholdt, og skal i nødvendig utstrekning vedta tiltak om dette overfor de stater som hører til deres område.

1 Sml. TEUV art. 106, tidl. EF-traktaten art. 86 (før 1 mai 1999 art. 90).

Art 60

Vedlegg XIV inneholder særlige bestemmelser til gjennomføring av prinsippene i artikkel 53, 54, 57 og 59.

Kapittel 2 Statsstøtte

Art 61¹

1. Med de unntak som er fastsatt i denne avtale, skal støtte gitt av EFs medlemsstater eller EFTA-statene eller støtte gitt av statsmidler i enhver form, som vrir eller truer med å vri konkurransen ved å begunstige enkelte foretak eller produksjonen av enkelte varer, være uforenlig med denne avtales funksjon i den utstrekning støtten påvirker samhandelen mellom avtalepartene.
2. Forenlig med denne avtales funksjon skal være:
  - a) støtte av sosial karakter som gis de enkelte forbrukere, forutsatt at den ytes uten forskjellsbehandling på grunnlag av varenes opprinnelse,
  - b) støtte som har til formål å bøte på skader som skyldes naturkatastrofer eller andre eksepsjonelle hendelser,
  - c) støtte til økonomien i visse områder i Forbundsrepublikken Tyskland som er påvirket av Tysklands deling, i den utstrekning støtten er nødvendig for å oppveie de økonomiske ulemper forårsaket av delingen.
3. Som forenlig med denne avtales funksjon kan anses:
  - a) støtte som har til formål å fremme den økonomiske utvikling i områder der levestandarden er unormalt lav, eller der det er alvorlig underbeskjeftigelse,
  - b) støtte som har til formål å sikre at et viktig prosjekt av felles europeisk betydning kan realiseres, eller å bøte på en alvorlig forstyrrelse av økonomien i en av EFs medlemsstater eller en EFTA-stat,

- c) støtte som har til formål å lette utviklingen av enkelte næringsgrener eller på enkelte økonomiske områder, forutsatt at støtten ikke endrer vilkårene for samhandelen i et omfang som strider mot felles interesser,
- d) andre former for støtte angitt av EØS-komiteen i samsvar med del VII.

1 Sml. TEUV art. 107, tidl. EF-traktaten art. 87 (før 1 mai 1999 art. 92).

Art 62

1. Alle bestående statsstøtteordninger på avtalepartenes territorium og alle planer om å innføre eller endre statsstøtte skal kontinuerlig granskes for å fastslå om de er forenlige med artikkel 61. Denne gransking skal utføres
  - a) med hensyn til EFs medlemsstater, av EF-kommisjonen i samsvar med reglene fastsatt i artikkel 93 i Traktaten om opprettelse av Det europeiske økonomiske fellesskap,²
  - b) med hensyn til EFTA-statene, av EFTAs overvåkingsorgan i samsvar med reglene fastlagt i en avtale mellom EFTA-statene om opprettelse av EFTAs overvåkingsorgan,¹ som har den myndighet og de oppgaver som er fastsatt i protokoll 26.
2. Med henblikk på å sikre lik overvåking av statsstøtte innen det territorium som er omfattet av denne avtale, skal EF-kommisjonen og EFTAs overvåkingsorgan samarbeide i samsvar med bestemmelsene i protokoll 27.

1 Jf. ODA protokoll 3.

2 Nå TEUV art. 108.

Art 63

Vedlegg XV inneholder særlige bestemmelser om statsstøtte.

Art 64

1. Dersom ett av overvåkingsorganene mener at det annet overvåkingsorgan praktiserer artikkel 61 og 62 i denne avtale og protokoll 14 artikkel 5 på en måte som ikke er i samsvar med opprettholdelse av like konkurransevilkår innen det territorium som omfattes av denne avtale, skal en utveksling av synspunkter finne sted innen to uker i samsvar med fremgangsmåten i protokoll 27 bokstav f).

Dersom en alminnelig godtagbar løsning ikke er funnet ved utløpet av toukers-perioden, kan den berørte avtaleparts myndigheter straks vedta passende midlertidige tiltak for å rette opp den konkurransevridding som er oppstått.

Det skal deretter holdes rådslagninger i EØS-komiteen med sikte på å finne en alminnelig godtagbar løsning.

Dersom EØS-komiteen innen tre måneder ikke har vært i stand til å finne en slik løsning, og dersom den praksis det gjelder, vrir eller truer med å vri konkurransen og derved påvirker handelen mellom avtalepartene, kan de midlertidige tiltak avløses av endelige tiltak som er strengt nødvendige for å oppveie virkningen av denne konkurransevriddingen. Det skal gis fortrinn til tiltak som minst mulig forstyrrer EØS-området virkemåte.

2. Bestemmelsene i denne artikkel får anvendelse også for statsmonopoler som er opprettet etter at denne avtale er undertegnet.

Kapittel 3 **Andre felles regler**

Art 65

1. Vedlegg XVI inneholder særlige bestemmelser og ordninger for innkjøp og skal gjelde for alle varer og de oppførte tjenester, med mindre annet er særskilt angitt.
2. Protokoll 28 og vedlegg XVII inneholder særlige bestemmelser og ordninger for opphavsrett og industriell og kommersiell eiendomsrett og skal gjelde for alle varer og tjenester, med mindre annet er særskilt angitt.

Del V

Bestemmelser som gjelder alle de fire friheter

Kapittel 1

Sosialpolitikk

Art 66

Avtalepartene er enige om at det er nødvendig å arbeide for en bedring av arbeidstagernes leve- og arbeidsvilkår.

Art 67

1. Avtalepartene skal særlig bestrebe seg på å forbedre arbeidsmiljøet for å beskytte arbeidstagernes helse og sikkerhet. For å bidra til å virkeliggjøre dette mål skal minimumsforskrifter iverksettes og gjennomføres gradvis, under hensyntagen til vilkårene og de tekniske forskrifter i hver av avtalepartene. Minimumsforskriftene skal ikke være til hinder for at hver avtalepart opprettholder eller innfører strengere beskyttelsestiltak som er forenlige med denne avtale.
2. Vedlegg XVIII angir de bestemmelser som skal gjennomføres som minimumsforskrifter omhandlet i nr. 1.

Art 68

På arbeidsrettens område skal avtalepartene gjennomføre de tiltak som er nødvendige for å sikre at denne avtale virker tilfredsstillende. Tiltakene er angitt i vedlegg XVIII.

Art 69¹

1. Hver avtalepart skal gjennomføre prinsippet om lik lønn til kvinnelige og mannlige arbeidstagerer for samme arbeid og sørge for at dette prinsipp opprettholdes.

Ved lønn skal i denne artikkel forstås den alminnelige grunnlønn eller minstelønn og all annen godtgjøring som arbeidsgiveren på grunn av arbeidsforholdet direkte eller indirekte betaler arbeidstageren i penger eller i naturalia.

Lik lønn, uten forskjellsbehandling mellom kjønnene, innebærer

- a) at akkordlønn for like arbeidsoppgaver skal fastsettes på grunnlag av de samme måleenheter, og
  - b) at tidslønn skal være den samme for like arbeidsoppgaver.
2. Vedlegg XVIII inneholder særlige bestemmelser for gjennomføring av nr. 1.

1 Sml. TEUV art. 157, tidl. EF-traktaten art. 141 (før 1 mai 1999 art. 119).

Art 70

Avtalepartene skal fremme prinsippet om lik behandling for kvinner og menn ved å gjennomføre de bestemmelser som er angitt i vedlegg XVIII.

Art 71

Avtalepartene skal bestrebe seg på å fremme dialogen mellom arbeidsgivere og arbeidstagere på europeisk nivå.

Kapittel 2 Forbrukervern

Art 72

Vedlegg XIX inneholder bestemmelser om forbrukervern.

Kapittel 3 Miljø

Art 73¹

1. Avtalepartenes virksomhet på miljøområdet har til formål:
- a) å bevare, verne og forbedre miljøets kvalitet,
  - b) å bidra til vern av menneskets helse,
  - c) å sikre en forsiktig og fornuftig utnyttelse av naturressursene.
2. Avtalepartenes virksomhet på miljøområdet skal bygge på prinsippene om at forebyggende tiltak bør iverksettes, om at skade på miljøet fortrinnsvis rettes opp ved kilden, og om at forureneren betaler. Krav til vern av miljøet skal være en del av avtalepartenes politikk på andre områder.

1 Sml. TEUV art. 191 nr. 1 og 2, tidl. EF-traktaten art. 174 (før 1 mai 1999 art. 130 R) nr. 1 og 2.

Art 74

Vedlegg XX inneholder de særlige bestemmelser om vernetiltak som skal gjelde i henhold til artikkel 73.

Art 75¹

Vernetiltakene omhandlet i artikkel 74 skal ikke være til hinder for at den enkelte avtalepart opprettholder eller innfører strengere vernetiltak som er forenlige med denne avtale.

¹ Sml. TEUV art. 192, tidl. EF-traktaten art. 176 (før 1 mai 1999 art. 130 T).

Kapittel 4 Statistikk

Art 76

1. Avtalepartene skal påse at det utarbeides og spres sammenhengende og sammenlignbare statistiske opplysninger, med sikte på å beskrive og overvåke alle relevante økonomiske, sosiale og miljømessige sider ved Det europeiske økonomiske samarbeidsområde.
2. For dette formål skal avtalepartene utvikle og benytte harmoniserte metoder, definisjoner og klassifikasjoner samt felles programmer og fremgangsmåter for å organisere det statistiske arbeid på passende administrative nivåer og ta hensyn til behovet for konfidensiell behandling av statistiske data.
3. Vedlegg XXI inneholder særlige bestemmelser om statistikk.
4. Protokoll 30 inneholder særlige bestemmelser om organiseringen av samarbeidet på statistikkområdet.

Kapittel 5 Selskapsrett

Art 77

Vedlegg XXII inneholder særlige bestemmelser om selskapsrett.

Del VI

Samarbeid utenfor de fire friheter

Art 78

Avtalepartene skal styrke og utvide samarbeidet innen rammen av Fellesskapets virksomhet på områdene

- forskning og teknologisk utvikling,
- informasjonstjenester,
- miljøet,
- utdanning, opplæring og ungdomsspørsmål,
- sosialpolitikk,
- forbrukervern,
- små og mellomstore bedrifter,
- turisme,
- den audiovisuelle sektor, og
- katastrofeberedskap,

i den utstrekning disse emnene ikke er regulert ved bestemmelser i andre deler i denne avtale.

Art 79

1. Avtalepartene skal styrke dialogen seg imellom ved alle hensiktsmessige midler, særlig ved bruk av de fremgangsmåter som er omhandlet i del VII, for å finne frem til områder og virksomhet hvor nærmere samarbeid vil kunne bidra til å virkeliggjøre deres felles mål på områdene omhandlet i artikkel 78.
2. De skal særlig utveksle opplysninger og på anmodning av en avtalepart holde rådslagninger innen EØS-komiteen med hensyn til planer eller forslag om utarbeidelse eller endring av rammeprogrammer, særprogrammer, tiltak og prosjekter på områdene omhandlet i artikkel 78.
3. Del VII får tilsvarende anvendelse for denne del når det er uttrykkelig fastsatt i denne del eller i protokoll 31.

Art 80

Samarbeid etter artikkel 78 skal normalt ha form av

- EFTA-statenes deltagelse i EFs rammeprogrammer, særprogrammer, prosjekter eller andre tiltak;
- opprettelse av felles virksomhet på særlige områder, som kan omfatte tilpasning eller samordning av virksomheter, forening av bestående virksomheter og opprettelse av felles virksomhet for det enkelte tilfelle;
- formell og uformell utveksling eller fremskaffelse av opplysninger;
- felles innsats for å oppmuntre visse virksomheter på avtalepartenes samlede territorium;
- parallell lovgivning med identisk eller sammenfallende innhold der dette passer;
- samordning av innsats og virksomhet i eller gjennom internasjonale organisasjoner og av samarbeid med tredjestat, der dette er i gjensidig interesse.

Art 81

Når samarbeidet har form av EFTA-staters deltagelse i ett av EFs ramme-programmer, særprogrammer, prosjekter eller andre tiltak, skal følgende grunnsetninger gjelde:

- a) EFTA-statene skal ha adgang til alle deler av et program.
- b) EFTA-statenes status i komiteer som bistår Kommisjonen i ledelse eller utvikling av en fellesskaps-virksomhet hvor EFTA-stater yter økonomiske tilskudd som følge av deltagelsen, skal fullt ut ta hensyn til tilskuddene.
- c) Artikkel 79 nr. 3 skal gjelde for Fellesskapets beslutninger, annet enn i forbindelse med Fellesskapets alminnelige budsjett, som har direkte eller indirekte virkning for et rammeprogram, særprogram, prosjekt eller annet tiltak hvor EFTA-statene deltar etter beslutning i henhold til denne avtale. EØS-komiteen kan gjennomgå vilkårene for fortsatt deltagelse i vedkommende virksomhet i samsvar med artikkel 86.
- d) På prosjektnivå skal institusjoner, foretak, organisasjoner og statsborgere i EFTA-statene ha de samme rettigheter og forpliktelser i vedkommende fellesskaps-program eller annet tiltak som samarbeidende institusjoner, foretak, organisasjoner og statsborgere i EFs medlemsstater. Dette gjelder på tilsvarende måte for deltagere i utvekslinger mellom EFTA-stater og EFs medlemsstater innenfor den virksomhet det gjelder.
- e) EFTA-statene og deres institusjoner, foretak, organisasjoner og statsborgere skal ha de samme rettigheter og forpliktelser når det gjelder spredning, evaluering og utnyttelse av resultatene, som EFs medlemsstater og deres institusjoner, foretak, organisasjoner og statsborgere.

- f) Avtalepartene forplikter seg til å gi deltagere i et program eller et annet tiltak nødvendige lettelser ved innreise og opphold, i samsvar med sine lover og forskrifter.

Art 82

1. Når samarbeidet etter denne del medfører et finansielt bidrag fra EFTA-statene, skal bidraget ha en av følgende former:

- a) EFTA-statenes tilskudd som følge av deres deltagelse i fellesskapsvirksomhet skal beregnes i forhold til
- tilsagnsrammer og
  - de bevilgninger

som hvert år er oppført i Fellesskapets alminnelige budsjett for hver budsjettpost som svarer til vedkommende virksomhet.

Forholdstallet som skal bestemme EFTA-statenes bidrag, skal være summen av forholdstallene mellom på den ene side den enkelte EFTA-stats brutto nasjonalprodukt etter markedspris og på den annen side summen av brutto nasjonalprodukt etter markedspris for Fellesskapets medlemsstater og for vedkommende EFTA-stat. Forholdstallet skal beregnes for hvert budsjettår på grunnlag av de nyeste statistiske oppgaver.

Det beløp EFTA-statenes tilskudd utgjør, skal, for både tilsagnsrammer og bevilgninger, komme i tillegg til de beløp som er oppført i Fellesskapets alminnelige budsjett for hver post som svarer til vedkommende virksomhet.

De tilskudd EFTA-statene skal betale hvert år, skal fastsettes på grunnlag av bevilgningene.

Tilsagn gitt av Fellesskapet før EFTA-statenes deltagelse i vedkommende virksomhet blir virksom på grunnlag av denne avtale, samt de utbetalinger som følger av tilsagnene, skal ikke gi opphav til noe tilskudd fra EFTA-statene;

- b) EFTA-statenes tilskudd som følge av deltagelse i visse prosjekter eller annen virksomhet skal bygge på den grunnsetning at hver avtalepart skal dekke sine egne omkostninger samt et passende tilskudd, som skal fastsettes av EØS-komiteen, til Fellesskapets administrasjonsomkostninger;
- c) EØS-komiteen skal treffe de nødvendige beslutninger om avtalepartenes tilskudd til vedkommende virksomhets omkostninger.

2. De nærmere bestemmelser til gjennomføring av denne artikkel er inntatt i protokoll 32.

Art 83

Når samarbeidet har form av utveksling av opplysninger mellom offentlige myndigheter, skal EFTA-statene ha samme rett til å motta og forpliktelse til å fremskaffe opplysninger som EFs medlemsstater, med forbehold for bestemmelser om taushetsplikt, som EØS-komiteen skal fastsette.

Art 84

Bestemmelser om samarbeid på særlige områder er inntatt i protokoll 31.

Art 85

Med mindre annet er bestemt i protokoll 31, skal bestemmelsene i denne del og protokoll 31 for fremtiden gjelde for samarbeid som på den dag denne avtale trer i kraft, allerede er innledet mellom Fellesskapet og individuelle EFTA-stater på områdene omhandlet i artikkel 78.

Art 86

EØS-komiteen skal i samsvar med del VII treffe alle nødvendige beslutninger for å gjennomføre artikkel 78 til 85 og avledede tiltak, herunder bl.a. utfylle og endre bestemmelsene i protokoll 31 samt vedta nødvendige overgangsordninger ved gjennomføringen av artikkel 85.

Art 87

Avtalepartene skal ta de nødvendige skritt for å utvikle, styrke eller utvide samarbeidet innen rammen av Fellesskapets virksomhet på områder som ikke er oppført i artikkel 78, når det anses sannsynlig at samarbeidet kan bidra til å oppfylle denne avtales formål, eller på annen måte av avtalepartene anses å være i gjensidig interesse. Slike skritt kan innbefatte endring av artikkel 78 ved å føye nye områder til dem som allerede er oppført der.

Art 88

Med forbehold for bestemmelsene i andre deler av denne avtale skal bestemmelsene i denne del ikke utelukke adgang for en avtalepart til å forberede, vedta og gjennomføre tiltak på egen hånd.

Del VII

Bestemmelser om organene

Kapittel 1

Organiseringen av samarbeidet

Avsnitt 1

EØS-rådet

Art 89

1. Det skal opprettes et EØS-råd. Det skal særlig ha som oppgave å gi den politiske fremdrift ved gjennomføringen av denne avtale og fastlegge de alminnelige retningslinjer for EØS-komiteen.

EØS-rådet skal for dette formål vurdere hvordan avtalen samlet sett virker og utvikler seg. Det skal ta de politiske avgjørelser som fører til endring av avtalen.

2. Avtalepartene – med hensyn til Fellesskapet og EFs medlemsstater, hver innen sitt myndighetsområde – kan, etter å ha diskutert saken i EØS-komiteen eller i særlige hastesaker direkte, ta opp i EØS-rådet alle spørsmål som forårsaker vanskeligheter.
3. EØS-rådet skal ved beslutning vedta sin forretningsorden.

Art 90

1. EØS-rådet skal bestå av medlemmer av Rådet for De europeiske fellesskap og medlemmer av EF-kommisjonen og av ett regjeringsmedlem fra hver av EFTA-statene.

Medlemmene av EØS-rådet kan la seg representere under de vilkår som fastsettes i forretningsordenen.

2. EØS-rådets beslutninger skal treffes ved enighet mellom Fellesskapet på den ene side og EFTA-statene på den annen side.

Art 91

1. Et medlem av Rådet for De europeiske fellesskap og et regjeringsmedlem fra en EFTA-stat skal etter tur være formann i EØS-rådet i seks måneder.

2. EØS-rådet skal innkalles av formannen to ganger i året. EØS-rådet skal også møte når omstendighetene krever det, i samsvar med forretningsordenen.

Avsnitt 2

EØS-komiteen

Art 92

1. Det skal opprettes en EØS-komité. Den skal sikre en effektiv gjennomføring av denne avtale og se til at avtalen virker. Den skal for dette formål utveksle synspunkter og opplysninger og treffe beslutninger i saker i henhold til avtalen.
2. Avtalepartene - med hensyn til Fellesskapet og EFs medlemsstater, hver innen sitt myndighetsområde - skal holde rådslagninger i EØS-komiteen om alle saker av betydning for avtalen som forårsaker vanskeligheter, og som bringes opp av en av dem.
3. EØS-komiteen skal ved beslutning vedta sin forretningsorden.

Art 93

1. EØS-komiteen skal bestå av representanter for avtalepartene.
2. EØS-komiteens beslutninger skal treffes ved enighet mellom Fellesskapet på den ene side og EFTA-statene, som opptrer samstemt, på den annen side.

Art 94

1. Representanten for Fellesskapet, dvs. EF-kommisjonen, og representanten for en av EFTA-statene skal etter tur være formann i EØS-komiteen i seks måneder.
2. For å oppfylle sine oppgaver skal EØS-komiteen som hovedregel møtes minst en gang i måneden. Videre skal den møtes på formannens initiativ eller etter anmodning fra en av avtalepartene i samsvar med forretningsordenen.
3. EØS-komiteen kan beslutte å nedsette underkomiteer eller arbeidsgrupper til å bistå den i å utføre sine oppgaver. EØS-komiteen skal i sin forretningsorden fastlegge sammensetningen og arbeidsmåten for underkomiteene og arbeidsgruppene. Deres oppgaver skal bestemmes av EØS-komiteen i hvert enkelt tilfelle.
4. EØS-komiteen skal utstede en årsberetning om hvordan avtalen virker og utvikler seg.

Avsnitt 3

Parlamentarisk samarbeid

Art 95

1. Det skal opprettes en Parlamentariker-komité for EØS. Den skal være sammensatt av et likt antall medlemmer fra Europaparlamentet på den ene side og medlemmer fra nasjonalforsamlingene i EFTA-statene på den annen side. Det samlede antall medlemmer i komiteen er fastsatt i vedtektene inntatt i protokoll 36.
2. Parlamentariker-komiteen for EØS skal holde sesjoner innen Fellesskapet og i en EFTA-stat etter tur i samsvar med bestemmelsene inntatt i protokoll 36.
3. Parlamentariker-komiteen for EØS skal ved dialog og debatt bidra til en bedre forståelse mellom Fellesskapet og EFTA-statene på de områder som omfattes av denne avtale.
4. Parlamentariker-komiteen for EØS kan gi uttrykk for sine synspunkter i form av rapporter eller resolusjoner. Den skal særlig behandle EØS-komiteens årsberetning, utarbeidet i samsvar med artikkel 94 nr. 4, om hvordan avtalen virker og utvikler seg.
5. Formannen for EØS-rådet kan møte i Parlamentariker-komiteen for EØS for å gis anledning til å uttale seg til komiteen.
6. Parlamentariker-komiteen for EØS skal vedta sin forretningsorden.

Avsnitt 4

Samarbeid mellom partene i arbeidslivet

Art 96

1. Medlemmer i Den økonomiske og sosiale komité og andre organer som representerer arbeidslivets parter i Fellesskapet, og de tilsvarende organer i EFTA-statene skal bestrebe seg på å styrke kontakten seg imellom og å samarbeide på en organisert og regelmessig måte for å styrke bevisstheten om de økonomiske og sosiale sider ved den økende samhörighet mellom avtalepartenes økonomi og deres interesser i EØS-sammenheng.
2. For dette formål skal det opprettes en Rådgivende komité for EØS. Den skal være sammensatt av et likt antall medlemmer fra Den økonomiske og sosiale komité i Fellesskapet på den ene side og fra EFTAs Rådgivende komité på den annen side. Den rådgivende komité for EØS kan gi uttrykk for sine synspunkter i form av rapporter eller resolusjoner.
3. Den rådgivende komité for EØS skal vedta sin forretningsorden.

Kapittel 2 Beslutningsprosessen

Art 97

Denne avtale berører ikke den enkelte avtaleparts rett til å endre sin interne lovgivning på de områder som omfattes av denne avtale, med forbehold for prinsippet om ikke-diskriminering og etter å ha underrettet de andre avtaleparter,

- dersom EØS-komiteen fastslår at den endrede lovgivning ikke medfører at avtalen ikke vil virke tilfredsstillende, eller
- dersom fremgangsmåten omhandlet i artikkel 98 er fullført.

Art 98

Vedleggene til denne avtale og protokoll 1 til 7, 9 til 11, 19 til 27, 30 til 32, 37, 39, 41 og 47 kan endres ved beslutning av EØS-komiteen i samsvar med artikkel 93 nr. 2, 99, 100, 102 og 103.

Art 99

1. Straks EF-kommisjonen begynner å utarbeide nytt regelverk på et område som omfattes av denne avtale, skal den uformelt innhente synspunkter fra sakkyndige i EFTA-statene på samme måte som den innhenter synspunkter fra sakkyndige i EFs medlemsstater når den utarbeider sine forslag.
2. Når EF-kommisjonen oversender sitt forslag til Rådet for De europeiske fellesskap, skal den oversende gjenparter av det til EFTA-statene.

På anmodning fra en av avtalepartene skal en foreløpig meningsutveksling finne sted i EØS-komiteen.

3. I det tidsrom som går forut for avgjørelsen i Rådet for De europeiske fellesskap, skal avtalepartene i en fortløpende informasjons- og samrådsprosess igjen rådføre seg med hverandre i EØS-komiteen på de viktige trinn i prosessen etter anmodning fra en av dem.
4. Avtalepartene skal samarbeide i god tro i informasjons- og samrådsfasen for å gjøre det lettere til slutt å treffe beslutning i EØS-komiteen.

Art 100

EF-kommisjonen skal sikre sakkyndige fra EFTA-statene en bredest mulig deltagelse, alt etter hvilket område det gjelder, i det forberedende stadium for å utarbeide utkast til tiltak som senere skal forelegges de komiteer som bistår EF-kommisjonen i utøvelsen av dens myndighet. I denne forbindelse skal EF-kommisjonen når den utarbeider utkast til tiltak, rådspørre sakkyndige fra EFTA-statene på samme måte som den rådspør sakkyndige fra EFs medlemsstater.

Når en sak forelegges Rådet for De europeiske fellesskap i samsvar med den behandlingsmåte som gjelder for vedkommende komité, skal EF-kommisjonen oversende Rådet for De europeiske fellesskap uttalelsene fra EFTA-statenes sakkyndige.

Art 101

1. Med hensyn til komiteer som omfattes hverken av artikkel 81 eller av artikkel 100, skal sakkyndige fra EFTA-statene knyttes til deres arbeid når dette er nødvendig for at denne avtale skal virke tilfredsstillende.

Komiteene er oppført i protokoll 37. De nærmere regler om tilknytningen er inntatt i de relevante sektorvise protokoller og vedlegg som omhandler vedkommende saksfelt.

2. Dersom avtalepartene kommer til at tilknytningen burde utvides til andre komiteer med lignende kjennetegn, kan EØS-komiteen endre protokoll 37.

Art 102

1. For å sikre rettssikkerhet og ensartethet innen EØS skal EØS-komiteen treffe beslutning om endring i et vedlegg til denne avtale så nær som mulig i tid etter at Fellesskapet har vedtatt tilsvarende nytt regelverk, med sikte på å gjøre det mulig med samtidig iverksettelse av det nye fellesskapsregelverk og endringene i vedleggene til denne avtale. For dette formål skal Fellesskapet så snart som mulig underrette de andre avtaleparter gjennom EØS-komiteen når det vedtar regelverk på et saksfelt som omfattes av denne avtale.
2. Det skal vurderes i EØS-komiteen hvilken del av et vedlegg til denne avtale som ville bli direkte berørt av det nye regelverk.
3. Avtalepartene skal bestrebe seg på å komme til enighet i saker som er relevante for denne avtale.

EØS-komiteen skal særlig bestrebe seg på å finne frem til en gjensidig godtagbar løsning dersom det oppstår et alvorlig problem på et område som i EFTA-statene hører inn under den lovgivende myndighets kompetanse.

4. Dersom EØS-komiteen, selv etter anvendelse av nr. 3, ikke kan komme til enighet om en endring i et vedlegg, skal den undersøke alle andre muligheter for at denne avtale fortsatt skal kunne virke tilfredsstillende, og treffe enhver beslutning for dette formål, herunder muligheten for å konstatere at lovgivningen skal anses likeverdig. Denne beslutningen skal tas senest seks måneder etter at saken er forelagt EØS-komiteen, eller den dag det tilsvarende fellesskapsregelverk trer i kraft dersom denne dag er senere.
5. Dersom EØS-komiteen ved utløpet av fristen etter nr. 4 ikke har tatt noen beslutning om å endre et vedlegg til denne avtale, skal den berørte del av vedlegget, slik det er fastslått i samsvar med nr. 2, betraktes som midlertidig satt ut av kraft, med mindre EØS-komiteen bestemmer det motsatte. Et slikt midlertidig opphør skal få virkning seks måneder etter utløpet av fristen etter nr. 4, men under ingen omstendigheter tidligere enn den dag det tilsvarende fellesskapsregelverk er gjennomført i Fellesskapet. EØS-komiteen skal fortsette sine bestrebelse på å komme til enighet om en gjensidig godtagbar løsning slik at opphøret kan avbrytes så snart som mulig.
6. De praktiske følger av opphøret etter nr. 5 skal drøftes i EØS-komiteen. Rettigheter og forpliktelser som personer og markedsdeltagere allerede har ervervet i henhold til denne avtale, skal fortsatt bestå.¹ Avtalepartene skal avgjøre de justeringer som måtte være nødvendige som følge av opphøret.

1 Jf. omforenet møtereferat fra EØS-forhandl. «ad artikkel 102 nr. 6»: gjelder bare faktisk ervervede rettigheter, og ikke alene forventninger.

Art 103

1. Dersom en beslutning i EØS-komiteen kan bli bindende for en avtalepart først etter at forfatningsrettslige krav er oppfylt, skal beslutningen tre i kraft på den dag den måtte ha fastsatt, forutsatt at vedkommende avtalepart har meddelt de andre avtaleparter innen den nevnte dag at de forfatningsrettslige krav er oppfylt.

Foreligger ingen meddelelse innen den nevnte dag, skal beslutningen tre i kraft den første dag i den annen måned etter den siste meddelelse.

2. Dersom en meddelelse ikke har funnet sted innen utløpet av seks måneder etter EØS-komiteens beslutning, skal EØS-komiteens beslutning anvendes midlertidig i påvente av at de forfatningsrettslige krav oppfylles, med mindre en avtalepart meddeler at beslutningen ikke kan anvendes midlertidig. I dette tilfelle eller dersom en avtalepart meddeler at en beslutning i EØS-komiteen ikke er godkjent, skal det midlertidige opphør etter artikkel 102 nr. 5 få virkning en måned etter denne meddelelsen, men under ingen omstendigheter tidligere enn den dag det tilsvarende fellesskapsregelverk er gjennomført i Fellesskapet.

Art 104

Beslutninger truffet av EØS-komiteen i de tilfelle som er nevnt i denne avtale, skal bli bindende for avtalepartene ved ikrafttredelsen, med mindre beslutningene selv bestemmer noe annet, og avtalepartene skal ta de nødvendige skritt for å sikre at de blir gjennomført og anvendt.

Kapittel 3 Ensartethet, overvåkingsordning og tvisteløsning

Avsnitt 1 Ensartethet

Art 105

1. For å nå avtalepartenes mål om å nå frem til en mest mulig lik fortolkning av bestemmelsene i denne avtale og de bestemmelser i Fellesskapets regelverk som i det vesentlige er gjengitt i avtalen, skal EØS-komiteen gå frem i samsvar med denne artikkel.
2. EØS-komiteen skal holde kontinuerlig oppsyn med utviklingen i rettspraksis, jfr. artikkel 108 nr. 2, i De europeiske fellesskaps domstol¹ og EFTA-domstolen. Dommer fra disse domstolene skal for dette formål oversendes EØS-komiteen, som skal arbeide for å bevare den ensartede fortolkning av avtalen.
3. Dersom EØS-komiteen innen to måneder etter at en forskjell i rettspraksis i de to domstoler er blitt brakt inn for den, ikke har lyktes i å bevare den ensartede fortolkning av avtalen, kan fremgangsmåten fastsatt i artikkel 111 komme til anvendelse.

1 Nå Den europeiske unions domstol.

Art 106

Med henblikk på å sikre en mest mulig lik fortolkning av denne avtale, og med full respekt for domstolenes uavhengighet, skal EØS-komiteen opprette en ordning for utveksling av opplysninger om dommer avsagt av EFTA-domstolen, De europeiske fellesskaps domstol¹ og De europeiske fellesskaps domstol i første instans² og EFTA-statenes domstoler i siste instans. Ordningen skal omfatte:

- a) oversendelse til justissekretæren for De europeiske fellesskaps domstol av dommer om fortolkning og anvendelse av på den ene side denne avtale og på den annen side Traktaten om opprettelse av Det europeiske økonomiske fellesskap og Traktaten om opprettelse av Det europeiske kull- og stålfellesskap, slik de er endret eller utfylt, samt de rettsakter som er tatt i henhold til dem, i den utstrekning de gjelder bestemmelser som i sitt materielle innhold er identiske med bestemmelser i denne avtale;
- b) systematisering av dommene hos justissekretæren for De europeiske fellesskaps domstol, herunder i nødvendig utstrekning utarbeidelse og offentliggjøring av oversettelser og resymeer;
- c) oversendelse av dokumenter av betydning fra justissekretæren for De europeiske fellesskaps domstol til vedkommende nasjonale myndigheter, som utpekes av hver avtalepart.

1 Nå Den europeiske unions domstol.

2 Nå Underretten ved Den europeiske unions domstol.

Art 107

Bestemmelser om muligheten for en EFTA-stat til å samtykke i at en domstol ber De europeiske fellesskaps domstol¹ om å avgjøre fortolkningen av en EØS-regel, er fastsatt i protokoll 34.

1 Nå Den europeiske unions domstol.

Avsnitt 2 Overvåkingsordning

Art 108

1. EFTA-statene skal opprette et uavhengig overvåkingsorgan (EFTAs overvåkingsorgan) samt fastsette saksbehandlingsregler tilsvarende dem som finnes i Fellesskapet, herunder fremgangsmåter for å sikre at forpliktelser etter denne avtale oppfylles, og for kontroll med lovligheten av avgjørelser i EFTAs overvåkingsorgan i konkurransesaker.
2. EFTA-statene skal opprette en domstol (EFTA-domstolen).

I samsvar med en særskilt avtale mellom EFTA-statene skal EFTA-domstolen med hensyn til anvendelsen av denne avtale særlig ha myndighet til

- a) å behandle saker som gjelder overvåkingsbestemmelsene i forhold til EFTA-statene,¹
- b) å behandle klager over vedtak av EFTAs overvåkingsorgan i konkurransesaker,²
- c) å avgjøre tvister mellom to eller flere EFTA-stater.³

1 Jf. ODA art. 31.

2 Jf. ODA art. 35-37.

3 Jf. ODA art. 32.

Art 109

1. Oppfyllelse av forpliktelsene etter denne avtale skal overvåkes av på den ene side EFTAs overvåkingsorgan og på den annen side av EF-kommisjonen i henhold til Traktaten om opprettelse av Det europeiske økonomiske fellesskap¹ og denne avtale.
2. For å sikre lik overvåking innen hele EØS skal EFTAs overvåkingsorgan og EF-kommisjonen samarbeide, utveksle opplysninger og rådføre seg med hverandre om retningslinjer for overvåkingen og om enkeltsaker.
3. EF-kommisjonen og EFTAs overvåkingsorgan skal motta alle klager angående anvendelsen av denne avtale. De skal informere hverandre om mottatte klager.
4. Hvert organ skal undersøke alle klager som hører inn under dets kompetanse, og skal oversende til det annet organ klager som hører inn under dettes kompetanse.
5. Ved uenighet mellom de to organene om hva som må foretas på grunnlag av klagen, eller om utfallet av undersøkelsen kan hvert av organene forelegge saken for EØS-komiteen, som skal behandle den i samsvar med artikkel 111.

1 Endret ved Avtale 14 okt 2003 om Den tsjekkiske republikkens, Republikken Estlands, Republikken Kypros', Republikken Latvias, Republikken Litauens, Republikken Ungarns, Republikken Maltas, Republikken Polens, Republikken Slovenias og Den slovakiske republikkens deltakelse i Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (med ikrafttredelse fra 1 mai 2004).

Art 110

Vedtak som er truffet i henhold til denne avtale av EFTAs overvåkingsorgan og EF-kommisjonen,¹ og som pålegger andre enn stater en pengeforpliktelse, skal i seg selv utgjøre tvangsgrunnlag. Det samme gjelder dommer i henhold til denne avtale avsagt av De europeiske fellesskaps domstol,² De europeiske fellesskaps domstol i første instans³ og EFTA-domstolen.

For tvangsfullbyrdelse skal gjelde de sivile rettergangsregler i den stat på hvis territorium den finner sted. Attestasjon om at tvangsfullbyrdelse kan finne sted, skal gis uten annen prøving enn en kontroll av tvangsgrunnlagets ekthet av den myndighet som av hver av avtalepartene blir utpekt til det og anmeldt til de andre avtaleparter, EFTAs overvåkingsorgan, EF-kommisjonen, De europeiske fellesskaps domstol, De europeiske fellesskaps domstol i første instans og EFTA-domstolen.

Når disse formkrav er blitt oppfylt etter anmodning fra den interesserte part, kan tvangsfullbyrdelsen gjennomføres ved at parten direkte henvender seg til den instans som er kompetent etter lovgivningen i den stat på hvis territorium tvangsfullbyrdelsen skal finne sted.

Tvangsfullbyrdelsen kan utsettes bare i henhold til vedtak av De europeiske fellesskaps domstol for så vidt gjelder beslutninger av EF-kommisjonen, De europeiske fellesskaps domstol i første instans eller De europeiske fellesskaps domstol, eller vedtak av EFTA-domstolen for så vidt gjelder beslutninger av EFTAs overvåkingsorgan eller EFTA-domstolen. Domstolene i de berørte stater skal imidlertid ha myndighet til å kontrollere at de vanlige regler for tvangsfullbyrdelse er blitt overholdt.

- 1 Jf. erklæring til EØS-avtalens sluttakt fra regjeringen i Norge om [manglende] direkte tvangskraft for EF-organenes vedtak om pengeforpliktelser rettet til foretak i Norge.
- 2 Nå Den europeiske unions domstol.
- 3 Nå Underretten ved Den europeiske unions domstol. Jf. note 2.

Avsnitt 3

Tvisteløsning

Art 111

1. Fellesskapet eller en EFTA-stat kan bringe en tvist om en sak som gjelder fortolkningen eller anvendelsen av denne avtale, inn for EØS-komiteen i samsvar med bestemmelsene nedenfor.
2. EØS-komiteen kan avgjøre tvisten. Den skal gis alle opplysninger som kan bidra til å muliggjøre en grundig undersøkelse av situasjonen med sikte på å finne en godtagbar løsning. For dette formål skal EØS-komiteen undersøke alle muligheter for at avtalen fortsatt skal kunne virke tilfredsstillende.

3. Dersom en tvist gjelder tolkningen av bestemmelser i denne avtale som i sitt materielle innhold er identiske med tilsvarende regler i Traktaten om opprettelse av Det europeiske økonomiske fellesskap og Traktaten om opprettelse av Det europeiske kull- og stålfellesskap og med rettsakter som er tatt i henhold til disse traktatene, og dersom tvisten ikke er avgjort innen tre måneder etter at den ble brakt inn for EØS-komiteen, kan avtalepartene i tvisten bli enige om å be De europeiske fellesskaps domstol¹ om en avgjørelse i spørsmålet om fortolkning av de relevante regler.

Dersom EØS-komiteen i en slik tvist ikke er kommet til enighet om en løsning innen seks måneder fra det tidspunkt denne prosessen ble påbegynt, eller dersom avtalepartene i tvisten på det tidspunkt ikke har besluttet å be De europeiske fellesskaps domstol om en avgjørelse, kan en avtalepart for å gjenopprette mulig manglende likevekt

- enten treffe beskyttelsestiltak i samsvar med artikkel 112 nr. 2 og i henhold til fremgangsmåten i artikkel 113,
- eller gi artikkel 102 tilsvarende anvendelse.

4. Dersom en tvist gjelder omfang og varighet av beskyttelsestiltak truffet i samsvar med nr. 3 eller artikkel 112 eller forholdsmessigheten av tiltak for å gjenopprette likevekten truffet i samsvar med artikkel 114, og dersom EØS-komiteen ikke har lyktes i å løse tvisten innen tre måneder fra det tidspunkt saken ble brakt inn for den, kan enhver avtalepart henvise tvisten til voldgift i henhold til behandlingsreglene fastsatt i protokoll 33. Spørsmål om fortolkning av de bestemmelser i denne avtale som er omhandlet i nr. 3, kan ikke behandles etter disse reglene. Voldgiftsavgjørelsen er bindende for partene i tvisten.

¹ Nå Den europeiske unions domstol.

Kapittel 4 **Beskyttelsestiltak**

Art 112

1. Dersom alvorlige økonomiske, samfunnsmessige eller miljømessige vanskeligheter som kan vedvare, er i ferd med å oppstå i en sektor eller innen et distrikt, kan en avtalepart ensidig treffe egnede tiltak på de vilkår og etter den fremgangsmåte som er fastsatt i artikkel 113.

2. Slike beskyttelsestiltak skal med hensyn til omfang og varighet begrenses til det som er strengt nødvendig for å rette opp situasjonen. Det skal fortrinnsvis velges tiltak som forårsaker minst mulig forstyrrelser for denne avtales funksjon.
3. Beskyttelsestiltakene skal gjelde overfor alle avtaleparter.

Art 113

1. En avtalepart som overveier å treffe beskyttelsestiltak etter artikkel 112, skal uten opphold meddele dette til de andre avtaleparter gjennom EØS-komiteen og gi alle relevante opplysninger.
2. Avtalepartene skal straks innlede rådslagninger i EØS-komiteen med sikte på å finne en løsning som kan godtas av alle parter.
3. Avtaleparten kan ikke treffe beskyttelsestiltak før en måned etter tidspunktet for meddelelsen etter nr. 1, med mindre rådslagningene etter nr. 2 er avsluttet før utløpet av den nevnte frist. Når spesielle omstendigheter nødvendiggjør et øyeblikkelig inngrep som utelukker en forutgående undersøkelse, kan vedkommende avtalepart uten opphold iverksette de beskyttelsestiltak som er strengt nødvendige for å rette opp situasjonen.

For Fellesskapets vedkommende skal det være EF-kommisjonen som treffer beskyttelsestiltak.

4. Avtaleparten skal uten opphold meddele EØS-komiteen de tiltak den har truffet, og skal gi alle relevante opplysninger.
5. Iverksatte beskyttelsestiltak skal være gjenstand for rådslagninger i EØS-komiteen hver tredje måned fra det tidspunkt de ble vedtatt, med sikte på å avvikle dem før den fastsatte opphørsdag eller å innskrenke deres virkeområde.

Hver avtalepart kan til enhver tid be EØS-komiteen om å gjennomgå tiltakene påny.

Art 114

1. Dersom et beskyttelsestiltak iverksatt av en avtalepart fører til manglende likevekt mellom rettigheter og forpliktelser etter denne avtale, kan enhver avtalepart overfor den førstnevnte avtalepart treffe slike mottiltak som er strengt nødvendige for å gjenopprette likevekten, og som står i forhold til beskyttelsestiltaket. Det skal fortrinnsvis velges tiltak som forårsaker minst mulig forstyrrelser for hvordan EØS virker.
2. Fremgangsmåten i artikkel 113 får anvendelse.

Del VIII

Låne- og tilskuddsordningen

Art 115

Med sikte på å fremme en vedvarende og balansert styrking av handel og økonomiske forbindelser mellom avtalepartene, i samsvar med artikkel 1, er avtalepartene enige om behovet for å minske de økonomiske og sosiale forskjeller mellom sine regioner. De merker seg i denne forbindelse de relevante bestemmelser som er fastsatt ellers i denne avtale og dens protokoller, herunder enkelte av ordningene for landbruk og fiske.

Art 116

EFTA-statene skal opprette en låne- og tilskuddsordning som skal bidra, i EØS-sammenheng og i tillegg til de bestrebelser Fellesskapet allerede gjør i denne henseende, til det formål som er fastlagt i artikkel 115.

Art 117

Bestemmelsene om finansieringsordningene er fastsatt i protokoll 38, protokoll 38a, tillegget til protokoll 38a, protokoll 38b, tillegget til protokoll 38b og protokoll 38c.¹

- 0 Endret ved avtale 14 okt 2003, avtale 25 juli 2007 (endelig fra 9 nov 2011), avtale 11 apr 2014, avtale 3 mai 2016.
- 1 Endret ved Avtale 14 okt 2003 om Den tsjekkiske republikkens, Republikken Estlands, Republikken Kypros, Republikken Latvias, Republikken Litauens, Republikken Ungarns, Republikken Maltas, Republikken Polens, Republikken Slovenias og Den slovakiske republikkens deltakelse i Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (med ikrafttredelse fra 1 mai 2004), ved Avtale 25 juli 2007 om Republikken Bulgarias og Romanias deltakelse i Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (midlertidig i kraft for Norge 1 aug 2007, endelig fra 9 nov 2011), Avtale 28 juli 2010 mellom Den europeiske union, Island, Fyrstedømmet Liechtenstein og Kongeriket Norge om en EØS-finansieringsordning for 2009-2014, ved Avtale 11 apr 2014 om Republikken Kroatias deltakelse i Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (med midlertidig ikrafttredelse 12 apr 2014 iht. brevveksling mellom Norge og EU 11 apr 2014), og ved Avtale 3. mai 2016 mellom Den europeiske union, Island, Fyrstedømmet Liechtenstein og Kongeriket Norge om en EØS-finansieringsordning 2014-2021, midlertidig i kraft fra 1 aug 2016.

Del IX

Alminnelige bestemmelser og sluttbestemmelser

Art 118

1. Når en avtalepart anser at det ville være av felles nytte og interesse for avtalepartene å utvikle forbindelsene som er opprettet ved denne avtale, til å omfatte områder som ikke dekkes av den, skal den rette en begrunnet anmodning om dette til de andre avtaleparter gjennom EØS-rådet. EØS-rådet kan be EØS-komiteen om å undersøke alle sider ved anmodningen og utarbeide en rapport.

EØS-rådet kan, når det er hensiktsmessig, ta den politiske beslutning med sikte på å innlede forhandlinger mellom avtalepartene.

2. Avtaler som er resultat av forhandlingene omhandlet i nr. 1, skal ratifiseres eller godkjennes av avtalepartene i samsvar med deres fremgangsmåter.

Art 119

Vedleggene og de rettsakter som er omhandlet i dem, slik de er tilpasset for denne avtales formål, samt protokollene skal utgjøre en integrerende del av denne avtale.¹

¹ Jf. EØS-avtalens art. 2 bokstav a.

Art 120

Med mindre annet er bestemt i denne avtale og særlig i protokoll 41¹ og 43,² skal bestemmelsene i denne avtale gå foran bestemmelsene i bestående bilaterale eller multilaterale avtaler som forplikter Det europeiske økonomiske fellesskap på den ene side og en eller flere EFTA-stater på den annen side,³ i den utstrekning det samme saksområde er regulert av denne avtale.

⁰ Endret ved protokoll 17 mars 1993.

¹ Om bestående avtaler (gjelder en avtale om Donau og en om markedsføring i Østerrike av EUs bordvin og «Landwein» i flasker).

² Om avtalen mellom EØF og republikken Østerrike om godstransitt på vei og med jernbane.

³ Jf. også felleserklæring til EØS-avtalens sluttakt om forholdet mellom EØS-avtalens og bestående avtaler, som lyder: «EØS-avtalen skal ikke berøre rettigheter som er sikret gjennom bestående avtaler som er bindende for en eller flere av EFs medlemsstater på den annen side, eller som er bindende for to eller flere EFTA-stater, blant annet avtaler som gjelder enkeltpersoner, markedsdeltakere, regionalt samarbeid og forvaltningsordninger, før minst tilsvarende rettigheter er oppnådd gjennom avtalen».

Art 121¹

Bestemmelsene i denne avtale skal ikke være til hinder for samarbeid:

- a) innen rammen av det nordiske samarbeid i den utstrekning dette samarbeidet ikke svekker muligheten for at denne avtale kan virke tilfredsstillende;
- b) innen rammen av den regionale union mellom Sveits og Liechtenstein i den utstrekning formålet med unionen ikke blir nådd gjennom anvendelse av denne avtale og muligheten for at denne avtale kan virke tilfredsstillende, ikke svekkes;

1 Avtale 14 okt 2003 om Den tsjekkiske republikkens, Republikken Estlands, Republikken Kypros¹, Republikken Latvias, Republikken Litauens, Republikken Ungarns, Republikken Maltas, Republikken Polens, Republikken Slovenias og Den slovakiske republikkens deltakelse i Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (med ikrafttredelse fra 1 mai 2004) opphevet bokstav c i artikkel 121.

Art 122

Representanter, delegater og sakkyndige fra avtalepartene, samt tjenestemenn og andre ansatte som gjør tjeneste i henhold til denne avtale, skal, selv etter at deres funksjoner har opphørt, være forpliktet til ikke å røpe opplysninger som etter sin art er å betrakte som tjenestehemmeligheter, særlig opplysninger om foretak og om deres forretningsforbindelser eller data om deres produksjonskostnader.

Art 123

Bestemmelsene i denne avtale skal ikke hindre en avtalepart i å treffe tiltak:

- a) som den anser nødvendig for å hindre spredning av opplysninger som er i strid med dens vesentlige sikkerhetsinteresser;
- b) som angår produksjon av eller handel med våpen, ammunisjon og krigsmateriell eller andre varer som er uunnværlige for forsvarsformål, eller forskning, utvikling eller produksjon som er uunnværlig for forsvarsformål, såfremt disse tiltak ikke endrer konkurransevilkårene for varer som ikke er bestemt for direkte militære formål;
- c) som den anser vesentlig for sin sikkerhet i tilfelle av alvorlig indre uro som truer den offentlige orden, i krigstid eller ved alvorlig internasjonal spenning som innebærer en fare for krig, eller for å oppfylle forpliktelser den har påtatt seg med sikte på å opprettholde fred og internasjonal sikkerhet.

Art 124¹

Avtalepartene skal gi statsborgere fra EFs medlemsstater og EFTA-statene den samme behandling som sine egne statsborgere med hensyn til adgangen til å plassere kapital i selskaper som definert i artikkel 34, med forbehold for anvendelsen av de øvrige bestemmelser i denne avtale.

1 Sml. TEUV art. 55, tidl. EF-traktaten art. 294 (før 1 mai 1999 art. 221).

Art 125¹

Denne avtale skal ikke på noen måte berøre avtalepartenes regler om eiendomsretten.

1 Sml. TEUV art. 345, tidl. EF-traktaten art. 295 (før 1 mai 1999 art. 222).

Art 126¹

1. Denne avtale skal anvendes på de territorier hvor Traktaten om opprettelse av Det europeiske økonomiske fellesskap anvendes på de vilkår som er fastsatt i den nevnte traktat, og på Islands, Fyrstedømmet Liechtensteins, Kongeriket Norges territorium.²
2. Uten hensyn til nr. 1 skal denne avtale ikke gjelde for Åland. Ved en erklæring som – samtidig med at denne avtale ratifiseres – deponeres hos depositaren, som skal oversende en bekreftet kopi til avtalepartene, kan Finlands regjering meddele at denne avtale skal gjelde for Åland på de samme vilkår som den anvendes på andre deler av Finland, med forbehold for følgende bestemmelser:
  - a) Bestemmelsene i denne avtale skal ikke være til hinder for å anvende de bestemmelser som til enhver tid måtte være i kraft på Åland med hensyn til:
    - i) begrensninger i retten for fysiske personer som ikke har «hembygdsrett» på Åland, og for juridiske personer til å erverve og eie fast eiendom på Åland uten tillatelse fra vedkommende myndigheter på øygruppen,
    - ii) begrensninger i etableringsretten og retten til å yte tjenester for fysiske personer som ikke har «hembygdsrett» på Åland, og for juridiske personer, uten tillatelse fra vedkommende myndigheter på Åland.
  - b) De rettigheter Ålands innbyggere har i Finland, berøres ikke av denne avtale.

- c) Myndighetene på Åland skal gi avtalepartenes fysiske og juridiske personer samme behandling.

0 Endret ved protokoll 17 mars 1993, avtale 14 okt 2003, avtale 25 juli 2007.

1 Jf. EØS-avtalens protokoll 40: Norge har unntatt Svalbard fra EØS-avtalens geografiske anvendelsesområde.

2 Endret ved Avtale 14 okt 2003 om Den tsjekkiske republikkens, Republikken Estlands, Republikken Kypros', Republikken Litauens, Republikken Ungarns, Republikken Maltas, Republikken Polens, Republikken Slovenias og Den slovakiske republikkens deltakelse i Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (med ikrafttredelse fra 1 mai 2004), og ved Avtale 25 juli 2007 om Republikken Bulgarias og Romanias deltakelse i Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (midlertidig i kraft for Norge 1 aug 2007, endelig fra 9 nov 2011).

Art 127

Hver avtalepart kan trekke seg fra denne avtale ved å gi minst tolv måneders skriftlig varsel til de andre avtaleparter.

Straks etter varselet om at en avtalepart akter å trekke seg fra avtalen, skal de andre avtalepartene sammenkalle en diplomatisk konferanse for å vurdere de endringer det måtte være nødvendig å gjøre i avtalen.

Art 128

1. Enhver europeisk stat som blir medlem av Fellesskapet skal, og Det sveitsiske edsforbund eller enhver europeisk stat som blir medlem av EFTA kan, søke om å bli part i denne avtale. Den retter sin søknad til EØS-rådet.
2. Vilkårene for tiltredelse skal fastsettes i en avtale mellom avtalepartene og søkerstaten. Avtalen skal forelegges alle avtaleparter for ratifikasjon eller godkjenning i samsvar med deres fremgangsmåter.

0 Endret ved protokoll 17 mars 1993.

Art 129

1. Denne avtale er utarbeidet i ett eksemplar på dansk, engelsk, finsk, fransk, gresk, islandsk, italiensk, nederlandsk, norsk, portugisisk, spansk, svensk og tysk, med samme gyldighet for hver av tekstene.

Som følge av utvidelsene av Det europeiske økonomiske samarbeidsområde skal teksten til denne avtale på bulgarsk, estisk, kroatisk, latvisk, litauisk, maltesisk, polsk, rumensk, slovakisk, slovensk, tsjekkisk og ungarsk gis samme gyldighet.

Tekstene til de rettsakter som er omhandlet i vedleggene, har samme gyldighet på bulgarsk, dansk, engelsk, estisk, finsk, fransk, gresk, italiensk, kroatisk, latvisk, litauisk, maltesisk, nederlandsk, polsk, portugisisk, rumensk, slovakisk, slovensk, spansk, svensk, tsjekkisk, tysk og ungarsk, slik de er kunngjort i *Den europeiske unions tidende*, og det skal utarbeides tekster på islandsk og norsk som skal gis samme gyldighet og kunngjøres i EØS-tillegget til *Den europeiske unions tidende*.

2. Denne avtale skal ratifiseres eller godkjennes av avtalepartene i samsvar med deres forfatningsregler.

Den skal deponeres i Rådssekretariatet for De europeiske fellesskap, som skal sende bekreftede kopier til de øvrige avtaleparter.

Ratifikasjons- og godkjennelsesdokumentene skal deponeres i Rådssekretariatet for De europeiske fellesskap, som skal underrette de øvrige avtaleparter.

3. Denne avtale trer i kraft på det tidspunkt og på de vilkår som er fastsatt i protokollen om justering av avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde.

- 0 Endret ved protokoll 17 mars 1993, ved Avtale 14 okt 2003 om Den tsjekkiske republikkens, Republikken Estlands, Republikken Kypros', Republikken Latvias, Republikken Litauens, Republikken Ungarns, Republikken Maltas, Republikken Polens, Republikken Slovenias og Den slovakiske republikkens deltakelse i Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (med ikrafttredelse fra 1 mai 2004), ved Avtale 25 juli 2007 om Republikken Bulgarias og Romanias deltakelse i Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (midlertidig i kraft for Norge 1 aug 2007, endelig fra 9 nov 2011) og ved Avtale 11 apr 2014 om Republikken Kroatias deltakelse i Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (med midlertidig ikrafttredelse 12 apr 2014 iht. brevveksling mellom Norge og EU 11 apr 2014).

